

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Usuteaduskond

Gertie Feldveber

Kultuuriline ja usuline mitmekesisus koolijuhtide pilgu läbi

Magistritöö

Juhendaja Olga Schihalejev, *dr. theol.*

Tartu 2024

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Ülevaade varasematest uuringutest	8
2. Erisusi eiravad, mitmekultuurilised ja põimkultuurilised uskumused	12
2.1. Erisusi eiravad uskumused.....	13
2.2. Mitmekultuurilised uskumused.....	16
2.3. Põimkultuurilised uskumused.....	19
3. Uurimisküsimused ja hüpoteesid.....	23
4. Metoodika.....	29
4.1. Eeluuring.....	29
4.2. Eetika komiteelt loa taotlemise protsess	30
4.3. Uurimistöö eetiliste aspektide kirjeldus.....	32
4.4. Meetod	33
4.5. Valimi kirjeldus	35
5. Tulemused	37
5.1. Mitmekesisuse aktuaalsus.....	37
5.2. Kultuuriline ning usuline mitmekesisus	43
5.3. Mitmekesisuse avaldumine koolis	48
5.4. Kultuuriliste ning usuliste erinevuste õpetamine koolis	54
5.5. Arutelu	61
6. Uuringu kitsaskohad.....	68
Kokkuvõte	70
Bibliograafia.....	73
Cultural and religious diversity in schools through the eyes of principals.....	78

Lisad	82
Lisa 1. Kutse uuringus osalemiseks	82
Lisa 2. „Kultuuriline ja usuline mitmekesisus koolis“ küsimustik	83
Lisa 3. Uuringutulemuste küsimustik	97
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	98

Sissejuhatus

Mitmekesisusega seotud arutelud muutuvad iga aastaga järjest aktuaalsemaks. Seda seetõttu, et Eestisse on suurenenud sisseränne sõjapõgenike näol ning kultuurilisi erinevusi teadvustatakse üha enam. Samuti on Statistikaameti andmetel Eesti rahvastik viimase kümne aasta jooksul mitmekesistunud, näiteks elab Eestis kokku 211 eri rahvustest inimest ning kõneldakse kokku 243 erinevat emakeelt.¹ Mõnda usku peab omaks 29% eestlastest, levinuimateks uskudeks on õigeusk ning luterlus, muid uske peab omaks 5% kogu rahvastikust.² Uuringu „*Teaching and Learning International Survey*“ (edaspidi TALIS) andmeteil on Eesti õpetajatest kolmandik õpetanud klassis, kus on pärit õpilasi eri kultuuridest ning ligi kümnendikul õpetajatel on sisserändaja- või rändetaustaga õpilaste õpetamise kogemus. Samuti nõustus veidi üle poole Eesti koolijuhtidest väitega, et nende koolis on õpilasi, kellel on erinev kultuuriline taust.³ Seetõttu on oluline mõista, kuidas tajuvad koolijuhid nii kultuurilist kui ka usulist mitmekesisust oma koolides, milles see väljendub ning kuidas toetatakse kultuuriliselt ning usuliselt erineva taustaga õpilasi.

Uurimistöö teema osutus valituks bakalaureuse astme lõputöös, mis oli käesoleva magistratöö eeluringuks. Bakalaureusetöö raames koostasid ning katsetasid ankeetküsimustikku, millega oleks võimalik uurida Eesti koolijuhtide arusaamu kultuurilisest ning usuliselt mitmekesisusest. Eeluringule kohaselt ei olnud töö

---

¹ **Lass, Henry; Vassiljeva, Tea; Randoja, Käthrin.** 2023. Eesti rahvastik on tunduvalt mitmekesisem kui 10 aastat tagasi. – *Statistikaamet*. URL: <https://www.stat.ee/et/uudised/eesti-rahvastik-tunduvalt-mitmekesisem-kui-10-aastat-tagasi> (vaadatud 26.03.2024).

² **Statistikaamet.** 2022. *Rahvaloendus. Usku omaks pidavate inimeste osakaal püsib muutumatuna, õigeusk on jätkuvalt levinuim*. URL: <https://www.stat.ee/et/uudised/rahvaloendus-usku-omaks-pidavate-inimeste-osakaal-pusib-muutumatuna-oigeusk-jatkuvvalt-levinuim> (vaadatud 26.03.2024).

³ **Taimalu, Merle; Uibu, Krista; Luik, Piret; Leijen, Äli.** 2019. *Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused*. I osa. Tallinn. URL: https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-02/talis_eesti_raporti_i_osa.pdf, 26–32.

eesmärgiks saada üldistavaid tulemusi, saadud andmeid kasutasin mõõteinstrumenti ehk ankeetküsitluse parandamiseks.⁴

Soovin oma magistritööga asetada usundiõpetuse laiemasse usulise ning kultuurilise mitmekesisuse konteksti, seega on töö eesmärgiks kaardistada seda, mida peavad koolijuhid kultuurilise ja usulise mitmekesisuse juures tähtsaks, kuidas tegeletakse nende teemadega väljaspool usundiõpetust ja milles see täpselt nende koolis väljendub. Üheks eesmärgiks on ka selgitada välja, millist usundiõpetuse vormi koolijuhid sobilikuks peavad.

Teema valiku põhjuseks on ka isiklik motivatsioon haridusmaastikul töötamise ning huvi mitmekultuurilise hariduse vastu. Lisaks olen arvamusel, et koolijuhid on oluline grupp, keda uurida, kuivõrd koolijuht kehtestab kooli õppekava⁵, see tähendab, et koolijuht vastutab selle eest, kas koolis pakutakse õpilastele usundeid ja kultuure tutvustavaid valikaineid. Teiseks, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse järgi vastutab koolijuht muuhulgas kooli õppe- ja kasvatustegevuste ning muude koolis läbiviidavate tegevuste, aga ka arengu eest.⁶ Seega on koolijuhil oluline roll ja vastutus, et aidata luua koolis keskkond, kus toetatakse ning aktsepteeritakse õpilaste nii kultuurilist kui ka usulist tausta ning eripärasusi.

Uurimismeetodina kasutan oma töös kvantitatiivset lähenemist ning andmete kogumismeetodiks on ankeetküsimustik. Uuringu valimi moodustasid Eesti üldhariduskoolide direktorid. Uuringu tulemusi analüüsin toetudes kolmele erinevale mitmekesisusega seonduvale uskumusele — värvipimedus (ingl k *colorblindness*), mitmekultuurilisus (ingl k *multiculturalism*) ning põimkultuurilisus (ingl k *polyculturalism*).

Tähtsamate võrdlusallikatena kasutan rahvusvahelisi uuringuid koolis esineva kultuurilise ja usulise mitmekesisuse kohta, millest on osa võtnud ka Eesti õpilased või õpetajad. Näiteks on ankeetküsimustiku koostamiseks kasutatud „*Religion in Education. A contribution to Dialogue or a factor of Conflict in transforming societies of European*

---

⁴ **Feldveber**, Gertie. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluuring*. Bakalaureusetöö: Tartu Ülikool, 4–5.

⁵ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. 2023. § 17 lg 2. – *Riigi Teataja*. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/111032023076> (vaadatud 01.11.2023).

⁶ *Ibid*, § 71, lg 1.

Countries“ (edaspidi REDCo)⁷ ja „Cultural and Religious Diversity in Primary Schools“ (edaspidi CARDIPS)⁸ uuringute küsitlusi. Ühtlasi ka 2018. aasta „Programme for International Student Assessment“ (edaspidi PISA) globaalse kompetentsi uuringut ja küsimustikku⁹. Samuti kasutan töös eelnimetatud 2018. aasta TALISE uuringut, kust võtsid osa nii kolmanda kooliastme õpetajad kui ka nende koolide koolijuhid.¹⁰ Oma töös toetun ka Pille Valgu uuringule, kus uuriti koolijuhtidelt usundiõpetuse tarvilikkuse kohta.¹¹ Olulisemad allikad andsid ülevaate sellest, et mitmekesisusega seonduva teematika puhul on uuritud pigem kultuurilist mitmekesisust ning usulist mitmekesisust on vaadeldud eraldi. Muuhulgas on mitmekesisusega seonduvaid uurimusi tehtud valdavas osas õpilaste ning õpetajate seas. Kuna Pille Valgu koolijuhtide hulgas tehtud uuringust¹² on aga omajagu aega möödunud, seega oleks tarvilik koolijuhtide arvamusi uuesti uurida.

Töö jaguneb kuueks suuremaks peatükiks. Esimene peatükk annab ülevaate varasemalt sooritatud uuringutest. Teises peatükis kirjeldan kolme erinevat mitmekesisusega seonduvat uskumust. Kolmandas peatükis kirjeldan lähemalt uurimisküsimusi ning nendega seonduvaid hüpoteese. Neljandas peatükis kirjutan töö metoodikast, sealhulgas Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komiteelt loa taotlemise protsessist ja küsimustiku ülesehitustest ning kirjeldan lähemalt uuringu valimit. Viiendas annan ülevaate uuringu tulemustest ning analüüsin neid, kasutades kolmandas peatükis mitmekesisusega seonduvaid uskumusi. Viimases peatükis kirjutan uuringus ilmnunud kitsaskohtadest ning annan soovitusi edaspidiseks.

---

⁷ **Schihalejev**, Olga. 2009. Options beside 'and no Religion too' – Perspectives of Estonian Youth. – *Teenagers' Perspectives on the Role of Religion in their Lives, Schools and Societies*. Münster: Waxmann, 79–120.

⁸ **Kuusisto**, Arniika; **Straarup**, Jürgen; **Schihalejev**, Olga; **Kallioniemi**, Arto; **Vikdahl**, Linda. 2018. Theoretical and methodological perspectives to studying religious and cultural diversity in Finnish, Swedish and Estonian comprehensive schools. – *Research on Religious and Spiritual Education*, Vol. 12. Münster: Waxmann.

⁹ **OECD**. 2020. *PISA 2018 Results. Are students ready to thrive in an interconnected world?* Volume VI. PISA, OECD Publishing, Paris, DOI: <https://doi.org/10.1787/d5f68679-en>.

¹⁰ **Taimalu**, Merle; **Uibu**, Krista; **Luik**, Piret; **Leijen**, Äli. 2019. *Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused*. I osa. Tallinn. URL: https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-02/talis_eesti_raporti_i_osa.pdf.

¹¹ **Valk**, Pille. 2002. Eesti kooli religiooniõpetuse kontseptsioon. – *Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis*, 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 95–107.

¹² *Ibid.*

Lõpetuseks sooviksin tänada oma juhendajat, Olgat, julgustavate sõnade ning tagasiside eest kogu magistritöö vältel. Samuti kuulub mu tänu Helinale töö keelelise toimetamise eest. Eriline tänu kuulub mu sõpradele, kelle toetuseta poleks see magistritöö valminud. Viimaks, suurim tänu kuulub koolijuhtidele, kes leidsid oma tiheda ajagraafiku kõrvalt hetke, et osaleda minu uuringus.

1. Ülevaade varasematest uuringutest

Esmalt annan ülevaate Eestis läbiviidud uurimistöödest, siinkohal toon välja suuremad rahvusvahelised kvantitatiivsed uuringud, millest on osa võtnud õpilased, õpetajad ja koolijuhid Eestist. Seejärel annan põgusa ülevaate mujal maailmas läbi viidud uurimustest, näiteks on koolijuhtide peal uuritud väljaspool Eestit seda, kuidas koolijuhid mitmekesisust mõtestavad ning kuivõrd kooli mitmekesisus nende igapäevatööd mõjutab. Tegemine on uuringutega, millele tuginedes on püstitatud uurimisküsimused ning hüpoteesid ja mille toel on töötatud välja ka ankeetküsimustik. Ankeetküsimustiku küsimuste loomiseks on kasutatud eelkõige Pille Valgu¹³, REDCo¹⁴ ja CARDIPS¹⁵ uuringuid, oma uuringus kasutasin ka 2018. aasta PISA globaalse kompetentsi uuringut ja küsimustikku.¹⁶

Eestis on viidud kooli mitmekesisusega seonduvaid uuringuid läbi nii õpilaste, õpetajate kui ka koolijuhtide seas. 2000.–2001. aastatel viis Pille Valk nii koolijuhtide kui ka õpetajate hulgas läbi eraldiseisvaid uuringuid.¹⁷ Uuring sooritati religiooniõpetuse kontseptsiooni loomise eesmärgil, seega seda enam samal kujul kasutada ei saa, küll aga tasub sarnaselt sellele uuringule koolijuhtidelt uuesti uurida, millist religioonialast haridust peetakse sobilikuks.

---

¹³ Valk, Pille. 2002. Eesti kooli religiooniõpetuse kontseptsioon. – *Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis*, 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 95–107.

¹⁴ Schihalejev, Olga. 2009. Options beside 'and no Religion too' – Perspectives of Estonian Youth. – *Teenagers' Perspectives on the Role of Religion in their Lives, Schools and Societies*. Münster: Waxmann, 79–120.

¹⁵ Kuusisto, Arniika; Straarup, Jürgen; Schihalejev, Olga; Kallioniemi, Arto; Vikdahl, Linda. 2018. Theoretical and methodological perspectives to studying religious and cultural diversity in Finnish, Swedish and Estonian comprehensive schools. – *Research on Religious and Spiritual Education*, Vol. 12. Münster: Waxmann, 31–45.

¹⁶ OECD. 2020. *PISA 2018 Results. Are students ready to thrive in an interconnected world?* Volume VI. DOI: <https://doi.org/10.1787/d5f68679-en>.

¹⁷ Valk, Pille. 2002. Eesti kooli religiooniõpetuse kontseptsioon. – *Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis*, 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 95–97.

Õpilaste seas on läbi viidud kaks ulatuslikumat kvantitatiivset uuringut, mille käigus on uuritud, kuidas õpilased mitmekesisust tajuvad ning mõtestavad. 2008. aastal osales Eesti rahvusvahelises REDCo uuringus, mille käigus uuriti õpilaste arusaamu religiooni rollist ja olemasolust koolis ning ühiskonnas laiemalt. Eestis vastas küsimustikule 1208 14–16-aastast õpilast. Täpsemalt sooviti teada, kuidas erinevad usundiõpetuse kogemused on õpilaste arvamusi mõjutanud.¹⁸ Aastatel 2012–2015 viidi nii Soome, Rootsi kui ka Eesti 3., 6. ja 9. klasside õpilaste seas läbi uuring CARDIPS, eesmärgiga kaardistada õpilaste arusaamu religioosest ning kultuurilisest mitmekesisusest igapäevases kontekstis.¹⁹ Küsimustikus uuriti nii laste kultuurilise kui ka religioosse identiteedi ja tavade kohta. Lisaks uuriti ka õpilaste kogemusi kiusamise ning selle põhjuste kohta ja õpilaste kogemusi ning suhtumist erinevustesse, mis esinevad nii kooli kontekstis kui ka väljapool seda.²⁰

2018. aastal viidi läbi rahvusvaheline uuring TALIS, millest võtsid osa ka Eesti koolijuhid ja õpetajad. Eestist võttis uuringust osa 3004 kolmanda kooliastme õpetajat 195 erinevast koolist ja ka nende koolide koolijuhid. Uuringu fookuseks oli õpetamise professionaalsus ja õpetajaameti atraktiivsus, mille käigus uuriti ka õpilaste sotsiaal-kultuurilist koosseisu ning õpetamist mitmekesisuses keskkonnas.²¹ Koolijuhtidelt ning õpetajatelt küsiti küsimusi, mis olid seotud eelkõige koolikultuuri ning kooli ja klassi tavade kohta, rõhuasetuseks oli õpilaste kultuurilise või etnilise tausta mitmekesisus.²² Antud uuringus keskenduti ainuüksi kultuurilisele mitmekesisusele (ja ka erivajadustega õpilastele), samas joonistusi uuringust välja mitmed murekohad, näiteks leiti, et õpetajad pole saanud piisavalt ettevalmistust mitmekesisusega tegelemiseks.

---

¹⁸ **Schihalejev**, Olga. 2009. Options beside 'and no Religion too' – Perspectives of Estonian Youth. – *Teenagers' Perspectives on the Role of Religion in their Lives, Schools and Societies*. Münster: Waxmann, 79–120.

¹⁹ **Kuusisto**, Arniika; **Straarup**, Jörgen; **Schihalejev**, Olga; **Kallioniemi**, Arto; **Vikdahl**, Linda. 2018. Theoretical and methodological perspectives to studying religious and cultural diversity in Finnish, Swedish and Estonian comprehensive schools. – *Research on Religious and Spiritual Education*, Vol. 12. Münster: Waxmann, 31–45.

²⁰ **Schihalejev**, Olga; **Kuusisto**, Arniika; **Vikdahl**, Linda; **Kallioniemi**, Arto. 2020. Religion and Children's Perceptions of Bullying in Multicultural Schools in Estonia, Finland and Sweden. – *Journal of Beliefs & Values*, 41:3, 371–384.

²¹ **Taimalu**, Merle; **Uibu**, Krista; **Luik**, Piret; **Leijen**, Äli. 2019. *Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused*. I osa. Tallinn. URL: https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-02/talis_eeesti_raporti_i_osa.pdf, 6–8.

²² *Ibid*, 31.

Lisaks antud uuringutele on uuritud ka algklasside õpetajate isiklikke hinnanguid oma mitmekultuurilistele pädevustele²³ ning on uuritud ka klassiõpetajate kogemusi usulistest eripäradest tulenenud olukordadega mitmekultuurilises klassikollektiivis.²⁴ Mõlema uuringu puhul on tegu kvalitatiivsete uuringutega, mille valimiks olid õpetajad, kelle klassides esines või on varasemalt esinenud usulist või kultuurilist mitmekesisust. Seega on ka nendes uuringutes käsitletud küll mõlemat mitmekesisuse aspekti – kultuuri ning religiooni – kuid neid on käsitletud eraldi.

Väljaspool Eestit on koolijuhtide seas läbi viidud mitmeid uuringud, kus on uuritud kultuurilise või religioosse mitmekesisuse esinemist koolis ning kuidas see omakorda koolijuhtide tööd mõjutab. Ühe uuringu raames intervjueriti kaheteistkümne Soome põhikooli koolijuhti, uurides, milliseid erinevaid maailmavaateid koolide direktorid koolis on täheldanud ning kuidas antud maailmavaadete praktiseerimine koolijuhtimist mõjutab.²⁵ Sarnane uuring viidi läbi ka Kanadas, kus teostati kvalitatiivne uuring 59 koolijuhiga, eesmärgiga teada saada, kuidas koolijuhid mõtestavad õpilaste erinevusi ning mitmekesisust ning kuidas see avaldab mõju nende igapäevatööle.²⁶ Muuhulgas on Soomes üldhariduskoolide koolijuhtidelt uuritud, kuidas nad kirjeldavad oma koolikogukondade mitmekesisust ja milliste nähtustega nad mitmekesisust seostavad.²⁷ Need uuringud annavad olulise tausta sellele, kuivõrd ning kuidas koolijuhid mitmekesisust oma koolis väärtustavad.

2018. aasta PISA uuringu raames, viidi läbi uuringud nii koolijuhtide, õpilaste kui ka õpetajate seas eesmärgiga hinnata õpilaste globaalseid pädevusi, uurides, kui hästi on õpilased ettevalmistatud selleks, et toimida kultuuriliselt mitmekesisuses ning

---

²³ **Tiits**, Jana. 2012. *Algklasside õpetajate hinnangud oma mitmekultuurilistele pädevustele ja soovitusi õpetajate esma- ning täiendõppeks*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

²⁴ **Suvi**, Annegret. 2019. *Õpilase usulisest eripäradest tulenenud olukorrad mitmekultuurilises klassikollektiivis klassiõpetajate kogemuste põhjal*. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.

²⁵ **Lipiäinen**, Tuuli; **Jantunen**, Anita; **Kallioniemi**, Arto. 2020. Leading school with diverse worldviews: Finnish principals' perceptions. – *Journal of Beliefs & Values*, 42:4, 450–465. DOI: <https://doi.org/10.1080/13617672.2020.1859791>.

²⁶ **Pollock**, Katina; **Briscoe**, Patricia. 2019. School principals' understandings of student difference and diversity and how these understandings influence their work. – *International Journal of Educational Management*, 34:3, 518–534. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJEM-07-2019-0243>.

²⁷ **Jantunen**, Anita; **Ahtiainen**, Raisa; **Lahtero**, Tapio ja **Kallioniemi**, Arto. 2022. Finnish comprehensive school principals' descriptions of diversity in their school communities. – *International Journal of Leadership in Education*, DOI: <https://doi.org/10.1080/13603124.2022.2117416>.

globaliseerunud maailmas. Sealhulgas uuriti milliseid mitmekultuurilise, kultuuridevahelise ja globaalse hariduse lähenemisviise koolides kasutatakse.²⁸

Kuna Eestis on koolikollektiivi seas uuritud eelkõige kultuurilist mitmekesisust ning seda pigem õpilaste ja õpetajate käest, oleks vajalik uurida ka koolijuhtide arvamusi antud temaatika kohta. Viimane uuring usundiõpetuse vajalikkuse kohta, kus uuriti muuhulgas ka koolijuhtide arvamust, viidi läbi aastatel 2000–2001, ent antud uuringu eesmärk ning ka kontekst olid erinevad võrreldes tänasega. Sealhulgas viidi uuring läbi religiooniõpetuse kontseptsiooni loomise eesmärgil, kuna riiklikul tasandil polnud tol hetkel kehtestatud usundiõpetuse ainekava.²⁹ Lisaks sellele, on eelnevalt kõikide välja toodud uuringute puhul uuritud kultuurilist ja usulist mitmekesisust eraldi, keskendudes suuremas osas just kultuurilisele mitmekesisusele. Minu eesmärk on oma uurimistöös uurida mõlemaid nähtuseid korraga. Pidades seejuures silmas seda, et mõlemad on küll erinevad konstruktsioonid, kuid on omavahel seotud ning üks nähtus ei välista teist.³⁰

---

²⁸ **OECD**. 2020. *PISA 2018 Results. Are students ready to thrive in an interconnected world?* Volume VI. PISA, OECD Publishing, Paris, DOI: <https://doi.org/10.1787/d5f68679-en>.

²⁹ **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluuring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 4.

³⁰ *Ibid*, 7–8.

2. Erisusi eiravad, mitmekultuurilised ja põimkultuurilised uskumused

Siin peatükis annan ülevaate kolmest mitmekesisusega seonduvast uskumusest – erisusi eirav, mitmekultuurilisus ja põimkultuurilisus ning kirjeldan nende olemust, tugevusi ning nõrkusi, ühtlasi kuidas neid rakendatakse või saaks rakendada kooli kontekstis. Muuhulgas toon iga uskumuse puhul täpsemalt välja küsimused oma küsimustikust, mis antud uskumustega kokku lähevad. Hiljem kasutan neid samu uskumusi ning nende printsiipe ka koolijuhtide vastuste analüüsimiseks.

Mitmekesisusega seonduvad uskumused aitavad paremini mõista koolijuhtide arusaamu mitmekesisusest ning kuidas sellele koolis lähenetakse. Kuna koolijuhil on vastutav roll selles osas, et koolis toetataks ning aktsepteeritaks nii õpilaste kultuurilist kui ka usulist mitmekesisust, siis see sõltub sellest, kui võrd koolijuhid mitmekesisust teadvustavad ning mõtestavad, mistõttu tegeletakse ka mitmekesisusega erinevalt. Uuringutes on välja toodud kolm erinevat lähenemist³¹: *colorblindness*, mille kohaselt peaks kultuurilisi erinevusi ignoreerima; mitmekultuurilisus, mille kohaselt eksisteerib ühes ühiskonnas mitmeid erinevaid kultuure ning mis vaatleb kultuuri kui inimese identiteedi keset; viimaks põimkultuurilisus, mille kohaselt on kultuurid omavahel põimunud ning segunenud. Kokkuvõtvalt viitavad mitmekesisusega seonduvad uskumused vähemusrühmade eripärade kohta käivatele tõekspidamistele.³²

Mõned autorid on osutanud *colorblindness* mõiste problemaatilisusele³³, kuna *colorblindness* ehk värvipimeduse mõiste vihjab esiteks, kas nägemisvõimega seotud

---

³¹ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 216–217.

³² **Cho**, Jae; **Tadmor**, Carmit T.; **Morris**, Michael W. 2018. Are all Diversity Ideologies Creatively Equal? The Diverging Consequences of Colorblindness, Multiculturalism, and Polyculturalism. – *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 49(9), 1376–1401. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022022118793528>, 1376–1378.

³³ **Civitillo**, Sauro; **Juang**, Linda P. ; **Badra**, Marcel; **Schachner**, Maja K. 2018. The interplay between culturally responsive teaching, cultural diversity beliefs, and self-reflection: A multiple case study. – *Teaching and Teacher Education*, 77, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2018.11.002>, 341.

meditsiinilisele seisundile või hoopis teisest küljest osutab see ainult inimese nahavärvile ning etnilisele päritolule. Samuti kasutavad osad autorid *colorblindness*’i asemel *color-evasive* mõistet, seda samuti põhjusel, et vältida negatiivset seost inimese nägemisvõimega³⁴ ning *colorblindness*’i asemel on kasutatud ka „identiteedi pimedust“ (ingl k *identity blind*).³⁵ Kuna minu hinnangul viitab *colorblindness* mõiste eksitavalt nahavärvile ja oma töös keskendun lisaks kultuurilisele mitmekesisusele ka religioossele mitmekesisusele, siis pakun välja *colorblindness* ehk värvipimeduse uskumuste eestikeelseks vasteks hoopiski „erisusi eiravad uskumused” ning kasutan edaspidi *colorblindness*’i kirjeldamiseks „erisusi eirav“.

Viimaks, uuringutes kasutatakse mõistet „polükultuurilisus“³⁶. See mõiste viitab minu hinnangul pelgalt sellele, et ühes ühiskonnas eksisteerib mitmeid erinevaid kultuure, kuigi selle teooria idee on palju komplekssem, viidates üldjuhul sellele, et kõik kultuurid on omavahel põimunud ning mõjutavad üksteist³⁷. Seetõttu pakun välja selle uskumuse eestikeelseks vasteks hoopis mõiste „põimkultuurilisus”, seepärast kasutan siit edaspidi ka mõistet „põimkultuurilised uskumused”.

2.1. Erisusi eiravad uskumused

Erisusi eiravate uskumuste idee juured pärinevad Ameerika kodanikuõiguste liikumise ajast, ning selle all mõeldakse seda, et inimesed peaksid erineva tausta ja kultuuriga inimestega suheldes nägema „värvist“ kaugemale.³⁸ Siinkohal usutakse, et

---

³⁴ **Civitillo**, Sauro; **Juang**, Linda P. ; **Badra**, Marcel; **Schachner**, Maja K. 2018. The interplay between culturally responsive teaching, cultural diversity beliefs, and self-reflection: A multiple case study. – *Teaching and Teacher Education*, 77, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2018.11.002>, 341.

³⁵ **Rissanen**, Inkeri; **Kuusisto**, Elina; **Timm**, Susanne; **Kaukko**, Mervi. 2023. Diversity beliefs are associated with orientations to teaching for diversity and social justice: A study among German and Finnish student teachers. – *Teaching and Teacher Education*, 123. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103996>, 2.

³⁶ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), 215–246, DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>.

³⁷ *Ibid*, 216.

³⁸ **Hachfeld**, Axinja.; **Hahn**, Adam.; **Schroeder**, Sascha.; **Anders**, Yvonne.; **Kunter**, Mareike. 2015. Should teachers be colorblind? How multicultural and egalitarian beliefs differentially relate to aspects of teachers’ professional competence for teaching in diverse classrooms. – *Teaching and Teacher Education*, 48, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.02.001>, 46.

inimeste eelarvamused tulenevad sellest, et keskendutakse liialt ebaolulistele ning pealiskaudsetele grupikategoriatele (nt rass).³⁹

Erisusi eiravate uskumuste ideid ning kontseptsioone saab rakendada kõikides olukordades, mille keskmeks on suur kultuuriline ja etniline mitmekesisus. Kui vaadelda seda kontseptsiooni hariduse kontekstis, siis siin jäetakse õpilaste kultuurilised erisused kõrvale selleks, et leida erinevate taustaga õpilaste vahel ühisosa.⁴⁰ Inkeri Rissaneni kohaselt rõhutatakse siin koolikontekstis suuresti, kas õpilase enda unikaalsust või tuuakse esile hoopis õpilastevahelisi sarnasusi. Kui keskendutakse ühe õpilase ainulaadsusele, siis ignoreeritakse mitmekesisuse olulisust, välditakse kultuuri järgi kategoriseerimist ning tunnustatakse ainult individuaalseid identiteete. Grupisestele sarnasustele keskendudes tuuakse esile kultuuride ning religioonide vahelisi sarnasusi ning lisaks pooldatakse uue ühtse grupi identiteedi loomist. See tähendab, et erisusi eiravad uskumused rõhutavad õppijaskonna sarnasusi, pidades seejuures tähtsaks „meie” tunde loomist, mis võib küll suurendada ühtekuuluvustunnet, ent samal ajal pärsib see erapoolikuse ning diskrimineerimise äratundmist.⁴¹

Minu uuringust esindavad erisusi eiravaid uskumusi väited, et koolikontekstis pole mitmekesisus oluline teema ning on olulisemaid teemasidki, millega arvestada.⁴² Võib eeldada, et kuna kultuuriline ning usuline mitmekesisus pole oluline, siis tõenäoliselt pole sellega seoses koolis esinenud ka väljakutseid⁴³. Seega pole õpilase usuline ja kultuuriline taust koolikontekstis samuti oluline või siis tajutakse kultuurilist ning usulist mitmekesist konfliktiallikana ning isikliku asjana ning kui vähegi võimalik, püütakse koolis seda küsimust vältida.⁴⁴ Koolis pole üldjuhul vastuvõetav see, kui

---

³⁹ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 216

⁴⁰ **Hachfeld**, Axinja.; Hahn, Adam.; **Schroeder**, Sascha.; Anders, Yvonne.; **Kunter**, Mareike. 2015. Should teachers be colorblind? How multicultural and egalitarian beliefs differentially relate to aspects of teachers' professional competence for teaching in diverse classrooms. – *Teaching and Teacher Education*, 48, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.02.001>, 46.

⁴¹ **Rissanen**, Inkeri. 2021. School principals' diversity ideologies in fostering the inclusion of Muslims in Finnish and Swedish schools. – *Race Ethnicity and Education*, 24:3, DOI: <https://doi.org/10.1080/13613324.2019.1599340>, 433.

⁴² Vt lk 85.

⁴³ Vt lk 84.

⁴⁴ Vt lk 86.

õpilased kannavad usulisi sümboleid, kui õpilase usust tulenevalt on tal koolitoidu osas erisoovid või kui õpilased puuduvad koolist seoses eri maade ja religioonide pühadega.⁴⁵

Erisusi eiravad uskumused on saanud üsna palju kriitikat. Nimelt arvatakse, et erisusi eiravaid uskumusi praktiseerivad õpetajad ei korrigeeri õppematerjale ning õpetamismeetodeid vastavalt sellele, et need oleksid sobilikud mitmekesisel klassis kasutamiseks. Samuti puuduvad õpetajatel piisavad teadmised mitmekesisel klassiruumis õpetamiseks.⁴⁶ Rissanen toob välja, et õpetajad hoiduvad igasugusest kultuurilisest identifitseerimisest, et vältida eelarvamusi ning õpilaste solvamist, kuigi see omakorda takistab vähemuste identiteediga seotud stigmade vastu võitlemist.⁴⁷

Samuti uuris Inkeri Rissanen Soome ning Rootsi koolijuhtidelt, milliseid mitmekesisusega seonduvaid ideoloogiaid nad esindavad ning kuidas nad koolis neid rakendavad. Kõige rohkem esines koolijuhtide seas erisusi eiravaid uskumusi, kus koolijuhid keskendusid kas õpilaste ainulaadsusele või siis õpilaste sarnasustele. Koolijuhtide uskumused näisid põhinevat veendumusel, et vähemusrühmade esindajad ei soovi, et nende tausta või kuuluvust avalikustatakse. Praktikas päädis see sellega, et vähemusidentiteeti tajuti ainult puudusena ning eelkõige täheldati seda religioosse mitmekesisuse puhul. Samuti toetusid koolijuhid suuresti kultuuride ning religioonide vahelistele sarnasustele, osutades kultuuridele kui inimkonna erinevatele peegeldustele ning väites, et kõikidel religioonidel on üks ühine tuum ja erinevate religioonide väärtuste vahel ei ole olemas tegelikke vastuolusid.⁴⁸

Oma uuringust paigutan siia alla veel küsimused ning seisukohad, et koolis usundiõpetust ei õpetata ega kavatsegi õpetada.⁴⁹ Koolijuhid on arvamusel, et

---

⁴⁵ Vt lk 90–91.

⁴⁶ **Hachfeld**, Axinja.; Hahn, Adam.; **Schroeder**, Sascha.; Anders, Yvonne.; **Kunter**, Mareike. 2015. Should teachers be colorblind? How multicultural and egalitarian beliefs differentially relate to aspects of teachers' professional competence for teaching in diverse classrooms. – *Teaching and Teacher Education*, 48, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.02.001>, 46.

⁴⁷ **Rissanen**, Inkeri; **Kuusisto**, Elina; **Timm**, Susanne; **Kaukko**, Mervi. 2023. Diversity beliefs are associated with orientations to teaching for diversity and social justice: A study among German and Finnish student teachers. – *Teaching and Teacher Education*, 123. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103996>, 2.

⁴⁸ **Rissanen**, Inkeri. 2021. School principals' diversity ideologies in fostering the inclusion of Muslims in Finnish and Swedish schools. – *Race Ethnicity and Education*, 24:3, DOI: <https://doi.org/10.1080/13613324.2019.1599340>, 439–445.

⁴⁹ Vt lk 93.

religiooniaalsed teadmised on tänapäeval väheolulised ja/või koolis pakutakse aineid, mis käsitlevad antud teemasid juba piisavalt.⁵⁰

2.2. Mitmekultuurilised uskumused

Mitmekultuurilise uskumuse kohaselt tulenevad eelarvamused teadmatuses teiste kultuuride (kultuurirühmade) kohta ning erinevustele tuleb eraldi pöörata tähelepanu ning neid tuleb tunda õppida, kuna selle kaudu saab vähendada eelarvamusi.⁵¹ Ka Inkeri Rissanen toob välja, et mitmekultuurilisuse all rõhutatakse kultuurilise identiteedi säilitamist ja tunnustamist ning samuti jagatakse eelnevat seisukohta, et mitmekesisusest õppimine on efektiivne viis, et kummutada eelarvamusi.⁵² Mitmekultuurilisuse puhul on tihti kritiseeritud seda, et rassiliste ning etniliste rühmade erinevuste rõhutamisega, isegi kui seda tehakse positiivses valguses, säilivad inimestevahelised lõhed, mille tagajärjeks on jätkuvad stereotüübid ning diskrimineerimine.⁵³

Seega võib järeldada, et minu küsimustikus esindab mitmekultuurilisi uskumusi seisukoht, et koolis peetakse mitmekesisust prioriteetseks.⁵⁴ Ühtlasi ka vastusevariandid, et koolis õpitakse nii Eestis kui ka mujal maailmas olevate erinevate kultuuride ning nende tavade kohta.⁵⁵

Rosenthal ja Levi on välja toonud, et mitmekultuurilisusel on põhiliselt kolm erinevat vormi – erinevuste väljatoomine, lisandväärtuste tunnustamine ning kultuuride säilitamine. Esimeseks vormiks on olulised erinevuste väljatoomine, kus pannakse rõhku lihtsalt erinevate kultuurirühmade erinevuste tundmaõppimisele ning pööratakse neile tähelepanu selleks, et paremini mõista erinevate inimeste elusid, kogemusi ja vaatenurki. Teiseks mitmekultuuriliseks vormiks on lisandväärtuste tunnustamine, mis väljendub selles, et õpitakse hindama ning väärtustama erinevate rühmade positiivset panust

---

⁵⁰ Vt lk 94.

⁵¹ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 216

⁵² **Rissanen**, Inkeri. 2021. School principals' diversity ideologies in fostering the inclusion of Muslims in Finnish and Swedish schools. – *Race Ethnicity and Education*, 24:3, DOI: <https://doi.org/10.1080/13613324.2019.1599340>, 433.

⁵³ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 222.

⁵⁴ Vt lk 85.

⁵⁵ Vt lk 86.

mitmekesisesse ühiskonda, mille läbi parandatakse ka kultuuridevahelisi hoiakuid. Kolmandaks vormiks on kultuuride säilitamine, mille järgi keskendutakse just nendele vähemusrühmadele, kellel on raskusi domineerivas kultuuriruumis oma kultuuri ning traditsioonide säilitamisega.⁵⁶

Eelnevat kolme mitmekultuurilisuse vormi silmas pidades, esindavad minu küsimustikust mitmekultuurilisi uskumusi järgmised küsimused ning vastusevariandid: koolijuhtide hinnangul annab kool edasi teadmisi erinevatest kultuuridest ja religioonidest, samuti annab ka võimaluse antud teemadel arutleda. Lisaks nõustumine väitega, et nende kool õpetab mõistma endast erinevaid inimesi ning kultuure.⁵⁷ Koolis õpetatakse nii Eestis kui ka mujal maailmas elavate kultuurigruppide ning nende traditsioonide kohta.⁵⁸

Mitmekultuurilisi uskumusi on uuritud ka hariduse kontekstis, toon välja olulisemad tähelepanekud. Mitmekultuurilisus on kooli enamasti seotud erinevate õpetamispraktikatega, mis käsitlevad mitmekesisust kui ressursi ning lisaväärtust, lisaks sellele, on uuringute põhjal järeldatud, et õpetajad, kes tunnustavad õpilaste mitmekesisust, on ka rohkem altid kasutama erinevaid didaktilisi ning pedagoogilisi lähenemisviise võrreldes nende õpetajatega, kes jagavad erisusi eiravaid uskumusi.⁵⁹ Samuti on mitmekultuurilised uskumused seotud õpetaja kõrgema enesetõhususega ning suurema valmidusega töötama immigrantidest õpilastega.⁶⁰ Kokkuvõtvalt on leitud, et mitmekultuurilised uskumused on populaarsed just haridusmaastikul, kus esinevad kolm eelmainitud mitmekultuurilisuse vormi.⁶¹

---

⁵⁶ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 220–221.

⁵⁷ Vt lk 93.

⁵⁸ Vt lk 86.

⁵⁹ **Civitallo**, Sauro; **Juang**, Linda P. ; **Badra**, Marcel; **Schachner**, Maja K. 2018. The interplay between culturally responsive teaching, cultural diversity beliefs, and self-reflection: A multiple case study. – *Teaching and Teacher Education*, 77, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2018.11.002>, 343.

⁶⁰ **Hachfeld**, Axinja.; **Hahn**, Adam.; **Schroeder**, Sascha.; **Anders**, Yvonne.; **Kunter**, Mareike. 2015. Should teachers be colorblind? How multicultural and egalitarian beliefs differentially relate to aspects of teachers' professional competence for teaching in diverse classrooms. – *Teaching and Teacher Education*, 48, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.02.001>, 51.

⁶¹ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 223.

Ülaloodud mitmekultuurilisusega seonduvad kriteeriumid sobituvad minu uuringus küsimustega, mis uurivad seda, mida tehakse koolis selleks, et õpetajad mitmekesisusega hakkama saaksid, näiteks õppematerjalide valikul arvestatakse vähemusrühmade esindatust neis. Samuti tehakse koolis koostööd lapsevanematega ning kolleegid jagavad omavahel kogemusi mitmekesisuse teemadel.⁶² Koolitundides kasutatakse erinevuste õpetamiseks erinevaid õppemeetodeid.⁶³

Mitmekultuuriliste uskumuste populaarseteks esinemisvormideks koolis on tihti erinevad üritused või programmid, mille käigus käsitletakse erinevate kultuurirühmade ajalugu, kultuuri ning panust.⁶⁴ Küll aga lähenevad koolid praktikas tihti mitmekultuurilisuse mudeli järgi mitmekesisusele nii, et pannakse rõhku liialt gruppide vahelistele erinevustele, suurendades sellega stereotüüpe ning eelarvamusi. Näiteks, pidustuste ning ürituste puhul keskendutakse ühele suuremale kultuurigrupile ja selle kogemustele, panusele ning traditsioonidele.⁶⁵ Minu uuringust sobivad nende tingimustega küsimused, mis on seotud erinevate kultuuride ning religioonide temaatiliste päevade ning nädalate tähistamisega.⁶⁶

Viimaks viitab mu küsimustikus mitmekultuurilisusele see, kui kooli sisseastumisel küsitakse, kas õpilasel on usulisi ja kultuurilisi eripärasid, millega peab koolis arvestama.⁶⁷ Koolis on esinenud paaril korral või tihedamini usulise sümbolika kandmist, toidupiiranguid ning õpilaste puudumist seoses eri maade ning religiooni pühadega ja kui need kõik oleks koolis teatud juhtudel või täielikult vastuvõetavad.⁶⁸ Viimaks, esindab mitmekultuurilist uskumust vastusevariant, et koolis pakutakse juba aineid, mis käsitlevad kultuuri. Lisaks on religioonide ja kultuuride käsitlemiseks vaja

---

⁶² Vt lk 85.

⁶³ Vt lk 86.

⁶⁴ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 223.

⁶⁵ **Rosenthal**, Lisa.; **Levy**, Sheri.; **Apriceno**, MaryBeth. 2019. Polyculturalism: Current evidence, future directions, and possibilities for diverse youth. – *Youth in Superdiverse Societies: Growing up with Globalization, Diversity and Acculturation*. Routledge, DOI: <http://dx.doi.org/10.4324/9781351040266-5>, 60.

⁶⁶ Vt lk 92.

⁶⁷ Vt lk 86.

⁶⁸ Vt lk 90–91.

eraldi õppeainet ning võib eeldada, et koolis juba pakutakse ka usundiõpetust või kui ei pakuta, siis ei välistata võimalust, et kunagi pakutakse.⁶⁹

2.3. Põimkultuurilised uskumused

Põimkultuurilisuse kohaselt tekivad eelarvamused osaliselt inimeste teadmatuses selle kohta, kui paljud erinevad kultuurirühmad on ajalooliselt üksteist mõjutanud.⁷⁰ Seega on põimkultuurilisuse kohaselt kultuurid pidevas dünaamilises muutuses.⁷¹

Teisisõnu viitabki põimkultuurilisus sellele, et kõik kultuurid ning inimesed on paljude erinevate rassiliste ning etniliste rühmade kokkupuute tulemused ja kõik inimesed on oma ristuva ajaloo tõttu sügavalt omavahel seotud. Seega ollakse siin seisukohal, et inimeste lugupidamine ning suhtumine teistesse kultuurigruppidesse paraneb siis, kui mõistetakse ning hinnatakse kultuuride omavahelist suhtlemist ning mõju.⁷² Lisaks eelmainitule on mitmete uuringute vältel põimkultuurilisust seostatud positiivse suhtumisega erinevatest kultuuridest pärit inimestesse ja valmisolekuga muutma ka oma enda kultuuri. Põimkultuurilisus julgustab eri kultuure pidama omavahelisi dialooge, luues seeläbi uusi kultuurimustreid.⁷³

Rosenthal ja Levy leiavad, et põimkultuurilisus rõhutab rassiliste ning etniliste gruppide omavahelist seotust ja aitab inimestel tunda end üksteisega rohkem seotuna. Kuid samal ajal ei eelda põimkultuurilisus inimese enda rassilise või etnilise identiteedi eiramist, assimileerumist või domineeriva kultuurilise identiteedi omaks võtmist. Muuhulgas ei eelda põimkultuurilisus ühiste (grupi) eesmärkide loomist või vastastikust

---

⁶⁹ Vt lk 93.

⁷⁰ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), 215–246, DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>.

⁷¹ **Rissanen**, Inkeri; **Kuusisto**, Elina; **Timm**, Susanne; **Kaukko**, Mervi. 2023. Diversity beliefs are associated with orientations to teaching for diversity and social justice: A study among German and Finnish student teachers. – *Teaching and Teacher Education*, 123. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103996>, 2.

⁷² **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 216.

⁷³ **Cho**, Jae; **Tadmor**, Carmit T.; **Morris**, Michael W. 2018. Are all Diversity Ideologies Creatively Equal? The Diverging Consequences of Colorblindness, Multiculturalism, and Polyculturalism. – *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 49(9), 1376–1401. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022022118793528>, 1378–1379.

sõltuvust, kuna vastastikune kultuuriline mõju juba eksisteerib ning seda tuleks lihtsalt esile tuua.⁷⁴

Neid tingimusi silmas pidades sobituksid põimkultuuriliste uskumustega minu küsimustikust küsimused ning vastusevariandid, kus peetakse kultuurilist ning usulist mitmekesisust prioriteetseks.⁷⁵ Seega uuritakse kooli sisseastumisel, kas õpilasel on kultuurilisi või usulisi eripärasid, millega tuleb koolis arvestada.⁷⁶ Mõlemad tingimused kattuvad ka mitmekultuuriliste uskumustega. Kõige olulisem on siinjuures see, et kool julgustab õpilasi väljendama oma erinevaid identiteete ja õpilasi julgustatakse suhtlema teistest kultuuridest pärit inimestega.⁷⁷

Autorid võrdlevad põimkultuurilisust ka mitmekultuuriliste ning erisusi eiravate uskumustega. Näiteks põimkultuurilisus keskendub küll kultuuridevahelistele mõjutustele, ent siiski teadvustab inimese enda kultuurilise identiteedi olulisust. Seega võrreldes mitmekultuurilisusega ei keskendu põimkultuurilisus üksnes ainult inimeste erinevustele ning võrreldes erisusi eiravate uskumustega, ei ignoreeri põimkultuurilisuse ka inimese rassi ega etnilist päritolu.⁷⁸

Kuigi põimkultuurilisust on koolikontekstis veel vähe uuritud, on tehtud uuringute põhjal siiski mõningaid järeldusi. Erinevate autorite hinnangul saab põimkultuurilisust kasutada lausa koolipoliitika juhtraamistikuna, mille eesmärgiks oleks edendada positiivset suhtlemist nii õpilaste kui ka koolitöötajate vahel. Seda saab rakendada alates koolitoitlustusest kuni õppekavadeni välja, nt õppekavades saab tuua esile kultuurilisi mõjutusi erinevatele (ajaloolistele) sündmustele.⁷⁹ Arvatakse ka, et põimkultuurilisus aitab nii koolis kui klassis mõista kultuure dünaamiliste nähtustena ning põimkultuurilisus õpetab erinevate kultuuridevaheliste kokkupuudete kohta kogu ajaloo

---

⁷⁴ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 224.

⁷⁵ Vt lk 85.

⁷⁶ Vt lk 86.

⁷⁷ Vt lk 86.

⁷⁸ **Rosenthal**, Lisa.; **Levy**, Sheri.; **Apriceno**, MaryBeth. 2019. Polyculturalism: Current evidence, future directions, and possibilities for diverse youth. – *Youth in Superdiverse Societies: Growing up with Globalization, Diversity and Acculturation*. Routledge, DOI: <http://dx.doi.org/10.4324/9781351040266-5>, 64.

⁷⁹ *Ibid*, 67.

vältel.⁸⁰ Põimkultuurilisust on hariduse kontekstis uuritud pigem üliõpilaste seas, mistõttu oleks erinevate autorite hinnangul tarvilik uurida põimkultuurilisust ning selle mõju erinevates haridussüsteemides. Autorite meelest tasuks uurida, millal ning mille kaudu õpilased põimkultuurilisusega kokku puutuvad, millal seda omaks võtma hakkavad ning milline on haridussüsteemi mõju nendes protsessides.⁸¹

Kokkuvõttes on erinevate uuringute vältel leitud, et põimkultuurilisus on seotud suurema huviga mitmekesisuse ning erineva taustaga inimeste vastu, samuti väärtustatakse mitmekesisust rohkem ning tuntakse end selles mugavamalt. Põimkultuurilisus on seotud ka suurema valmisolekuga erinevatest rassilistest ja etnilistest rühmadest pärit inimestega suhtlemiseks, muuhulgas ei toetata sotsiaalset ebavõrdsust ega domineerimist.⁸²

Seega võiks sobitada põimkultuuriliste uskumuste alla väited, et õpilased õpivad koolis tundma erinevaid kultuurilisi vaatenurki ajaloolistele ja ühiskondlikele sündmustele. Lisaks kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, et õpetada kultuuridevahelisi erinevusi.⁸³ Ollakse seisukohal, et mitmekesisusega seonduvate teemade käsitlemiseks on vaja siiski eraldi õppeainet ja/või koolis pakutakse juba usundiõpetust või kui ei pakuta, ei välistata võimalust, et seda kunagi pakutakse.⁸⁴

Kui mitmekultuuriliste uskumuste järgi keskendutakse kooli pidustuste ajal pigem ühele kindlale kultuurigrupile ning selle ajaloole ja panusele, siis vastupidiselt sellele on põimkultuuriline suhtumine rohkem fokusseeritud kultuuridevahelistele sidemetele, paljude rühmade panustele mitmetesse erinevatesse kultuuritraditsioonidesse ning ideaalis käsitletakse ka nende erinevate kultuurirühmade panust regulaarselt õppekavades

---

⁸⁰ **Rissanen**, Inkeri; **Kuusisto**, Elina; **Timm**, Susanne; **Kaukko**, Mervi. 2023. Diversity beliefs are associated with orientations to teaching for diversity and social justice: A study among German and Finnish student teachers. – *Teaching and Teacher Education*, 123. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103996>, 3.

⁸¹ **Rosenthal**, Lisa.; **Levy**, Sheri.; **Apriceno**, MaryBeth. 2019. Polyculturalism: Current evidence, future directions, and possibilities for diverse youth. – *Youth in Superdiverse Societies: Growing up with Globalization, Diversity and Acculturation*. Routledge, DOI: <http://dx.doi.org/10.4324/9781351040266-5>, 65.

⁸² **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 235.

⁸³ Vt lk 86.

⁸⁴ Vt lk 93.

ja õppeainetes.⁸⁵ Seetõttu sobivad minu küsimustikust mitmekultuuriliste haridusega seonduvate tegevuste juurest siia vahetusõpilaste programmid.⁸⁶

Kokkuvõtvalt on erisusi eiravate uskumuste järgi mitmekesisus ning inimeste eripärad teisejärgulised ning keskendutakse hoopis ühtse grupi kuuluvustunde loomisele või inimese enda ainulaadsusele. Mitmekultuurilisuses nähakse mitmekesisust rikastavana ning põimkultuurilisus vaatleb kultuure üksteisest ajalooliselt läbi põimununa, rõhutades samal ajal mitmekesisuse olulisust. Nende kolme uskumuse puhul on keskmeks olnud põhiliselt kultuurilised, rassilised ning etnilised erinevused, religioosseid erinevusi on nende kontekstis uuritud vähe. Leian, et lisaks kultuurilisele mitmekesisusele on võimalik ka suhtumist usulistesse erisustesse läbi nende kolme ideoloogia vaadelda. Erisusi eiravate uskumuste puhul võib olla mistahes mitmekesisus teisejärguline, mitmekultuurilisuse all on võimalik tähistada ka religioosseid erinevusi ning põimkultuurilisust rakendades on võimalik näha religioosete traditsioonide panust ühiskonda ning ka kultuuri laiemalt, loomulikult kuuluvad siia alla ka igasugused ajaloolised sündmused. Seepärast analüüsin oma uuringu tulemusi ning koolijuhtide suhtumist mitmekesisusse toetudes nendele kolmele uskumusele.

---

⁸⁵ **Rosenthal**, Lisa.; **Levy**, Sheri.; **Apriceno**, MaryBeth. 2019. Polyculturalism: Current evidence, future directions, and possibilities for diverse youth. – *Youth in Superdiverse Societies: Growing up with Globalization, Diversity and Acculturation*. Routledge, DOI: <http://dx.doi.org/10.4324/9781351040266-5>, 67.

⁸⁶ Vt lk 92.

3. Uurimisküsimused ja hüpoteesid

Siin peatükis toon välja uurimisküsimused ning nendega seonduvad hüpoteesid. Algsed uurimisküsimused ning hüpoteesid said püstitatud juba varasemalt bakalaureusetöö raames, kuna nendele tuginedes sain välja töötada ankeetküsimustiku.⁸⁷ Magistritöö kirjutamise käigus muutsin ning sõnastasin mitmeid uurimisküsimusi ning hüpoteese ümber.

Uurimisküsimused on järgmised:

1. Kuivõrd teadvustavad koolijuhid kultuurilist ning usulist mitmekesisust ja kui oluliseks mitmekesisust peetakse? Kui suurt rolli mängib see koolijuhtide hinnangul kooli igapäevases töös?
2. Kuidas ja milles väljendub kultuuriline või usuline mitmekesisus koolis? Kuivõrd väärtustatakse seda, et õpilased saaksid oma kultuurilist või usulist mitmekesisust koolis väljendada?
3. Millist religioonialast haridust peetakse koolis kohaseks? Milliseid omadusi ja oskusi peetakse oluliseks usundiõpetuse õpetaja juures?

Esimese uurimisküsimusega seonduvad hüpoteesid

H1.1 – Eesti õpilaste seas tehtud rahvusvahelise REDCo uuringu raames selgus, et koolides, kus usuline mitmekesisus ning religioonid on nähtavamad ning kus kooliõppekavva on integreeritud usundiõpetus, väärtustati usuvabadust kõrgemalt. Kuid üldiselt ei peetud kooli sobilikuks kohaks, kus religiooni praktiseerida.⁸⁸ Seetõttu võib oletada, et kui koolijuhid märkavad kultuurilist ning usulist mitmekesisust, siis nendes koolides peetakse mitmekesisusega seonduvaid teemasid ka tähtsamaks ning prioriteetsemaks võrreldes nende koolidega, kus kultuurilist ning usulist mitmekesisust ei

---

⁸⁷ **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluuring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 18–29.

⁸⁸ **Schihalejev**, Olga. 2009. *Estonian young people, religion and religious diversity: personal views and the role of school*. Doktoriväitekirj. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 136.

ole või seda ei teadvustata Nendes koolides, kus peetakse mitmekesisust oluliseks, pakutakse ühtlasi ka usundiõpetust.⁸⁹

Tuginedes sellele hüpoteesile, on seega põhjust eeldada, et koolijuhid, kes märkavad oma koolis mitmekesisust ning peavad seda oluliseks teemaks, millega igapäevaselt tegeleda, esindavad mitmekultuurilisi ja/või põimkultuurilisi uskumusi, mille mõlema puhul rõhutatakse mitmekesisuse olulisust, ent seda läbi erinevate lähenemisviiside.

H1.2 – TALISE uuringust ilmselgus, et kolmveerand Eesti kolmanda kooliastme õpetajatest tundis, et nende õpetajatöö ettevalmistuse ajal ei pööratud piisavalt tähelepanu mitmekultuurilises või mitmekeelses klassis õpetamisele. Kõigest 15,7% õpetajatest leidsid, et nad on hästi ettevalmistunud mitmekultuurilises keskkonnas õpetamiseks.⁹⁰ Jana Tiits lasi oma magistritöös intervjuueeritavatel õpetajatel hinnata, kui võrd efektiivne oli nende hinnangul läbitud õpetajakoolitus mitmekultuuriliste pädevuste edendajana. Vastused jagunesid üldjuhul kaheks, üks osa õpetajatest tõid oma õpingutest ainult üksikuid näiteid, kus käsitleti mitmekultuurilisusega seonduvaid teemasid ning teine osa õpetajatest kinnitas, et nad ei puutunud oma õpingute jooksul antud teemadega üldse kokku.⁹¹ Seega on põhjust eeldada, et koolides, kus mitmekesisust peetakse oluliseks, pakutakse õpetajatele ka seoses mitmekesisusega erinevaid täiendkoolitusi.⁹²

H1.3 – REDCO uuringus viidi usundiõpetuse õpetajatega läbi süvaintervjuid, kust ilmselgus, et ainult üks õpetaja kuuest küsis oma õpilaste käest nende religioossete veendumuste kohta. Üldiselt õpetajad ei olnud kursis oma õpilaste religioossete veendumuste või kuuluvuse kohta, samas kerkisid õpilaste veendumused ainetundides esile.⁹³ Annegret Suvi magistritöös tuli välja, et õpilaste taustast saavad õpetajad üldiselt

---

⁸⁹ **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluuring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 19.

⁹⁰ **Taimalu**, Merle; **Uibu**, Krista; **Luik**, Piret; **Leijen**, Äli. 2019. *Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused*. I osa. Tallinn. URL: https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-02/talis_eeesti_raporti_i_osa.pdf, 72–77.

⁹¹ **Tiits**, Jana. 2012. *Algklasside õpetajate hinnangud oma mitmekultuurilistele pädevustele ja soovitusi õpetajate esma- ning täiendõppeks*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool, 52–53.

⁹² **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluuring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 19.

⁹³ **Schihalejev**, Olga. 2009. *Challenges in Creating Respect for Diversity—Estonian Teachers and Religious Diversity. – Teachers Responding to Religious Diversity in Europe. Researching Biography and Pedagogy*. Münster: Waxmann, 45.

teada läbi nende vanemate, seda kas kooli sisseastumisel või vanemad annavad sellest eraldi teada.⁹⁴ Tuginedes nendele kahele uuringule, püstitasin hüpoteesi, et koolides ei uurita õpilase kultuurilist ning usulist tausta süstemaatiliselt, kuigi see võib ilmnedatunniarutelude käigus.⁹⁵ Seega võib järeldada, et tegu on erisusi eirava uskumusega.

Teise uurimisküsimusega seonduvad hüpoteesid

H2.1 – Põhikooli kui ka gümnaasiumi riiklikus õppekavas on üheks kujundatavaks üldpädevuseks kultuuri- ja väärtuspädevus, mille eesmärgiks on väärtustada ning tajuda teiste maade ning rahvaste kultuuripärandit ja inimlikku ning kultuurilist mitmekesisust. Sealhulgas on üheks arendatavaks üldpädevuseks sotsiaalne ning kodanikupädevus, millega taotletakse, et õpilane austab ühiskondlikku mitmekesisust, muuhulgas religioonide ning rahvaste omapära.⁹⁶ Seetõttu püstitasin hüpoteesi, et koolijuhtide hinnangul õpetab nende kool mõistma endast erinevaid inimesi, kultuure ning religioone.⁹⁷

Kolmest mitmekesisusega seonduvast uskumusest esindab see hüpotees just mitmekultuurilist seisukohta, kus väärtustatakse mitmekesisuse kohta õppimist.⁹⁸ Näiteks õpitakse mitmekultuurilisuse järgi tundma erinevate kultuurirühmade erinevusi või hoopis õpitakse hindama ja väärtustama erinevate kultuurirühmade panust mitmekesisusse ühiskonda.⁹⁹

H2.2 – REDCo uuringu käigus selgus, et Eesti õpilaste meelest ei ole religioonil koolis kohta ning see ei peaks olema märgatav. Ent õpilaste arvates oleks koolis aktsepteeritav see, kui oma usulisi veendumusi väljendatakse koolikeskkonnas kandes

---

⁹⁴ **Suvi**, Annegret. 2019. *Õpilase usulisest eripärast tulenenud olukorrad mitmekultuurilises klassikollektiivis klassiõpetajate kogemuste põhjal*. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool, 23.

⁹⁵ **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis*. Eeluuring. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 20.

⁹⁶ Põhikooli riiklik õppekava. 2011. § 4 lg 4. – *Riigi Teataja*. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020> (vaadatud 21.03.2024).

⁹⁷ **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis*. Eeluuring. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 26.

⁹⁸ **Rissanen**, Inkeri. 2021. School principals' diversity ideologies in fostering the inclusion of Muslims in Finnish and Swedish schools. – *Race Ethnicity and Education*, 24:3, DOI: <https://doi.org/10.1080/13613324.2019.1599340>, 433.

⁹⁹ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 220–221.

tagasihoidlikku usulist sümbolikat.¹⁰⁰ Annegret Suvi magistritöös selgust, et nelja õpetaja sõnul kuuest, ei ole religioosse taustaga õpilastel olnud seoses päevakava, toitumise ning tähtpäevadega mingeid erisoove. Sealhulgas toodi välja, et lastevanematega on eos kokku lepitud¹⁰¹, kas õpilased jätavad koolitoidu söömata või võtavad hoopis ise kooli toidu kaasa. Seetõttu võib oletada, et õpilaste eripärade väljendamine on erandlik ning usulised eripärad on koolijuhtide hinnangul aktsepteeritavad ainult teatud juhtudel, kui kantakse tagasihoidlikke usulisi sümboleid või kui õpilased soovivad seoses eri pühadega koolist puududa.¹⁰²

Toetudes kolmele mitmekesisusega seonduvale uskumusele, siis esindab see hüpotees mitmekultuurilisi uskumusi, kuivõrd küsimustikus on täpsustavad küsimused, näiteks millistel puhkudel oleksid usuga seonduvad toidupiirangud koolis aktsepteeritavad, siis saab põhjalikumaid järeldusi teha alles avatud vastuste puhul.

H2.3 – 2018. aasta PISA uuringus uuriti koolijuhtidelt, kas nende koolis kaasatakse õppetundidesse või kooliellu tegevusi, mis on seotud kultuuridevahelise õppega (ingl k *intercultural learning activities*). Selgus, et koolides on enimlevinud tegevused, mida ainetundides rakendatakse ja kõige vähem kasutatakse koolis tegevusi, mis nõuavad õpilase otsest osavõttu, milleks on teiste kultuuride tähtpäevad, õpilasvahetused ja tegevused, kus julgustatakse õpilasi suhtlema (läbi sotsiaalmeedia) teistest riikidest pärit õpilastega. Muuhulgas oli üheks levinumaks tegevuseks samas riigis elavate erinevate kultuurirühmade uskumuste, väärtuste, tavade jms kohta õppimine.¹⁰³ Toetudes PISA uuringule on põhjust arvata, et koolijuhtide hinnangul õpitakse koolis eelkõige tundma ja saadakse teadmisi Eestis elavate erinevate kultuuride ajaloo ja traditsioonide kohta, ainetundides kasutatakse erisuste õppimiseks erinevaid õppemeetodeid ning et koolis rakendatakse vähem tegevusi, mis nõuavad õpilaste otsest osavõttu, nt tähtpäevade tähistamine ning vahetusõpilaste programmid.

---

¹⁰⁰ **Schihalejev**, Olga. 2009. *Estonian young people, religion and religious diversity: personal views and the role of school*. Doktoriväitekirj. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 132–134.

¹⁰¹ **Suvi**, Annegret. 2019. *Õpilase usulisest eripärast tulenenud olukorrad mitmekultuurilises klassikollektiivis klassiõpetajate kogemuste põhjal*. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool, 31.

¹⁰² **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 28.

¹⁰³ **OECD**. 2020. *PISA 2018 Results. Are students ready to thrive in an interconnected world?* Volume VI, 185–187.

Tegu on mitmekultuurilise uskumusega, kus erinevuste õpetamiseks kasutatakse koolis õpetamispraktikaid, milles vaadeldakse mitmekesisust kui ressursi ning lisaväärtust¹⁰⁴, samuti on viiakse koolides läbi üritusi või programme, mille eesmärgiks on käsitleda erinevate kultuurirühmade ajalugu, traditsioone jms.¹⁰⁵

Kolmanda uurimisküsimusega seonduvad hüpoteesid

H3.1 – Pille Valk viis 2001. aastal õpetajate seas läbi küsitluse, kus selgus, et suurem osa õpetajatest (72%) pooldab usundiõpetust valikainena ning 22% õpetajatest kohustusliku ainena. Valikaine pooldajad tõid välja õpilaste valikuvabadust ning viidati ka usuvabaduse põhimõttele, samas kui kohustusliku usundiõpetuse pooldajate hinnangul peaksid religioonialast haridust saama kõik õpilased.¹⁰⁶ 2015. aasta Elust, Usust, Usuelust uuringust ilmes, et usundiõpetuse ainet eelistatakse nii vabatahtliku- kui ka kohustusliku ainena pigem gümnaasiumiosas, kuna arvati, et mida vanemad on lapsed, seda rohkem on nad valmis läbima religioonialast kursust.¹⁰⁷ Nendele uuringutele tuginedes, on põhjust arvata, et usundiõpetuse andmist soositakse pigem gümnaasiumiastmes.¹⁰⁸

H3.2 – Tartu Ülikoolis uuendati 2015. aastal õpetajahariduse õppekavasid, millele eelnes uuring, kus küsiti koolijuhtidelt ning uuriti koolide vajadusi. Leiti, et mitmetel aineõpetajatel, näiteks kunsti-, käsitöö-, muusika-, tööõpetuse õpetajatel jt, ei tule täiskoormust kokku. Sellest tagasisidest tulenevalt loodi ülikoolidesse õppekavad, mille läbides on lõpetajal võimalus töötada hiljem mitme aine õpetajana.¹⁰⁹ Seetõttu võib eeldada, et koolijuhid peavad usundiõpetuse õpetaja puhul oluliseks, et õpetajal oleks vastav haridus ning et õpetaja oskab lisaks usundiõpetusele anda ka muud õppeainet.¹¹⁰

---

¹⁰⁴ **Civitillo**, Sauro; **Juang**, Linda P. ; **Badra**, Marcel; **Schachner**, Maja K. 2018. The interplay between culturally responsive teaching, cultural diversity beliefs, and self-reflection: A multiple case study. – *Teaching and Teacher Education*, 77, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2018.11.002>, 343.

¹⁰⁵ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 223.

¹⁰⁶ **Valk**, Pille. 2002. Eesti kooli religiooniõpetuse kontseptsioon. – *Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis*, 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 101–102.

¹⁰⁷ **Käpp**, Triin. 2018. Kristlike koolide roll liberaalses ühiskonnas Eesti näitel. – *Usuteaduslik Ajakiri*, 73(2). Tartu: Akadeemiline Teoloogia Selts, 96–97.

¹⁰⁸ **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluuring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 23.

¹⁰⁹ **Pärismaa**, Sirje. 2015. Õpetajaharidus ülikoolides muutub paindlikumaks. – *Õpetajate Leht*. URL: <https://opleht.ee/2015/06/opetajaharidus-ulikoolides-muutub-paindlikumaks/> (vaadatud 18.03.2024).

¹¹⁰ **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluuring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 25.

Kuna usundiõpetuse ainekava järgi lähtutakse usundiõpetuses ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis sätestatud usu- ja mõttevabaduse põhimõttest ja kuna usundiõpetuse puhul pole tegu ühegi usulise organisatsiooni kuulutustööga ning selles ei käsitleta ühtegi maailmavaadet normatiivsena¹¹¹, siis võib eeldada, et koolijuhid peavad usundiõpetuse õpetaja juures muuhulgas oluliseks seda, et usundiõpetust õpetatakse neutraalselt.

---

¹¹¹ Gümnaasiumi riikliku õppekava Lisa 8. Valikaine "Usundiõpetus". 2010. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akti/isa/0000/1327/2925/13275406.pdf> (vaadatud 14.02.2024), 1.

4. Metoodika

Siin peatükis kirjeldan täpsemalt töö metoodikat. Kõigepealt annan ülevaate magistritööle eelnenud eeluuringust, seejärel kirjeldan põgusalt Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komiteelt loa taotlemise protsessi, töö eetilise aspekti ja viimaks kirjeldan töö metodoloogiat.

4.1. Eeluuring

Alustasin küsimustiku loomist oma bakalaureusetöös, mis oli magistritöö eeluuringuks. Eeluuringu valimi moodustas usu-, religiooni- ja usundiõpetajate koondav e-posti nimekiri ning ankeetküsimustiku saatsin kontrollgrupile e-posti teel.¹¹² Eeluuringu küsimustik koosnes 28-st küsimusest, millest neljas küsimuses oli võimalik välja tuua omapoolseid kommentaare ning soovitusi küsimustiku arendamise kohta, antud vastuste põhjal redigeerisin küsimustikku nii, et seda oleks võimalik põhiuuringus ehk minu magistritöös kasutada.¹¹³

Peale eeluuringut oli tarvilik küsimustikus teha mõningaid muudatusi. Täpsemalt tuli sõnastada ümber mõned küsimused ning vastusevariandid. Näiteks jäi bakalaureusetöös lahtiseks küsimus, milliseid probleeme ning võimalusi on koolis kultuurilise ning usulise mitmekesisusega olnud.¹¹⁴ Kuna küsimus sisaldas endas kahte erinevat küsimust, siis saigi loodud küsimustikku kaks eraldi küsimust: „Milliseid väljakutseid on teie koolis olnud seoses kultuurilise ja usulise mitmekesisusega?“ ja „Kui teie koolis on olnud kogemusi, kus kultuuriline või usuline mitmekesisus on rikastanud

---

¹¹² **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluuring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 4–5.

¹¹³ *Ibid*, 30–31.

¹¹⁴ *Ibid*, 43.

kooli elu või kui olete edukalt lahendanud mõne mitmekesisusega seotud probleemi, siis palun kirjeldage seda lühidalt“.

Samuti sai muudetud küsimuse vormi, kus oli vajalik valida, milliste koolitöötajate juurde õpilased kultuurilise ning usulise mitmekesisusega seonduvate probleemidega pöörduvad. Kui varasemalt oli tegu skaleeritud küsimusega ning kuna eeluuringus tõid vastajad välja, et nad oleksid siin soovinud mitme valikuga küsimust, siis nüüd oli võimalik vastajatel manuaalselt reastada need koolitöötajad, kelle poole õpilased oma muredega pöörduvad.

Lisaks adapteerisin oma küsimustikku 2018. aasta PISA uuringu koolijuhtidele mõeldud küsimustikust järgmise küsimuse „Kas järgnevalt loetletud väited peegeldavad teie koolis õpetajate mitmekultuurilise õppimise praktikaid?“.¹¹⁵ Minu küsimustikus on tegu skaleeritud küsimusega.¹¹⁶

Vastajad tõid muuhulgas eeluuringust välja mitmeid soovitusi, mis teeksid küsimustiku usaldusväärsemaks. Näiteks soovitati lisada küsimuste juurde vastusevariandid „ma ei tea“ või „ei oska öelda“, selle muudatuse viisin sisse rahvaste ning religioonide esindajate küsimuste juures kui ka kultuuride ning religioonidega seonduvate erisuste esinemissageduse küsimuse juures.

4.2. Eetika komiteelt loa taotlemise protsess

Enne uuringu alustamist taotlesin luba ka Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komiteelt. Esitasin eetika komiteele avalduse ning selle lisad: kutse uuringus osalemiseks; kultuurilise ning usulise mitmekesisuse küsimustiku; meeldetuletuskirja ning uuringu tulemuste küsimustiku. Kuna küsimustik oli avatud vastajatele kaks nädalat, otsustasin valimile saata peale esimese nädala möödumist meeldetuletuskirja. Kuivõrd koolijuhtidel on palju kiiret reageerimist nõudvaid tööülesandeid, ei pruugi neil olla kirja saamise hetkel võimalust vastata, see aga ei tähenda, et uuringust ei soovita osa võtta. Uuringu tulemuste küsimustikus oli soovijatel võimalik jätta e-posti aadress, kuhu hiljem saadan magistritöö tulemused.

---

¹¹⁵ OECD. 2017. School questionnaire. – *School Questionnaire for PISA 2018. Main Survey Version*. Küsimus 165, 17.

¹¹⁶ Vt lk 86.

Komitee tagasisidele tuginedes tegin muudatusi küsimustikus, parandades osade küsimuste sõnastust ning lisades ka küsimustiku algusesse, et vastajate IP-aadresse ei salvestata. Samuti viisin suure osa muudatusi sisse seoses tunnuskoode kasutamisega. Täpsemalt tuli selgitada, miks on uuringus tarvis kasutada tunnuskoode ja millega on tegu ning kuidas tunnuskoovid vastajatele üldse määratakse. Tunnuskoode puhul oli tegu LimeSurvey poolt loodud personaalse koodiga, mis saadeti vastajatele kutsega ning see oli vormistatud vastajatele lingina. Sama informatsiooni lisasin ka uuringu kutsesse.

Kuna tegu oli anonüümse küsimustikuga ja LimeSurvey keskkonnas vastavalt seadistatud, siis genereeris keskkond automaatselt küsimustiku avalehele vastavad tekstid tunnuskoode kasutamise kohta. Seal oli kirjas, et vastajat ei identifitseerita ning tunnuskoode uuendatakse. Mõlemad tekstid oli vaja avalehelt eemaldada, kuna tekst on vastajate jaoks eksitav.

Varasemalt olin koostanud ka vastajate jaoks mõeldud kinnituskirja, kus tänati osalemise eest. Kinnituskirjas oli omakorda link, mis viis järgmise küsimustikuni, kuhu said uuringu tulemustest huvitunud jätta oma e-posti aadressi, sest kinnituskirja teel saadetud võimalus oleks taganud vastajate suurema anonüümsuse ja võimaldanud koolijuhil oma soovi avaldada talle sobival ajal. Eetika komitee juhtis minu tähelepanu sellele, et meeldetuletuskirjade ning kinnituskirjade saatmine ei ole sobilik, sest kui uuritav esimest korda ignoreerib kutset ja küsimustikule ei vasta, siis see on vaba tahte väljendusviis, lisaks koormaks lisakirjade saatmine uuritavaid. Seega loobusin nii meeldetuletuskirjade kui ka kinnituskirjade saatmisest.

Kokkuvõttes sai kogu eetika komitee avalduse protsessi käigus pidevalt uuendatud nii küsimustikku kui ka avaldust, sest oli tarvis läbi mõelda ning täpsemalt lahti kirjeldada, kuidas ma tagan oma uuringus uuritavate anonüümsuse.

4.3. Uurimistöö eetiliste aspektide kirjeldus

- **Uuritavate autonoomia respektimine.** Koolijuhtidega võeti ühendust kooli kodulehtedel leitavate e-posti aadresside kaudu. Juhul, kui koolijuhi e-post ei olnud kooli kodulehel kättesaadav, saadeti uuringukutse kooli üldmeilile, paludes see edastada kooli direktorile. Küsimustikus osalemine oli koolijuhtidele vabatahtlik.
- **Menetlused, millega tagatakse austus uuritava eraelu vastu.** Küsimustik oli anonüümne ning andmed isikustamata, samuti oli kogu küsimustik vastajatele vabatahtlik, sealhulgas ka eraelu (näiteks sugu, tööstaaž jms) puudutavad küsimused. Muuhulgas, ei uuritud küsimustikus vastaja enda religioosset või mittereligioosset kuuluvust ega enesemääratlust. Igale potentsiaalsele vastajale lõi LimeSurvey keskkond personaalse tunnuskoodi, mis saadeti vastajatele kutsega ning see oli vormistatud vastajale personaalse lingina. Ühtlasi pääsesid tunnuskoodega potentsiaalsed vastajad ligi ankeedile ning said vajadusel vastamise pooleli jätta, et seda hiljem jätkata. Ankeedile antud vastused LimeSurvey genereeritud tunnuskooriga seotud ei ole, küsitluse läbiviija ei saanud seega vaadata, kes kuidas küsimustikule vastas. Andmed analüüsiti nii, et vastused ei ole seostatavad vastajate isikutega ega ka tunnuskoodega.
- **Mittekahjustamise printsiip.** Küsimustikus osalemine ei põhjusta vaimset ega füüsilist kahju. Juhuks, kui vastajal tekkinuks täiendavaid küsimusi või küsimustikule oleks keeruline vastata, lisati küsimustikku uurimistöö teostaja e-post, mille kaudu oli võimalik ühendust võtta.
- **Heategemine.** Töö on hiljem avalikult kättesaadav Tartu Ülikooli digitaalarhiivis, DSpace'is ning kõikidel huvilistel on võimalus tulemustega tutvuda. Küsimustiku tänulehel avanes link, mis viis järgmise küsimustikuni (vt Lisa 3), kus huvilistel oli võimalus jätta oma meiliaadress, et saada hiljem teavet magistr töö tulemuste kohta. Siinkohal talletati kontakt mitmekesisuse küsimustikust eraldi ning seda ei olnud võimalik hiljem ankeedis saadud vastustega siduda. Nõnda saavad uurimistulemustest huvitunud koolijuhid tulemusi kasutada koolielu edendamiseks ja õpilaste toetamiseks.
- **Õigluse printsiip.** Uurimuse risk ning koormus oli koolijuhtidele üsna väike. Küll aga on töö tulemuste abil võimalik märgata õpilaste eripärasusi igapäevases

koolikeskkonnas ning tulemused aitavad koolijuhtidel, kooli juhtkonnal ning ka õpetajatel mõista, kuidas muuta koolikeskkonda toetavamaks ning kaasavamaks nende õpilaste jaoks, kellel on mitmekesine taust.

4.4. Meetod

Magistritöö puhul on tegu kvantitatiivse uuringuga ja andmekogumise meetodiks on seega ankeetküsimustik. Küsimustikus kasutasin eri liiki küsimusi: valikvastustega küsimusi (ühe ja mitme valikuga), filterküsimusi, skaleeritud küsimusi ning ka avatud küsimusi.¹¹⁷

Statistiliseks analüüsiks kasutasin programmi MS Excel ja valikvastustega, skaleeritud küsimuste ning filterküsimuste vastuste analüüsimiseks kasutasin statistilisele andmeanalüüsile omaseid meetodeid, täpsemalt tunnuste sageduste välja toomiseks sagedustabeleid¹¹⁸ ja kahe vaatluse all oleva tunnuse puhul risttabeleid¹¹⁹. Avatud küsimuste vastuste puhul koondasin sama või sarnast mõtet kandvad vastused ning analüüsimiseks kasutasin kvalitatiivsele uuringule omaseid meetodeid, nimelt sisuanalüüsi.¹²⁰

Valimi puhul oli tegu klastervalimiga¹²¹, mille üldkogumi moodustasid kõik Eesti üldhariduskoolide juhid, keda oli kokku Eesti Haridus Infosüsteemi järgi 515 (sinna hulka on arvestatud ka täiskasvanute gümnaasiumid)¹²². Kõigile koolijuhtidele saadeti kutse uuringus osalemiseks. Küsimustiku eesmärgiks oli kaardistada Eesti üldhariduskoolide koolijuhtide arusaamu usulisest ning kultuurilisest mitmekesisusest koolis, samuti mida peetakse selle juures oluliseks ning milles see täpselt koolikeskkonnas väljendub.

---

¹¹⁷ **Lagerspetz**, Mikko. 2017. *Ühiskonna uurimise meetodid: sissejuhatus ja väljajuhatus*. Gigantum Humeris. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 157–165.

¹¹⁸ **Rootalu**, Kadri. 2014. Kirjeldav statistika. – *Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. URL: <https://samm.ut.ee/kirjeldav-statistika> (külastatud 01.11.2023).

¹¹⁹ **Rootalu**, Kadri. 2014. Risttabelid ja seosekordajad. – *Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. URL: <https://samm.ut.ee/risttabelid-ja-seosekordajad> (külastatud 01.11.2023).

¹²⁰ **Rootalu**, Kadri. 2014. Kvalitatiivne sisuanalüüs. – *Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. URL: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyyis> (külastatud 01.11.2023).

¹²¹ **Lagerspetz**, Mikko. 2017. *Ühiskonna uurimise meetodid: sissejuhatus ja väljajuhatus*. Gigantum Humeris. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 175.

¹²² Õppeasutuste otsing. – *Eesti Haridus Infosüsteem*. URL: <https://ehis.edu.ee/educationalInstitutions> (vaadatud 01.11.2023).

Ankeetküsimustiku viisin läbi Tartu Ülikooli LimeSurvey keskkonnas ning küsimustiku ülesehitus on esitatud lisana (vt Lisa 2). Küsimustik ise oli jaotatud temaatiliselt viieks erinevaks osaks. Lisaks sellele oli võimalik küsimustiku lõpus jätta vastajatel kommentaare, juhul kui neil oli täiendavaid küsimusi või soovitusi uuringu osas.

Küsimustiku esimeses osas, mitmekesisuse aktuaalsus, uurisin, kui prioriteetne teema on koolijuhtide hinnangul kultuuriline ning usuline mitmekesisus nende koolis. Teises alateemas, kultuuriline ning usuline mitmekesisus, küsisin, millist rolli mängib kool õpilaste maailmavaadete kujunemisel. Kolmanda alateema, mitmekesisuse avaldumine koolis, eesmärgiks oli selgitada välja täpsemalt, milliste nähtuste kaudu avaldub koolis mitmekesisus. Neljandas teemaplokis, kultuuriliste ning usuliste erinevuste õpetamine koolis, uurisin, kuidas õpetatakse kultuuriliste ning religioosete erisuste kohta, sealhulgas milline usundiõpetuse vorm oleks koolijuhtide hinnangul aktsepteeritav. Viimases teemas, taustandmed, küsisin vastajate sugu, tööstaaži jms. Kõik küsimused olid seadistatud vastajate jaoks vabatahtlikuks, sealhulgas vabavastused ning isiklikke andmeid puudutavad küsimused.

Küsimustiku tänulehel on ka link teisele küsimustikule (vt Lisa 3), kus soovijatel oli võimalik jätta oma e-posti aadress, et hiljem saada ligipääs magistritööle ja selle tulemustele. Ka selles küsimustikus oli meiliaadressi jätmine vabatahtlik. Magistritöö saadetakse huvilistele nädala aja jooksul peale töö kaitsmist, täpsemalt 2024. aasta juunis ning koolijuhtide kontaktid kustutati kohe peale kirjade saatmist.

4.5. Valimi kirjeldus

Kuna uuritavaks grupiks olid kõik Eesti üldhariduskoolide koolijuhid ning kuna Eesti Hariduse Infosüsteemi järgi on Eestis kokku 515 üldhariduskooli¹²³, siis oli osalejate eeldatav maksimaalne arv ka 515. Koolide nimekirja sain Eesti Hariduse Infosüsteemi leheküljelt ning koolijuhtide e-posti aadressid kogusin omakorda koolide kodulehtedelt, saadud e-postidele saatsin kutse uuringus osalemiseks (vt Lisa 1). Küll aga oli juhtumeid, kus koolijuhi e-post polnud kättesaadav, sellisel juhul saatsin uuringu kutse kooli üldisele e-posti aadressile. Koolijuhid kutsuti uuringusse (vt Lisa 1) 4. jaanuaril 2024 ning küsimustik oli avatud kaks nädalat, 18. jaanuarini.

Uuringust võttis osa 63 koolijuhti, veamarginaal on 95-protsendilisel usaldusnivool $\pm 11\%$. Valimi suurus ei võimalda teha üldistusi Eesti üldhariduskoolide koolijuhtide kohta. Seetõttu on esitatud uurimistöö tulemused raportina ning pole arvatud hiiruut testi.

Vastanutest 17 (27%) identifitseerisid ennast meheks ning 46 (73%) naisena (vt Joonis 1). Enam kui pooled Eesti koolijuhtidest on naised (56,6%)¹²⁴, seega on valim kaldu. Koolijuhtidel oli ka üsna erinev tööstaaž, enim vastas uuringule üle 31 aasta töötanud koolijuhi, keda oli vastajate seas kokku 25, seejärel vastas enim 0-11 aastase staažiga koolijuhti, keda oli 15. TALISe uuringu tulemuste järgi on Eestis enim koolijuhte, kelle tööstaaž on 6–20 aastat¹²⁵, aga minu uuringus on enim esindatud need koolijuhid, kelle tööstaaž on üle 21 aasta.

Koolijuhtidest 52 töötab munitsipaalkoolis ning ülejäänud vastused jagunesid järgnevalt: 6 koolijuhti töötab riigikoolis ning 4 erakoolis, kellest omakorda 2 töötab waldorfkoolis ning 2 kristlikus erakoolis. Kuna Eestis on koolitüüpidest kõige rohkem munitsipaalkoole, seejärel erakoole ning kõige vähem riigikoole¹²⁶, on minu uuringus

---

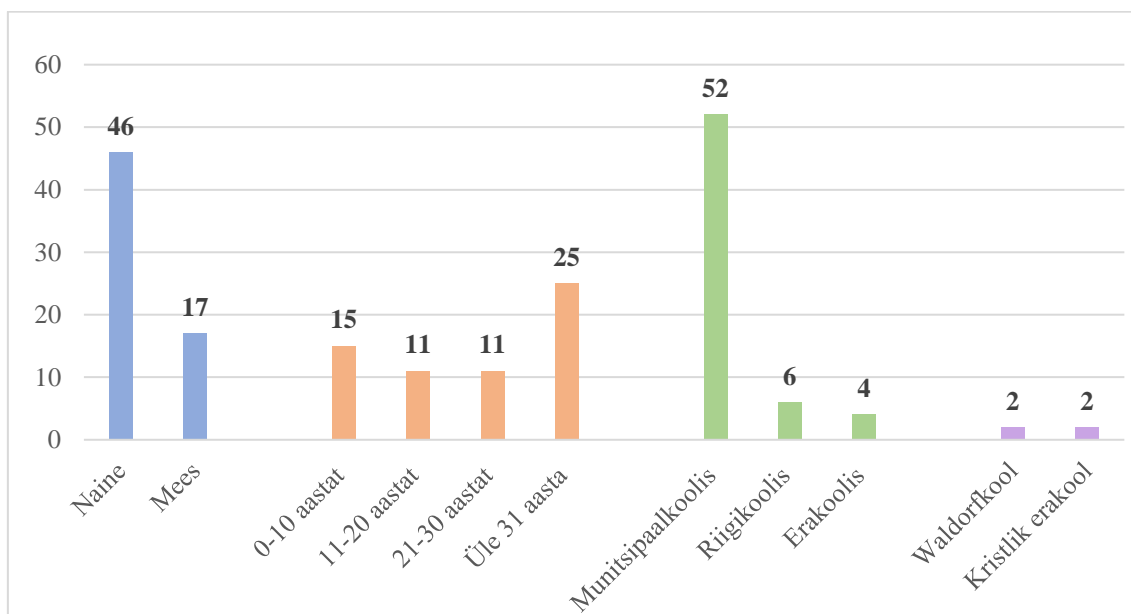
¹²³ Õppeasutuste otsing. – *Eesti Haridus Infosüsteem*. URL: <https://ehis.edu.ee/educationalInstitutions> (vaadatud 01.11.2023).

¹²⁴ **Taimalu**, Merle; **Uibu**, Krista; **Luik**, Piret; **Leijen**, Äli. 2019. *Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatenä. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused*. I osa. Tallinn. URL: https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-02/talis_eesti_raporti_i_osa.pdf, 21.

¹²⁵ *Ibid*, 20.

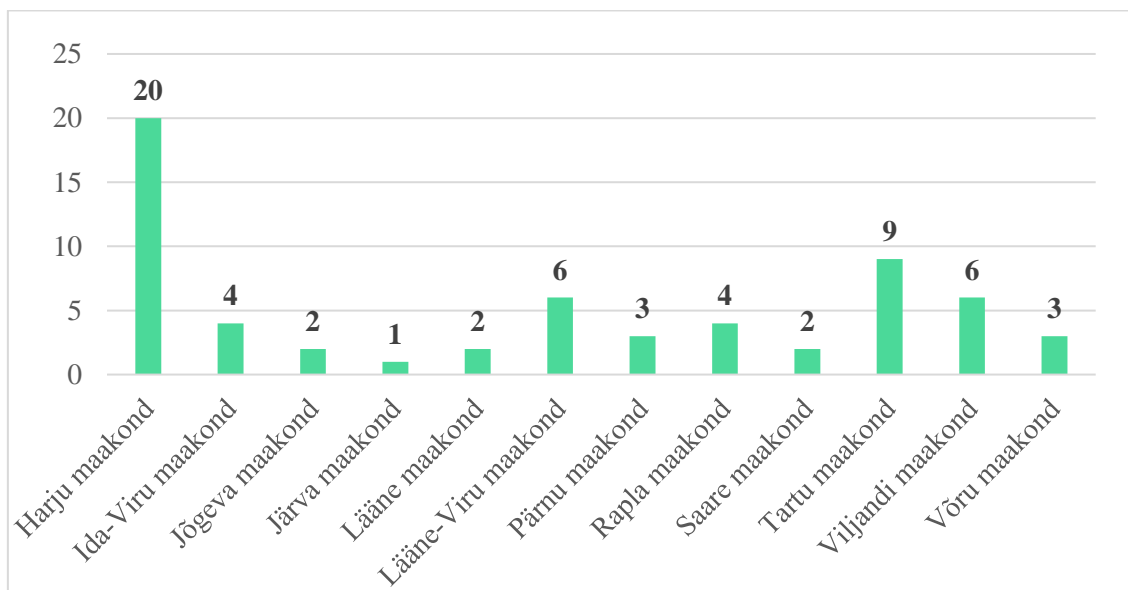
¹²⁶ Õppeasutuste otsing. – *Eesti Haridus Infosüsteem*. URL: <https://ehis.edu.ee/educationalInstitutions> (vaadatud 01.11.2023).

munitsipaalkoolid pisut üleesindatud ning erakoolid alaesindatud, uuringust puuduvad mitte-maailmavaatelised erakoolid sootuks.

Joonis 1. Valimi kirjeldus.

Vastuseid laekus enim Harju maakonnast (vt Joonis 2), kus töötab vastanutest 20 koolijuhti, seejärel Tartu maakonnast, kus töötab 9 vastajat. Nii Viljandi kui ka Lääne-Viru maakonnast laekus kummastki 6 vastust. Kõige vähem oli vastajaid Järva maakonnast, kust vastas ainult üks koolijuht. Ühtegi vastust ei laekunud Hiiu, Põlva ega ka Valga maakonnast.

Joonis 2. Vastajate maakondlik jaotumine.

5. Tulemused

Käesolevas peatükis esitan uuringu tulemused uurimisküsimuste ning nende alla koondatud ankeetküsimustiku küsimuste kaupa. Iga alapeatükk on pühendatud ühele uurimisküsimusele ning selle alla käivatele alaküsimustele; samuti kontrollin hüpoteese. Avatud küsimuste puhul koondan sarnast mõtet kandvad vastused. Analüüsi juures jätsin välja need vastajad, kes jätsid küsimustele vastamata, samamoodi ka avatud vastuste puhul, seetõttu mitmete küsimuste puhul vastajate koguarvud on erinevad. Lisaks jätsin tulemuste peatükki sisse ka hüpoteesidega seotud kahe muutuja analüüsi joonised.

5.1. Mitmekesisuse aktuaalsus

Selles alapeatükis vaatlen esimese uurimisküsimusega („Kuivõrd teadvustavad koolijuhid kultuurilist ning usulist mitmekesisust ja kui oluliseks mitmekesisust peetakse? Kui suurt rolli mängib see koolijuhtide hinnangul kooli igapäevases töös?“) seonduvaid ankeetküsimustiku vastuseid. Siinkohal olid küsimused põhiliselt seotud sellega, kuidas peetakse koolijuhtide poolt usulist mitmekesisust aktuaalseks, mida tehakse, et õpetajad antud temadega hakkama saaksid või millist ettevalmistust oleks tarvis.

Esimeses küsimuses oli vastajatel võimalus määratleda nende kooliperes esinevaid rahvusi ning religioonide esindajaid. Rahvuste puhul toodi enim välja eestlasi (58 korral), venelasi (52 korral), ukrainlasi (46 korral), lätlasi (kaheksal korral), sakslasi (kaheksal korral), valgevenelasi (kaheksal korral) ning koolijuhtide hinnangul esineb kooliperes kõige vähem soomlasi (seitsmel korral). Lisaks valis kolm vastanut, et nad ei oska öelda, mis rahvusi nende koolikollektiivis esineb. „Muu“ vastusevariandi all toodi lisaks veel välja kaks korda ameeriklasi, kaks korda armeenlasi, kaks korda aserbaidžaanlasi, kaks korda rootslasi, kaks korda britte jpt, ühtlasi mainiti ära, et koolis esineb palju erinevaid rahvusi üle maailma.

Religioonide esindajatest toodi enim välja kristlasi (37 korral), Jehoova tunnistajaid (21 korral), moslemeid (13 korral), maa- või taarausulisi (neljal korral) ning 32 korral valiti variandiks „ei oska öelda“. Budiste ei esinenud koolijuhtide hinnangul ühegi koolipere liikmete seas. „Muu“ vastusevariandi all toodi ühe korra välja baptiste, vabakogudusi, kuningriiklasi ja vaimseid praktikaid. Samuti vastati üksikutel kordadel, et enamus koolipere liikmeid ei esinda ühtegi religiooni, koolis ei küsita inimeste religioosete veendumuste kohta või siis teatakse ainult lastevanemate usuliste veendumuste kohta.

Oluline on märkida, et palusin koolijuhtidel välja tuua need rahvused ning religioonide esindajad, keda koolijuhtide endi hinnangul nende kooliperedes esineb, seetõttu ei anna see üldist ülevaadet sellest, kui palju ning milliseid rahvusi ning religioone koolipiirkonnas realselt eksisteerib.

Järgmisele küsimusele „Milliseid väljakutseid on teie koolis olnud seoses kultuurilise ja usulise mitmekesisusega?“ vastas kokku 53 koolijuhti, kellest 26 kirjutas, et mitmekesisusega seonduvaid väljakutseid koolis otseselt pole olnud. Põhjenduseks toodi peamiselt, et seni on nende teemadega hakkama saadud. Samuti toodi siin ühe korra põhjenduseks:

„Elades Eestis toimetame Eesti pühade järgi, oma kodus tähistame neid pühi, mis on meile olulised.“ (Munitsipaalkool, naine, Harju maakond)

Usulise mitmekesisusega seonduvatest väljakutsetest toodi välja kaheksal korral Jehoova tunnistajaid, põhiliselt on väljakutsed kerkinud esile seoses sünnipäevade ning tähtpäevade tähistamisega, ühe koolijuhi hinnangul on püütud teha ka usulist värbamistööd. Kuuel korral toodi välja õpilaste puhul keelebarjääri, kus õpilastel on raskusi teineteise mõistmisega, ühtlasi lisas üks vastanutest välja, et keelt mitteoskav laps võib tajuda teisi omavahel suhtlevaid lapsi ohuna. Neljas koolis on esinenud väljakutseid seoses tähtpäevade tähistamisega, näiteks ei tähistata õpilase sünnipäeva, õpilasel ei lubata osaleda jõulupeol või huviringides. Siinkohal toodi ka välja, et õpilased ei austa Eesti hümnit ning ühes koolis on kogemusi sellega, et õpilane ei ole saanud osa võtta reedeõhtustest kooliüritustest.

Üksikute vastustena toodi veel esile riietusega seonduvaid väljakutseid – ühel koolil on kogemusi hidžaabi kandmisega ning teisel korral toodi kultuurilise mitmekesisuse puhul välja seda, et koolis on esile kerkinud aruteluna see, millist riietust oleks koolis kohane kanda. Samuti on koolis esinenud väljakutseid seoses toidu valmistamisega.

Kahel munitsipaalkooli koolijuhi sõnutsi on nende koolis olnud kogemusi õpilastega, kelle maailmavaated ei ühti teiste omadega. Näiteks ühes koolis, kus küll ei pakuta eraldi kultuure ning religioone käsitlevat ainet, on kogemusi ateistidest õpilastega, kes ei soovi usuga seotud tundidest osa võtta ja teises koolis on juhtumeid, kus põrkuvad omavahel kristlik kultuuritaust ja vabameelsem maailmavaade.

Toon siinkohal ka viimasest näite:

„Võivad põrkuda kristlik kultuuritaust ja vabameelsem vaade, kus on nagu kõik aktsepteeritud (nt volbriöö ja halloween võivad olla mõnele kristlasele vastumeelt üritused).“ (Munitsipaalkool, mees, Pärnu maakond)

Üksikute vastustena toodi veel välja, et kultuuriline mitmekesisus avaldub õpilaste õpiharjumustes, -oskustes ja motivatsioonis, samuti on väljakutseks olnud olla tolerantne ning laste erimeelsuste vältimine. Ühes koolis on kogemusi nelipühilasest õpetajaga, kes ei soovinud usulistel põhjustel üritustest või koolitustest osa võtta.

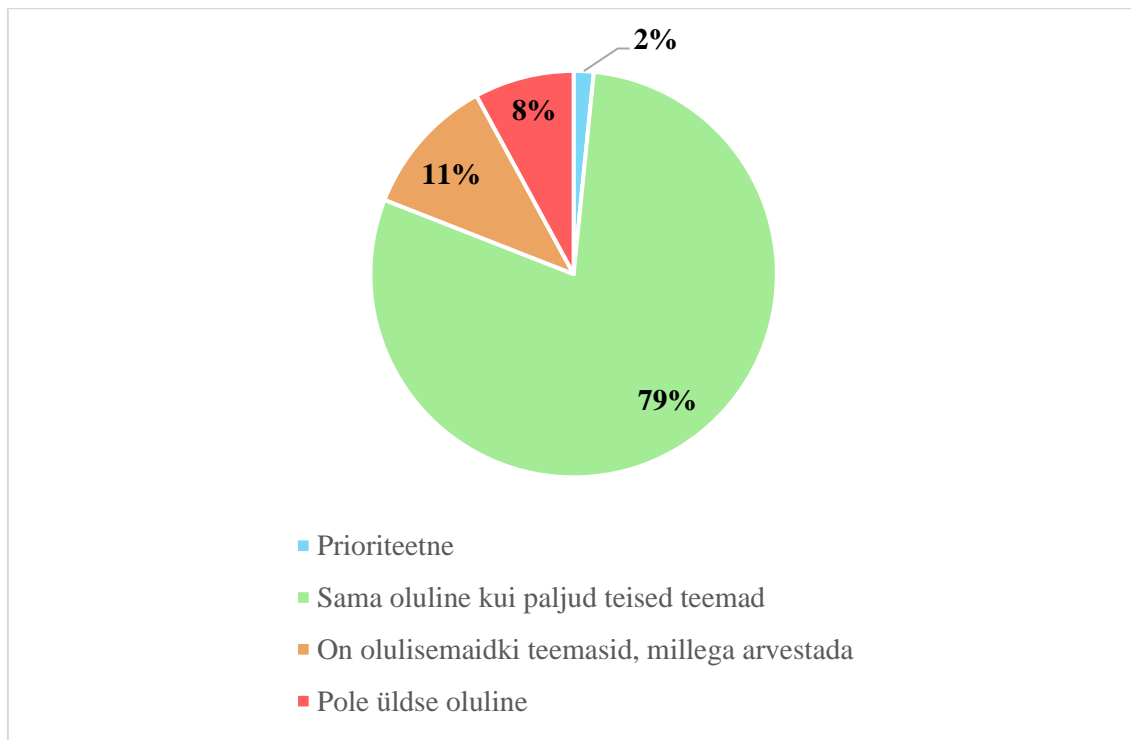
Kuna CARDIPSi uuringust ilmnes, et 41% õpilastest kogevad koolis kiusamist ning neid kiusatakse pigem nähtavate tegurite pärast, näiteks nende välimuse, riietuse või sõprade pärast, kui nende tausta või religioossuse pärast¹²⁷, siis oli ka eeldatav, et kultuurilise ning usulise mitmekesisusega seonduvaid väljakutseid koolides on vähevõitu.

Enamik vastanud koolijuhtidest (79%) peab koolis mitmekesisusega seonduvaid teemasid sama oluliseks kui paljusid teisi teemasid, millega peab koolis igapäevaselt tegelema (vt Joonis 3) ning 10% vastanutest ei pea mitmekesisusega seonduvaid teemasid koolis oluliseks. Mitmekesisusega seonduvaid teemasid peab koolis prioriteetseks teemaks ainult üks koolijuht. Mitmekultuurilist ja põimkultuurilist hoiakut väljendas

---

¹²⁷ **Schihalejev**, Olga; **Kuusisto**, Arniika; **Vikdhal**, Linda; **Kallionemi**, Arto. 2020. Religion and Children's Perceptions of Bullying in Multicultural Schools in Estonia, Finland and Sweden. – *Journal of Beliefs & Values*, 41:3, 376.

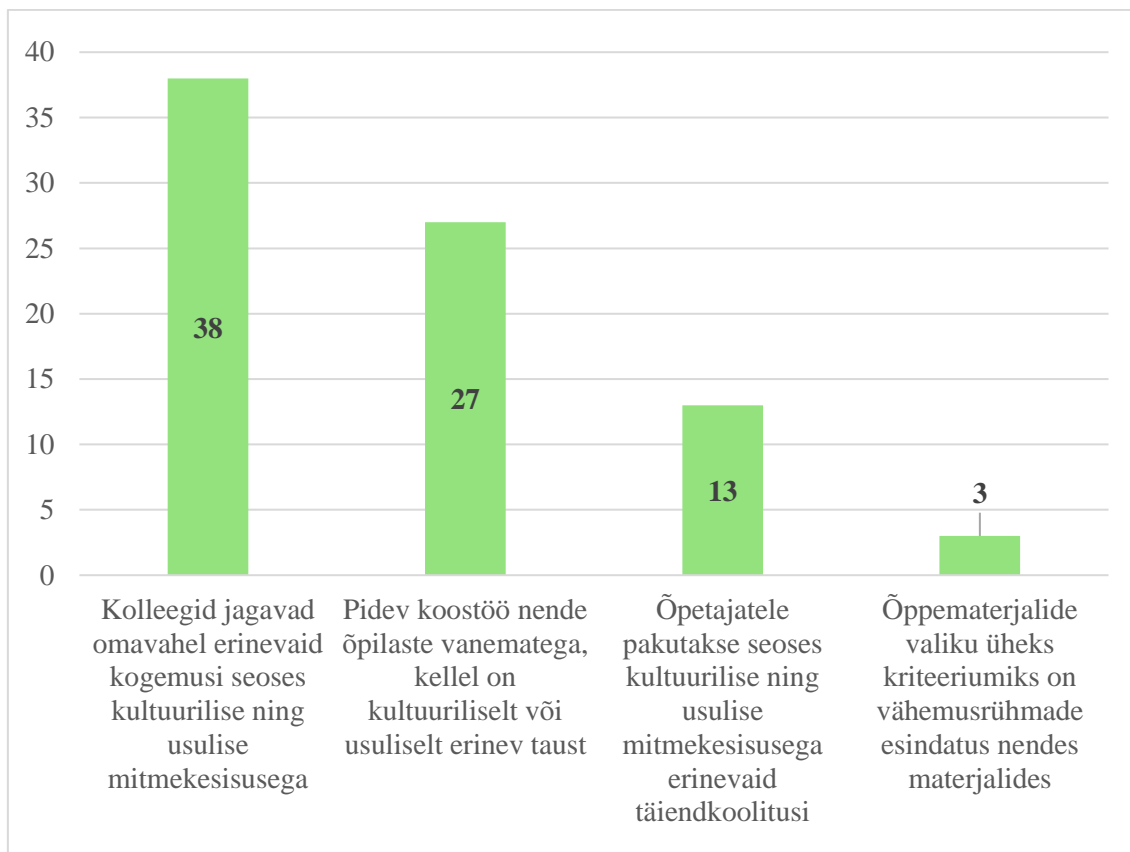
siinkohal ainult valik „prioriteetne”. Valikuvариandid „on olulisemaidki teemasid, millega arvestada“ ning vastusevariant „pole üldse oluline“ väljendavad erisusi eiravaid hoiakuid. Seisukoht, et mitmekesisus on sama oluline kui paljud teised teemad, ei pruugi tähendada mitmekesisuse väärtustamist. Lisaks on põhjust eeldada, et tegu on sotsiaalselt vastuvõetavama seisukohaga ja enamus koolijuhte ka selle valisid.

Joonis 3. Koolijuhtide hinnangud sellest, kui prioriteetseks peetakse nende koolis kultuurilist ja usulist mitmekesisust.

Järgmine mitme valikvastusega küsimus oli: „Mida Teie koolis tehakse, et teie kooli õpetajad saaksid kultuurilise ja usulise mitmekesisusega hästi hakkama?“ (vt Joonis 4). Keskmiselt valis iga koolijuht 1.28 varianti. Enim valiti (38 korral), et koolis jagatakse kolleegide vahel kogemusi seoses mitmekesisusega. Erandlikel juhtudel pakutakse õpetajatele seoses mitmekesisusega täiendkoolitusi (13 korral) ja ka õppematerjalide valik tingimusel, et seal oleksid esindatud vähemused on väga erandlik (3 korral).

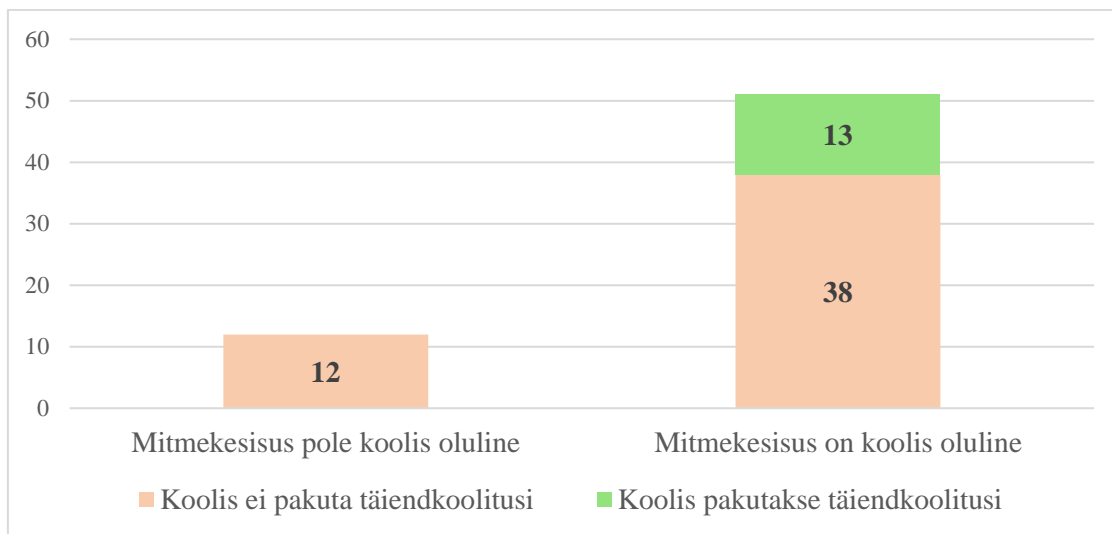

Joonis 4. Koolijuhtide hinnangud sellest, mida tehakse nende koolis, et õpetajad saaksid mitmekesisusega hästi hakkama.

Varasematele uuringutele tuginedes võis järeldada¹²⁸, et juhul kui koolis peetakse mitmekesisust oluliseks, siis ka õpetajatele pakutakse seoses mitmekesisusega täiendkoolitusi. Tulemustest kajastus, et püstitatud hüpotees sai kinnituse, kuna (vt Joonis 5), koolides, kus mitmekesisus pole oluline, ei pakuta ka õpetajatele vastavaid täiendkoolitusi, võrreldes nende koolidega, kus mitmekesisust peetakse oluliseks teematikaks.

¹²⁸ Vt ka H1.2, 24.

Joonis 5. Mitmekesisuse olulisus ning õpetajate täiendkoolituste pakkumine.

Lisaks tõid eelmise küsimuse puhul koolijuhid vastusevariandi all „Muu“ kaheksal korral välja, et selleks, et õpetajad saaksid mitmekesisusega hästi hakkama, ei tehta otseselt midagi ja seda põhjustel, et lihtsalt sellekohast küsimust pole varasemalt koolis esile kerkinud ning pole konkreetset vajadust olnud. Lisaks toodi veel kahel korral välja omavahelist koostööd ning kogemuste jagamist/toetamist. Üksikute vastustena toodi veel välja õpirände projekte, lisaks väärtuskasvatust ja erinevate usundite käsitlemist õppetöös, samuti ka paindlikkust ning selgitustööd ja seda et lapsevanem on lapsele abiks kooli sisseelamisel. Muuhulgas arvestatakse täiendkoolituste soovi puhul kultuurilise mitmekesisuse põhjustega. Üks koolijuht oli arvamusel, et nende koolis ei segata õpetajal kasutamast tervet mõistust.

Järgmine küsimus oli avatud küsimus, kus palusin välja tuua, millist ettevalmistust kool veel vajaks. Antud küsimusele laekus kokku 29 vastust. Siin oli üllatav see, et 14 koolijuhi hinnangul on ettevalmistus juba piisav ning et tegutsetakse vastavalt olukorrale, samas ei toodud välja, mida selle all täpsemalt mõeldi. Ühe koolijuhi hinnangul oleks vaja täiendavaid teadmisi siis, kui kooli tuleks islami usust õpilane, teiste religioonide puhul pole koolitusi tarvis olnud. Samas joonistus ülejäänud vastustest välja see, et nelja koolijuhi meelest oleks õpetajatel tarvis täiendavaid materjale ning teadmisi, kuidas keerulisemate teemadega või teise emakeelega õpilastega hakkama saada ning üks vastaja tõi välja, et on vajadus „inimeste väärtushoiakute avamise ja mõjutamisega seotud“ seminaride järele. See, et on vajadus teadmiste järgi, kuidas saada hakkama teise

emakeelega õpilastega, niivõrd üllatusena ei tulnud, kuna tegu on praegu üsnagi aktuaalse teemaga.

Kaks koolijuhti lisasid, et selles küsimuses on kindlasti oluline ka õpetaja enda tahe ja isiklik areng. Kaks vastajat tõid välja, et koolis on vajadus usundiõpetuse järele. Üksikute vastustena toodi välja õiguslikke regulatsioone selle osas, mis on koolis aktsepteeritud ja mis mitte; koolis kasutatakse Mondo materjale ning mitmekultuurilisusega seonduvaid loenguid. Ühe koolijuhi meelest aktuaalne see, kuidas mitmekesisust märgata ja kuivõrd on nende teemade märkamise oluline.

Üks koolijuht vastas antud küsimusele järgnevalt:

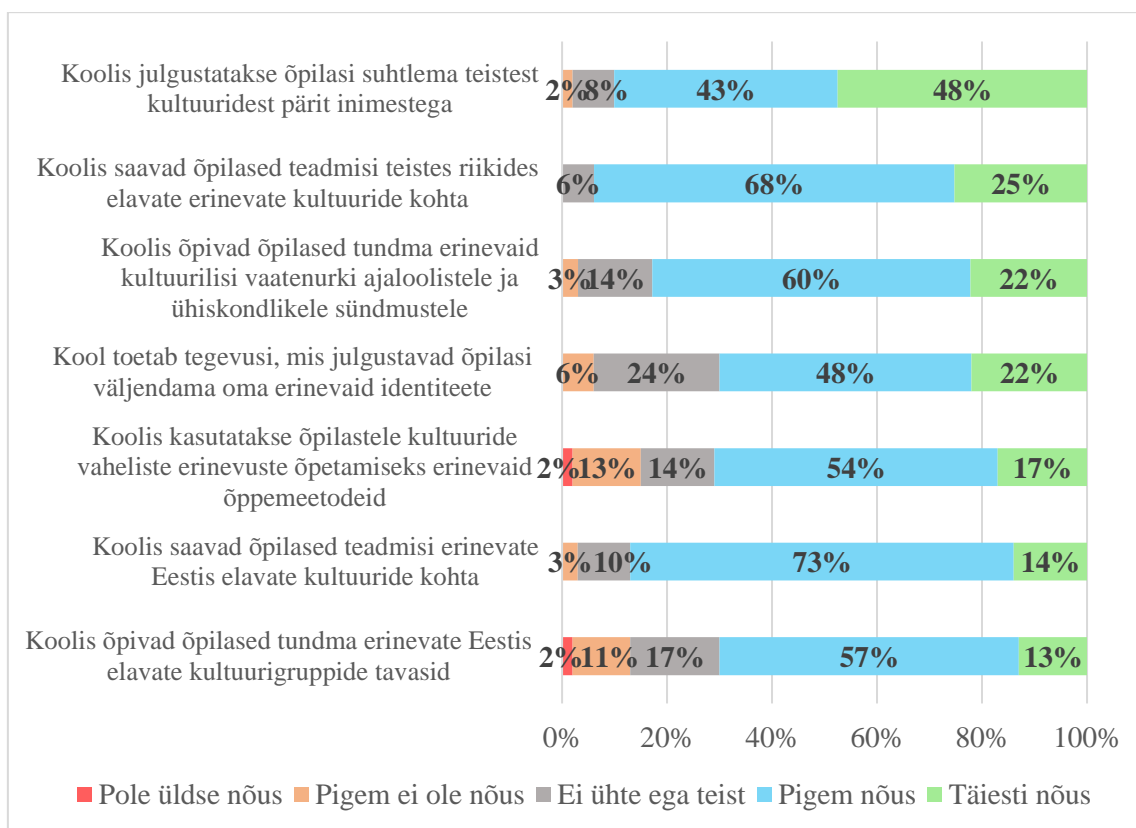
„Väga palju sõltub situatsioonist, kuid meie tutvustame vanematele meie kooli väärtusi ja traditsioone juba siis, kui nad õpilase dokumendid (HEV õpilased) meile toovad ja kooli vaatama tulevad. Näiteks jõulukirik pole veel kellegi jaoks probleem olnud. Suhtleme palju ka välismaalastega ja siis on väga palju abiks olnud, kui lastel on eelteadmised. Näiteks Leedus külas olles viidi õpilased ka kloostrisse.“ (Riigikool, naine)

5.2. Kultuuriline ning usuline mitmekesisus

Siin alapeatükis vaatlen teise uurimisküsimusega („Kuidas ja milles väljendub kultuuriline või usuline mitmekesisus koolis? Kuivõrd väärtustatakse seda, et õpilased saaksid oma kultuurilist või usulist mitmekesisust koolis väljendada?“) seonduvaid ankeetküsimustiku vastuseid. Tegu on ankeetküsitluses teise alateemaga, kultuuriline ning usuline mitmekesisus, kus uurisin, millist rolli mängib kool õpilaste maailmavaadete kujunemisel.

Esimene küsimus oli skaleeritud küsimus selle kohta, kuidas annab kool teadmisi kultuurilistest erinevustest ning mitmekesisusest (vt Joonis 6). Tulemustest ilmneb, et enim oldi osaliselt (68%) ja täielikult nõus väitega (25%), et koolis saavad õpilased teadmisi teistes riikides elavate erinevate kultuuride kohta. Väitega, koolis julgustatakse õpilasi suhtlema teistest kultuuridest pärit inimestega, nõustus täielikult 48% ja osaliselt kokku 43% koolijuhtidest. Sellega, et vastajate koolis saavad õpilased teadmisi Eestis elavatest erinevatest kultuuridest, nõustus osaliselt 73% ning täielikult 14% koolijuhtidest.

Varasematele uuringutele toetudes oletasin, et koolides õpitakse eelkõige tundma Eestis elavate kultuuride ja religioonide ajalugu ning ainetundides kasutatakse erisuste õppimiseks erinevaid õppemeetodeid.¹²⁹ See hüpotees sai küll kinnitust, aga huvitaval kombel esines kõige vastakamaid arvamusi just variantides, kus oli palutud määratleda kuivõrd õpivad õpilased tundma Eestis elavate kultuurigruppide tavasid ning kuivõrd kasutatakse erisuste õpetamiseks erinevaid õppemeetodeid. Koolijuhtide hinnangul pigem saadakse Eestis elavate kultuuride kohta teadmisi, see-eest aga oldi vähem nõus sellega, et neid kultuure ka tundma õpitakse. Samuti oldi seisukohal, et teadmisi saadakse pigem teistes riikides elavate kultuuride kohta.

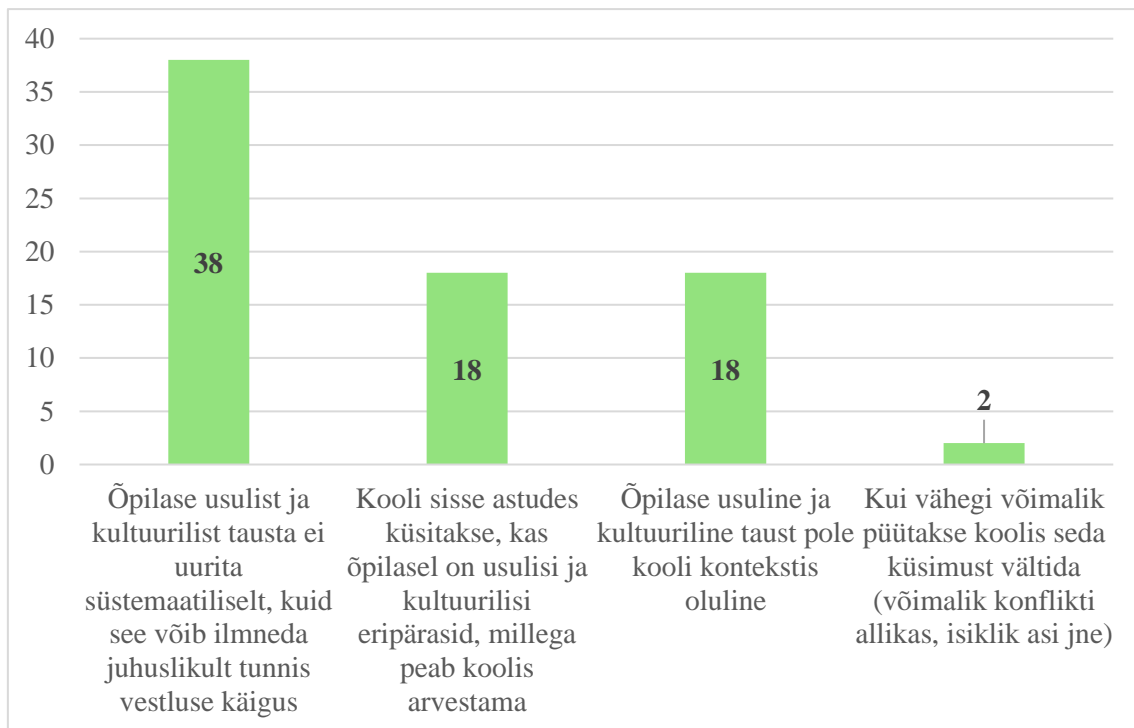

Joonis 6. Koolijuhtide hinnangud sellest, kuivõrd õpetatakse nende koolis erinevate kultuuride ning religioonide kohta.

Järgmises küsimuses uurisin, kuidas koolis saadakse teada õpilaste kultuurilisest või usulisest taustast (vt Joonis 7) ning ka siin oli vastajatel võimalik valida mitu varianti. Keskmiselt valis iga koolijuht 1.2 varianti. Enim (38 korral) valiti, et koolis õpilase kultuurilist ja usulist tausta süstemaatiliselt ei uurita, aga see võib juhuslikult ilmneda

¹²⁹ Vt ka H2.3, 26–27.

tunnis vestluse käigus. Kõige vähem valiti (kahel korral), et koolis püütakse seda küsimust vältida (võimalik konfliktiallikas jne). Tuginedes varasematele uuringutele eeldasin¹³⁰, et koolides õpilaste tausta süstemaatiliselt ei uurita. Kuivõrd see oli ka kõige populaarsem variant, siis leidis ka see hüpotees kinnitust.

Joonis 7. Koolijuhtide hinnangud sellest, kuidas saadakse teada õpilase kultuurilisest ja usulisest taustast.

Alateema järgnevas kuues küsimuses oli koolijuhtidel tarvilik reastada need koolitöötajad, kelle poole õpilased üldjuhul pöörduvad, kui neil on kultuurilise ja usulise mitmekesisusega seonduvaid dilemmasid ning küsimusi. Olulisuse järjekorra sain nii, et iga usulise dilemma puhul arvutasin kokku, kui mitu korda valiti igat nimetatud koolitöötajat, seejärel summeerisin kokku kõik tulemused. Vastused jaotusid alustades olulisemast järgnevalt:

- Klassijuhataja
- Sotsiaalpedagoog
- Direktor
- Koolipsühholoog

¹³⁰ Vt ka H1.3, 25.

- Huvijuht/noorsootöötaja
- Klassikaaslased
- Eripedagoog
- Usundiõpetuse õpetaja

REDCo uuringus selgus, et üldiselt Eesti õpilased usuga seonduvatel teemadel ei räägi. Neli õpilast viiest rääkis usuga seonduvatel teemadel oma pere, sõprade ning klassikaaslastega vähem kui kord kuus. Küll aga rääkisid religioossetel teemadel tihedamini need õpilased, kes olid usundiõpetust koolis õppinud.¹³¹ Seetõttu võis arvata, et üldiselt koolis õpilased oma usust ei räägi, aga kui neil tekib sellega seoses küsimusi ning soov sellest rääkida, pöörduakse koolis eelkõige oma klassikaaslaste poole.¹³² Vastuste põhjal aga ilmes, et koolijuhtide hinnangul pöörduvad õpilased eranditult kõikide oma muredega esmajoones klassijuhataja poole, teiseks pöörduakse sotsiaalpedagoogi ning kolmandaks pöörduakse direktori poole. Kõige vähem pöörduakse oma muredega usundiõpetuse õpetaja poole – see võib tuleneda sellest, et koolides puudub usundiõpetuse õpetaja. Teisisõnu, püstitatud hüpotees kinnitust ei leidnud.

Siinkohal leidis ka mõningaid erinevusi. Kui on tegu küsimustega, mis puudutavad konkreetsemaid usulisi praktikaid ning toitumisharjumusi, siis teine isik, kelle poole õpilased lähevad, on direktor. Erinevusi leidis ka eksistentsiaalsete murede ja usuga seotud küsimuste puhul. Esimesel juhul pöörduvad õpilased siiski klassijuhataja poole, seejärel sotsiaalpedagoogi juurde, koolijuhtide hinnangul on kolmandaks isikuks, kelle poole õpilased pöörduvad, koolipsühholoog.

Usundiõpetuse õpetaja poole pöörduvad direktorite hinnangul õpilased sagedamini usuga seonduvates, sealhulgas ka usuliste praktikatega seonduvates küsimustes. Muude küsimuste puhul on usundiõpetuse õpetaja viimane isik, kelle poole koolis pöörduakse. Nii usuliste praktikatega kui ka toidupiirangutega seonduvate küsimustega üldjuhul klassikaaslaste poole ei pöördata, ka eripedagoogi juurde nende küsimustega õpilased pigem ei lähe.

---

¹³¹ **Schihalejev**, Olga. 2009. *Estonian young people, religion and religious diversity: personal views and the role of school*. Doktoriväitekirj. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 112.

¹³² **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluuring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 20.

Alateema viimane küsimus oli avatud küsimus, kus koolijuhtidel oli võimalus kirjeldada kogemusi, kus kultuuriline ning usuline mitmekesisus on koolielu rikastanud. Antud küsimusele vastas kokku 31 koolijuhti. Viiel korral toodi välja erinevate kultuuride ning rahvaste tähtpäevade tähistamist, näiteks kontserte, rahvustoitude tegemist, ning teisest kultuurist pärit õpilased on ise oma kultuuri või usku esitlenud. Kolmel korral toodi välja, et on tehtud perekondadega koostööd, näiteks on lapsevanemad külastanud kooli, korraldanud üritusi, on tähistatud vastava riigi sünnipäeva jne. Kahel korral mainiti, et mitmekesisus on kooli igapäevaelu osa ning see on koolis väärtustatud, lisaks ühes koolis on sallivus ja julgus eristuda oluline osa põhiväärtustest. Kahe munitsipaalkooli juhi vastust olid seotud kindlate usuliste praktikatega, näiteks vanemate klasside õpilased käivad kirikus jutlust kuulamas ning ühes koolis süüdatakse adventiküünlal koos kirikuõpetajaga. Üksikutel kordadel toodi välja, et kooli- ning klassikaaslased on olnud omaalgatusel muu emakeelega õpilastele toeks, lisaks ühe korra mainiti seda, et koolil on kogemusi ainult Ukraina õpilastega. Samuti on lubatud õpilastel sooritada eksamit teisel ajal kui laupäeval. Ning üks koolijuht mainis, et koolis hoitakse teadlikult tasakaalu Eesti ja Vene ning Ukraina teemadel.

Toon siinkohal välja ühe koolijuhi vastuse, kus erinevused on nende koolielu rikastanud:

„Aastaid tagasi mustanahalise õpilase integreerimisel meie kooli tekkis olukord, kui seda õpilast hakkasid õpilased käsitlema trofeena - me võitsime õiguse õppida koos nii erilise õpilasega! Seda n.ö "õpilaste võitu" oli väga tore kõrvalt vaadata ja see õpilane sobitus ülihästi meie lastega. /.../ Kultuurierinevustega õpilased on toonud meile mõistmise ja teemade käsitluse valdkonnas, millele me võib-olla varemalt nii palju tähelepanu polnud pööranud.“ (Munitsipaalkool, naine, Tartu maakond)

Kaks koolijuhti lisasid, et koolis puuduvad mitmed ametikohad (nt sotsiaalpedagoog, koolipsühholoog jne), kuna tegu on väikeste maakoolidega. Nende vastuste puhul oli mõeldud eelmist küsimust, kus oli palutud reastada koolitöötajaid kelle poole õpilased üldjuhul oma dilemmadega pöörduvad. Lisaks kirjutasid kaks koolijuhti, et nende kooli jaoks relevantsed vastusevariandid puudusid, näiteks uussisserändajate koordinaator, HEV koordinaator ning kaplan.

5.3. Mitmekesisuse avaldumine koolis

Selles peatükis vaatlen samuti teise uurimisküsimusega („Kuidas ja milles väljendub kultuuriline või usuline mitmekesisus koolis? Kuivõrd väärtustatakse seda, et õpilased saaksid oma kultuurilist või usulist mitmekesisust koolis väljendada?“) seonduvaid ankeetküsimustiku vastuseid. Siin uurisin põhiliselt, milliste nähtuste kaudu õpilaste kultuurilised ning usulised eripärad koolis avalduvad.

Esimene küsimus oli kahe skaalaga küsimus (vt Joonis 8), kus oli tarvilik määrata kultuuriliste ning usuliste eripärasuste esinemist koolis ning teises skaalas, kuivõrd aktsepteeritavad antud eripärasused koolis oleksid (vt Joonis 9). Peaaegu pooled vastajad jätsid teise skaala puhul vastusevariandid valimata, seetõttu vastajate koguarv ka erineb.

Kuna võis eeldada, et õpilaste eripärade väljendamine koolis on pigem erandlik ning usulised eripärad on aktsepteeritavad ainult teatud juhtudel¹³³, siis sai antud hüpotees teatud määral ka kinnitust. Ilmnes, et eripärade väljendamine koolis on tõepoolest pigem erandlik, sest tulemustest järeldus, et enam kui pooled ehk 59% koolijuhtidest leidsid, et nende koolis pole olnud õpilasi, kes kannavad usulisi sümboleid. Samas peab nentima, et küsimusest ei tule välja, mida koolijuhid usuliste sümboolite all täpselt mõtlesid, seega on mõneti üllatav vastajate arv. Küll aga on kõige rohkem koolides olnud kogemusi õpilastega, kelle usk seab toidupiiranguid, 39% koolides on esinenud seda paaril korral ning 5%-l on esinenud tihedamini.

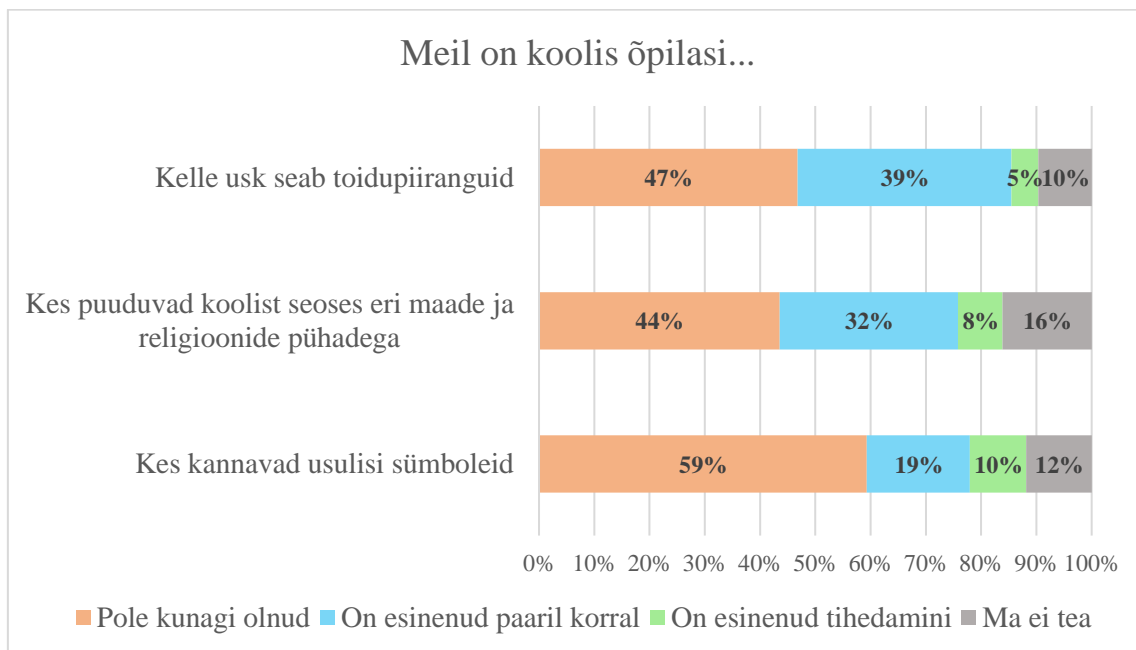
Kuigi toidupiiranguid, usulisi sümboolikat ning puudumisi on koolides võrdlemisi vähe esinenud, siis on koolijuhtide hinnangul need koolis suuremal või vähemal määral aktsepteeritavad. Näiteks 66% koolijuhtide meelest oleks see täiesti aktsepteeritav, kui õpilane puuduks seoses eri maade ning religioonide pühadega, 69% koolijuhtidest leiab, et usuga seonduvad toidupiirangud oleksid koolis täiesti aktsepteeritavad. Kõige varieeruvamad vastused esinesid usuliste sümboolite aktsepteeritavuse juures, kus 13% koolijuhtide hinnangul oleks usuliste sümboolite kandmine koolis täiesti välistatud, 47% vastanute meelest oleks usuliste sümboolite kandmine koolis pigem aktsepteeritav ning 41% vastanute jaoks täiesti aktsepteeritav. Seega ei saanud kinnitust hüpoteesi teine pool,

---

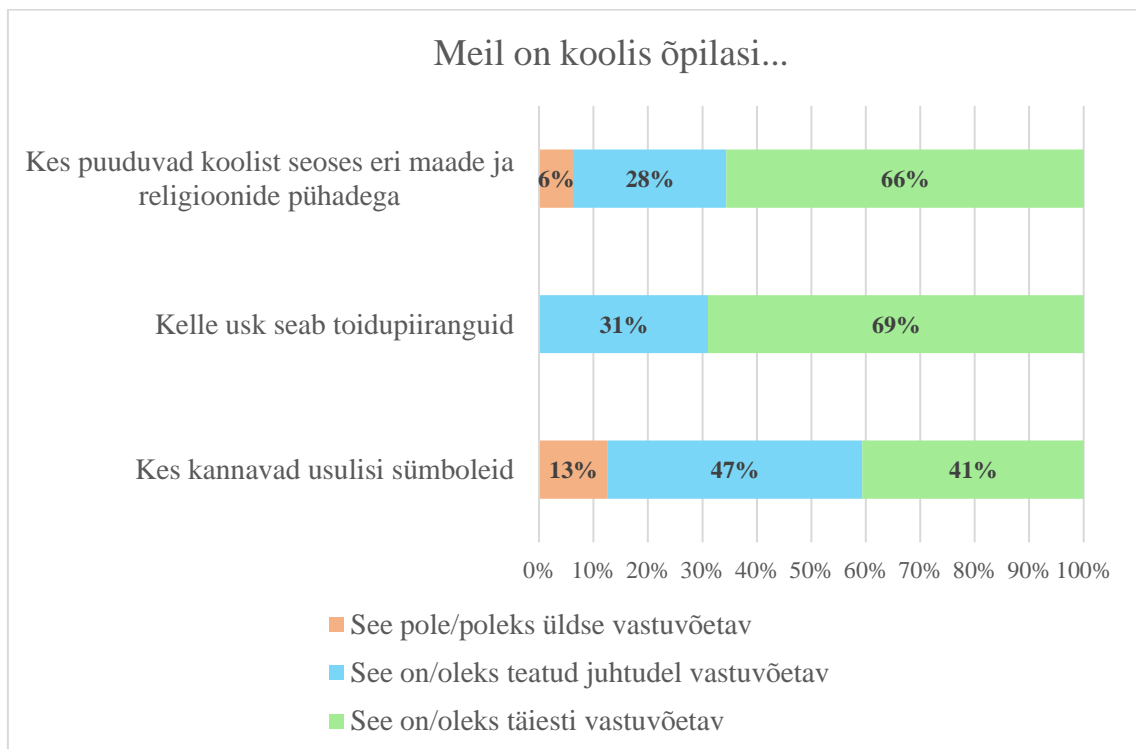
¹³³ Vt ka H2.2, 26.

toidupiiirangud ning koolist puudumine seoses pühadega oleksid pigem aktsepteeritavad, aga usulise sümbolika kandmisel olid koolijuhid eri meelel.

Joonis 8. Koolijuhtide hinnangud sellest, kui tihti on koolis esinenud õpilasi, kes väljendavad oma usulisi eripärasid.

Joonis 9. Koolijuhtide hinnangud sellest, kui vastuvõetav on koolis usuliste eripärade väljendamine.

Juhul, kui teise skaala puhul valiti vastusevariant „See on/oleks teatud juhtudel vastuvõetav“, siis avanes vastajatele iga erisuse kohta eraldi avatud küsimus, näiteks millistel juhtudel oleks usuliste sümbolite kandmine koolis lubatud.

Toidupiirangute täpsustavale küsimusele vastas kokku seitse koolijuhti, kellest neli tõid välja, et nende koolis saavad õpilased teha valiku juba olemasolevatest toitudest, ühel juhul toodi põhjenduseks, et kool ise toitu ei valmista ning üks koolijuht lisas siinkohal, et nende erimenüü on kasutusel tervislike näitajate puhul, aga kui õpilane soovib vastavalt oma usule valmistatud toitu, siis poleks see nende koolis võimalik. Kahel korral toodi välja, et usulised toidupiirangud oleksid koolis aktsepteeritavad siis, kui toitlustaja oleks valmis sellega arvestama. Üksikute vastuste seast toodi välja veel, et koolis on tulnud vastu Jehoova tunnistajate erisoovidele.

Õpilase puudumine koolist seoses eri maade ja religioonide pühadega oleks kahe koolijuhi meelest aktsepteeritav siis, kui lapsevanemad sellest eelnevalt kooli teavitavad, kuigi üks koolijuht tõdes, et sellistel puhkudel on oluline, et kool ise ei tekitaks vanema ning lapse vahel konflikti. Kolm vastanut leidis, et koolist puudumine oleks aktsepteeritav juhul, kui õpilase koolikohustuste täitmine on korrektne, puudutakse pigem harva ning lühiajaliselt või kui see ei sea ohtu laste tervist. Üksikute vastuste hulgas leidis kogemusi Ukrainast pärit õpilastega ning Jehoova tunnistajatega, samuti nenditi, et koolist üldiselt kultuurilistel ning usulistel põhjustel puudumisteks luba ei küsita.

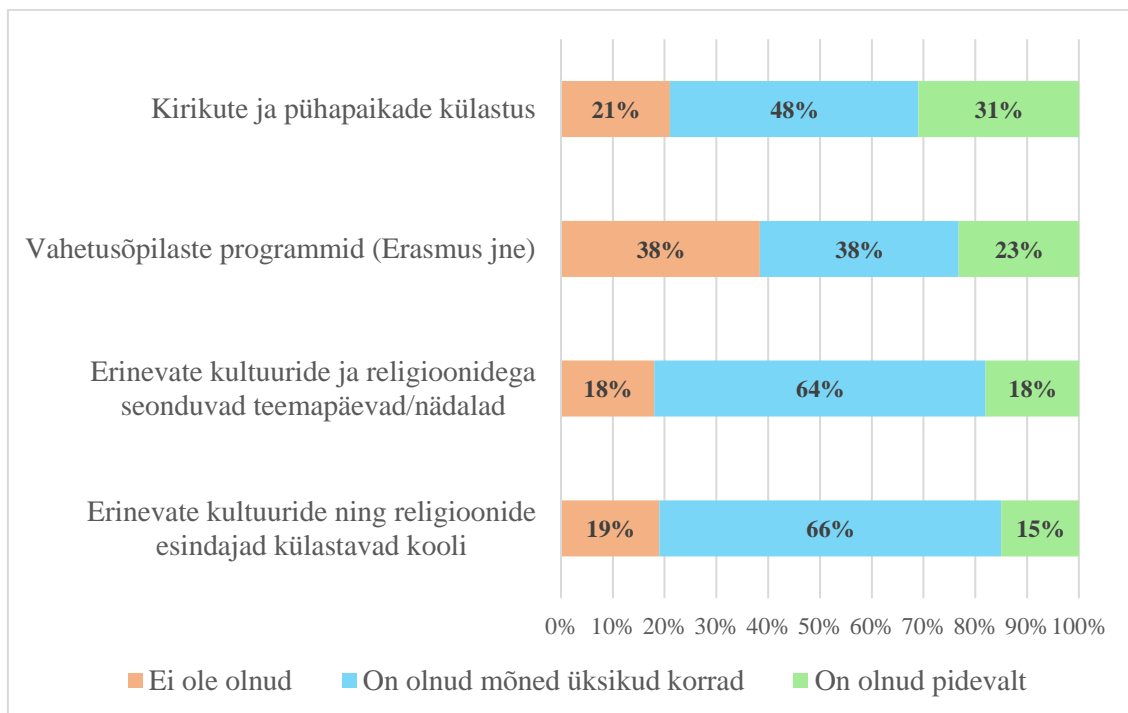
Usulise sümbolika täpsustavale küsimusele vastas kokku 13 koolijuhti, kellest neli olid arvamusel, et juhul kui usulised sümbolid ei häiri ülejäänud õpilasi ega tekita konflikte, siis on nende kandmine lubatud. Neli koolijuhti leidsid, et kui sümbolid pole nähtavad ega pealetükkivad, nt neid kantakse riiete all, siis on nende kandmine koolis lubatud. Üksikute vastuste puhul võib välja tuua seda, et usulised sümbolid oleksid koolis aktsepteeritavad juhul, kui nende kandmine oleks kooskõlastatud teiste koolipere liikmetega või kui nende sisu oleks teada. Samuti toodi esile kogemusi seoses risti kandmisega ning seda, et ühes koolis usuliste sümbolite kandmist üldiselt ei aktsepteerita.

Toon välja ühe koolijuhi hinnangu sellest, millisel juhul oleks usulise sümbolika kandmine koolis aktsepteeritav:

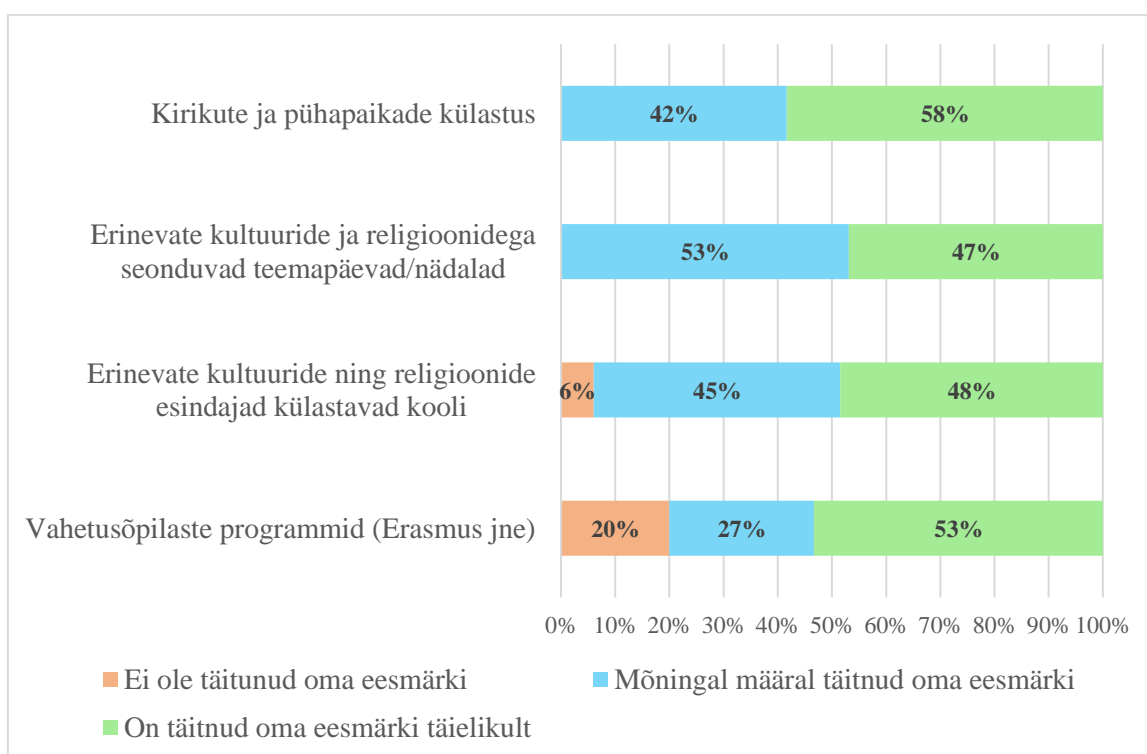
„Siis kui need lähevad kokku eetika normidega, nt ei varja nägu või piira tegevusi milles peavad lapsed osalema.“ (Munitsipaalkool, mees, Viljandi maakond)

Mitmekultuurilise haridusega seonduvate tegevuste puhul oli võimalik vastajatel valida kahelt skaalalt: esiteks, kui sagedasti on etteantud tegevusi koolis toimunud (vt Joonis 10) ning teiseks, kas tegevused on täitnud oma eesmärgi või mitte (vt Joonis 11). Ka siin jätsid peaaegu pooled vastajad teisele skaalale vastamata, seetõttu on vastajate koguarv erinev. Varasematele uuringutele toetudes eeldasin, et koolides rakendatakse kõige vähem neid tegevusi, mis nõuavad õpilaste otsest osavõttu, nt tähtpäevade tähistamine ning vahetusõpilaste programmid. Samas tuli välja, et just õpilaste otsest osavõttu nõudvad tegevused on koolides kõige populaarsemad, nt kirikute ja pühapaikade külastus ning erinevate kultuuride ja religioonidega seonduvad teemapäevad/nädalad. Koolijuhtide hinnangul külastatakse pidevalt (31%) erinevaid kirikuid ning pühapaiku, erinevate kultuuride ning religioonidega seonduvaid teemapäevi ning -nädalaid on tähistatud 64% mõnedel üksikutel kordadel ning 18% pidevalt. Kõige vähem kasutatakse koolides erinevaid vahetusõpilaste programme.

Enim on täitnud vastanute hinnangul oma eesmärgi kirikute ning pühapaikade külastus, mille puhul 42% koolijuhtidest leidsid, et see on täitnud eesmärgi mõningal määral ning 58%, et kirikute ning pühapaikade külastus on täitnud oma eesmärgi täielikult. Kõige vähem on oma eesmärgi täitnud vahetusõpilaste programmid – 20% hinnangul pole see oma eesmärgi täitnud.

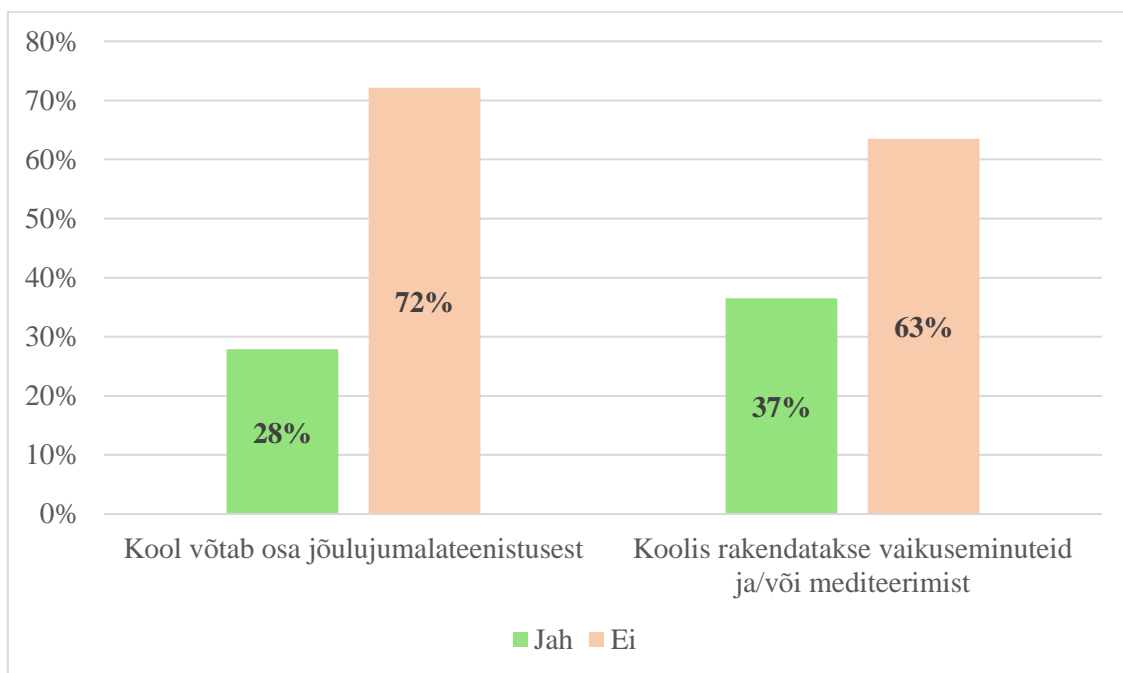

Joonis 10. Koolijuhtide hinnangud sellest, kui sagedasti rakendatakse mitmekultuurilise hariduse tegevusi ja üritusi nende koolides.

Joonis 11. Koolijuhtide hinnangud mitmekultuurilise hariduse tegevustele ja üritustele nende koolis.

Viimaks oli koolijuhtidel võimalik määratleda kahes eraldi küsimuses, kas kool võtab osa jõulujumalateenistusest ning kas koolis rakendatakse vaikuseminuteid ja/või mediteerimist (vt Joonis 12). Jõulujumalateenistusest võtab osa 28% koolidest ning 37% koolis rakendatakse vaikuseminuteid ja/või mediteerimist. Munitsipaalkoolid võtavad jõulujumalateenistusest osa pigem erandlikult (61-st munitsipaalkoolist 11 kooli), samas kui riigikoolides (kuuest riigikoolist neljas) ning erakoolides (neljast erakoolist kahes) on see tavapärasem.

Joonis 12. Jõulujumalateenistuselt osavõtu ning vaikuseminutite ja/või mediteerimise rakendamise sagedus koolis.

Erakoolides töötavatele koolijuhtidele avanes siinkohal ka lisaküsimus, kus oli võimalik määratleda, kas koolis peetakse ühispalvusi. Vastanute seas oli neli erakooli juhti ning selles küsimuses jagunesid vastused pooleks, teisisõnu kahes koolis peetakse ühispalvusi ning kahes mitte.

Viimase rahvaloenduse (2021) järgi peab usku omaks 29% inimestest, kõige enam peetakse omaks õigeusku (16%) ja luterlust (8%), muid uske peab omaks 5% kogu rahvastikust.¹³⁴ Arvestades rahvastiku vähest seost religiooniga, võis eeldada, et

¹³⁴ **Statistikaamet.** 2022. *Rahvaloendus. Usku omaks pidavate inimeste osakaal püsib muutumatuna, õigeusk on jätkuvalt levinuim.* URL: <https://www.stat.ee/et/uudised/rahvaloendus-usku-omaks-pidavate-inimeste-osakaal-pusib-muutumatusna-oigeusk-jatkuvalt-levinuim> (vaadatud 26.03.2024).

konkreetselt kristlusega seonduvaid praktikaid (nt jõulujumalateenistus, ühispalvus) esineb koolis harvemini võrreldes ilmalike või religiooniülestena tajutavaid praktikaid (mediteerimine¹³⁵, vaikuseminutid¹³⁶).¹³⁷ Ka tulemustest ilmnes, et koolis rakendatakse sagedamini mediteerimist ja/või vaikuseminuteid võrreldes jõulujumalateenistusega.

5.4. Kultuuriliste ning usuliste erinevuste õpetamine koolis

Antud peatükis vaatlen kolmanda uurimisküsimusega („Millist religioonialast haridust peetakse koolis kohaseks? Milliseid omadusi ja oskusi peetakse oluliseks usundiõpetuse õpetaja juures?“) seonduvaid ankeetküsimustiku vastuseid, ankeetküsimustikus olid siin küsimused selle kohta, kuidas koolis õpetatakse kultuuriliste ning religioossete erisuste kohta, sealhulgas ka milline usundiõpetuse vorm oleks koolijuhtide hinnangul aktsepteeritav.

Esimene küsimus oli skaleeritud küsimus, kus koolijuhtidel oli tarvilik hinnata, millisel määral koolis aidatakse kaasa õpilaste kultuurilistele ning usulistele maailmavaadete arendamisele (vt Joonis 13). Koolijuhid nõustusid enim (54% osaliselt ning 32% täielikult) väitega, et nende kool annab õpilastele võimaluse arutleda kultuuri ning usuga seonduvatel teemadel. Samuti nõustuti enim sellega, et kool õpetab mõistma endast erinevaid inimesi ja kultuure (osaliselt 57% ja täielikult 30%). Kuna eelnevate uuringute põhjal järeldasin, et koolijuhtide hinnangul õpetab nende kool mõistma endast erinevaid inimesi, kultuure ning religioone¹³⁸, siis leidis ka see hüpotees kinnitust.

Vastakaid arvamusi tekitas vastusevariant, kuivõrd kool pakub ühel maailmavaatel põhinevat usulist kasvatust. 49% koolijuhtidest polnud üldse nõus ning 17% vastanutest polnud nõus sellega, et nende kool pakub usulist kasvatust. Võis eeldada, et ühel maailmavaatel tuginevat usulist kasvatust pakuvad erakoolid ehk siis kristlikud erakoolid või waldorfkoolid. Tulemustest järeldus (vt Joonis 14), et kuus munitsipaalkooli juhti nõustusid osaliselt või täielikult sellega, et nende kool pakub

---

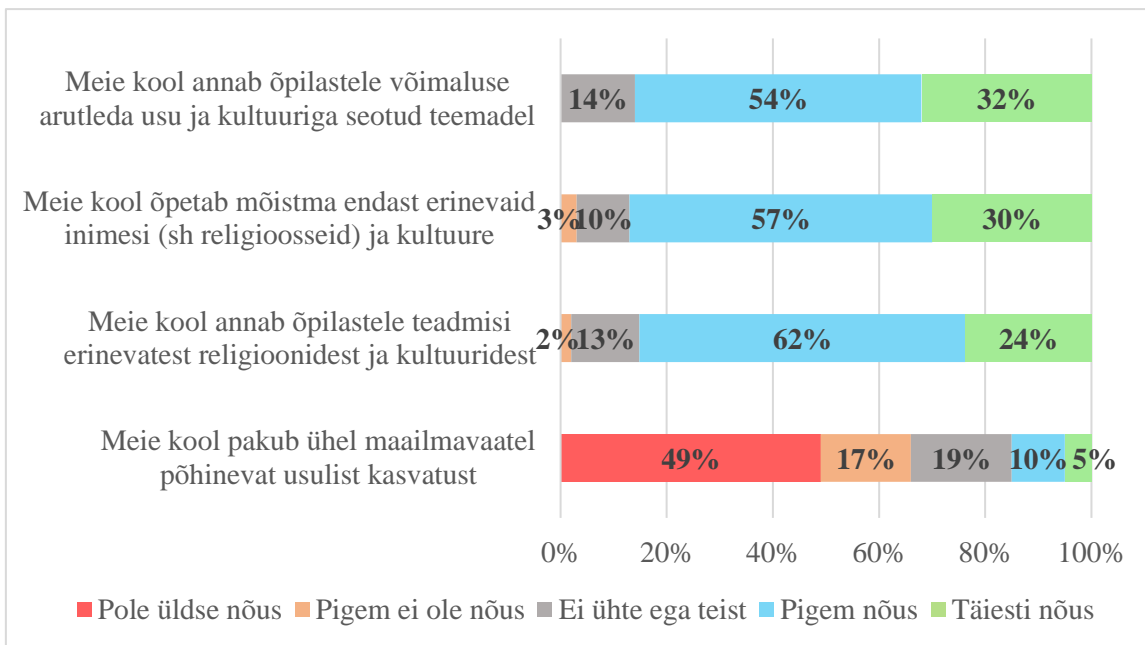
¹³⁵ **Jürgenstein**, Tauno. 2014. Kas koolis võiks olla kohta ka meditatsioonil. – *Õpetajate Leht*. URL: <https://opleht.ee/2014/03/kas-koolis-voiks-olla-kohta-ka-meditatsioonil/> (vaadatud 19.04.2024).

¹³⁶ **Jung**, Nelli. 2018. 12 koolis õpetatakse nüüd eluoskusi. – *Õpetajate Leht*. URL: <https://opleht.ee/2018/10/12-koolis-opetatakse-nuud-eluoskusi/> (vaadatud 19.04.2024).

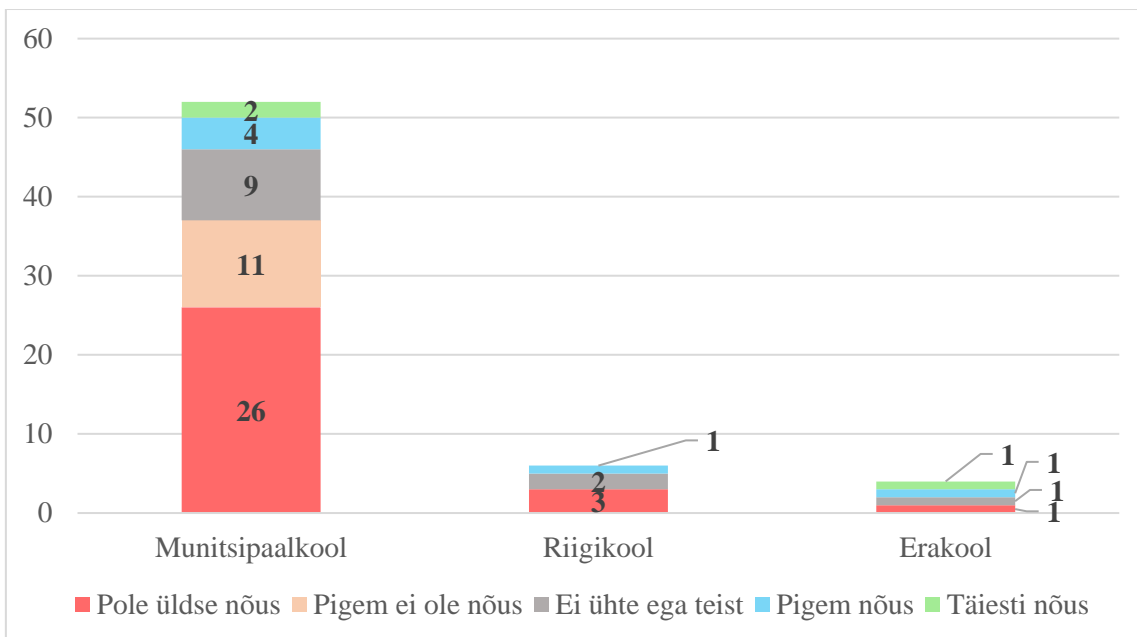
¹³⁷ **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 28–29.

¹³⁸ Vt ka H2.1, 25.

usulist kasvatust ning samuti nõustus sellega osaliselt ka üks riigikooli juht. Erakoolide juhid vastasid kõik antud küsimusele erinevalt, üks koolijuht nõustus täielikult ning teine osaliselt, samas kui üks erakooli koolijuht märkis vastusevariandiks, et nende kool usulist kasvatust ei paku.

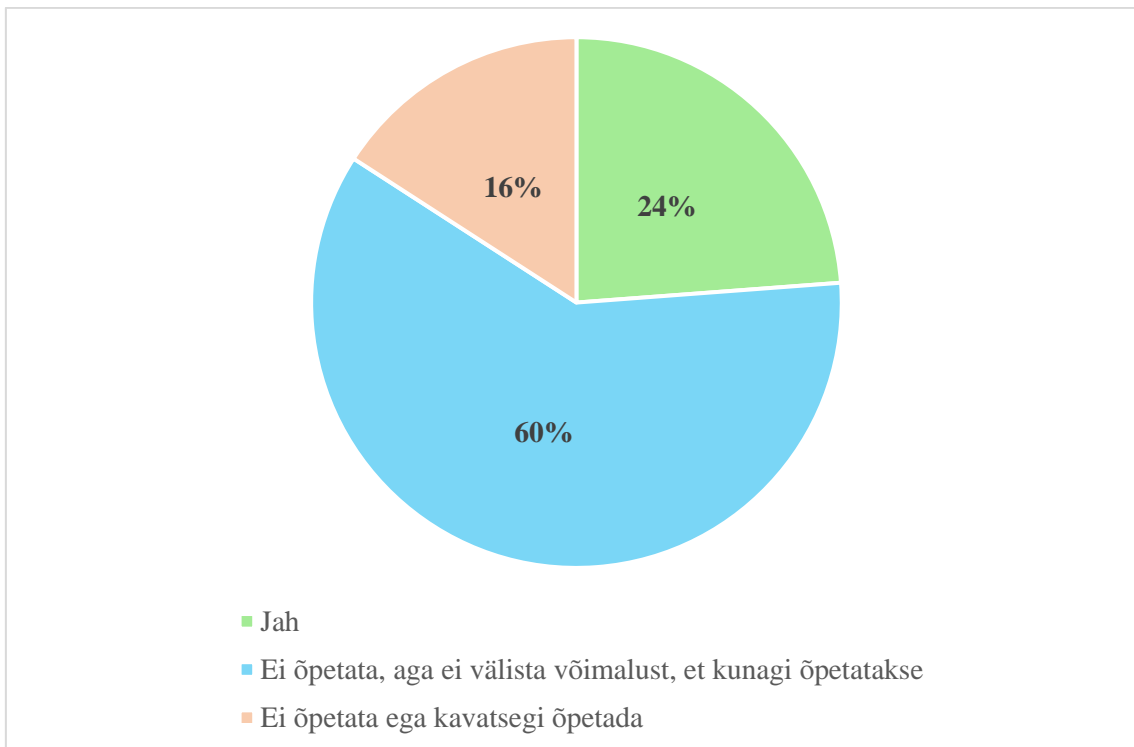

Joonis 13. Koolijuhtide hinnangus sellest, kuivõrd aitab kool kaasa õpilaste kultuurilise ja usuliste maailmavaadete arendamisele.

Joonis 14. Kool pakub ühel maailmavaatel tuginevat usulist kasvatust võrdlus koolitüübiti.

Usundiõpetust pakutakse 24% koolidest ning 60% koolijuhtidest märkis, et nende koolides usundiõpetust ei pakuta, samas ei välista nad võimalust, et seda kunagi õpetatakse (vt Joonis 15).

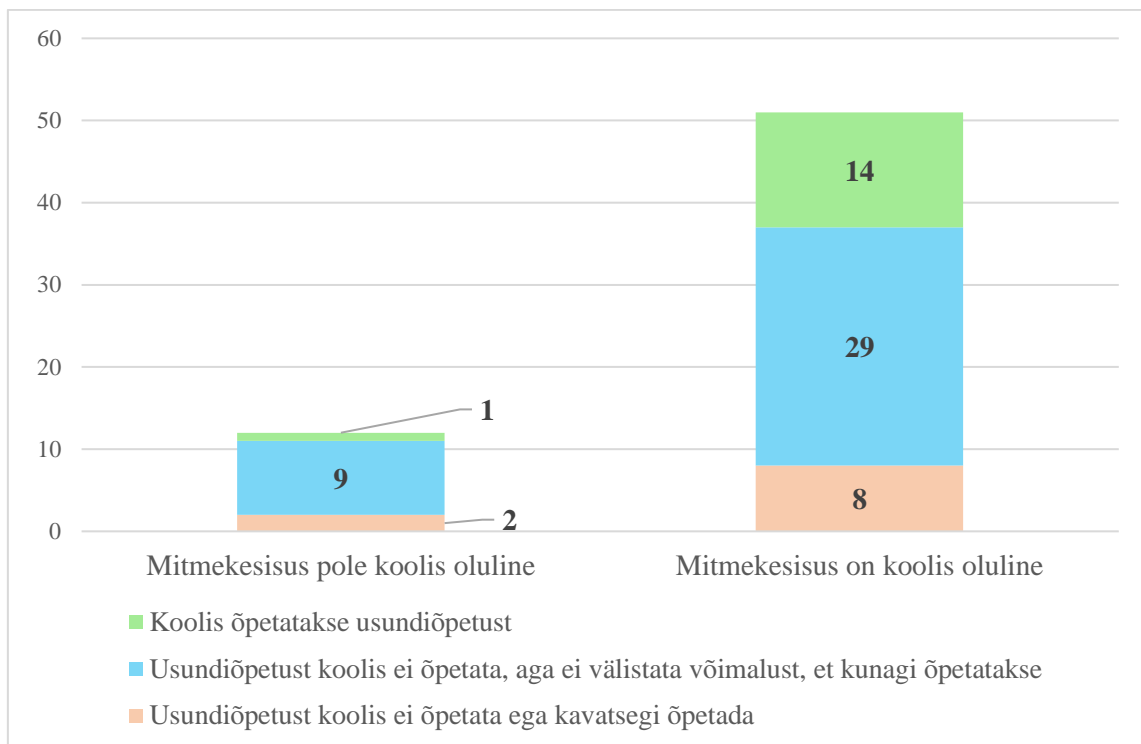

Joonis 15. Usundiõpetuse pakkumise sagedus.

Samuti võrdlesin omavahel seda, kui oluliseks peetakse koolis mitmekesisust ning kas koolis pakutakse usundiõpetust või mitte (vt Joonis 16). Koolijuhid, kelle hinnangul mitmekesisus polnud oluline, valisid enamasti, et nende koolis ei pakuta usundiõpetust, aga samas ei välistatud võimalust, et seda kunagi õpetatakse. Nendes koolides, kus peetakse mitmekesisust oluliseks, pakutakse ka usundiõpetust, seda ainult ühe erandiga (koolis pakutakse usundiõpetust, aga mitmekesisusega seonduvaid teemasid tähtsaks ei peeta). Seega hüpotees, et koolides, kus peetakse mitmekesisust oluliseks, pakutakse ka usundiõpetust¹³⁹, sai kinnitust.

¹³⁹ Vt ka H1.1, 24.

Joonis 16. Kuivõrd oluliseks peetakse koolijuhtide hinnangul mitmekesisust ning kas koolis pakutakse usundiõpetust.

Juhul kui eelmises küsimuses („Kas Teie koolis pakutakse usundiõpetust?“) valiti variant „Jah“ või „Ei õpetata, aga ei välista võimalust, et kunagi õpetatakse“, siis avanes vastajatel küsimus, kus sai valida, milliste kriteeriumite järgi usundiõpetuse õpetaja kooli valitakse (vt Joonis 17), seetõttu on vastajate koguarv ka erinev.

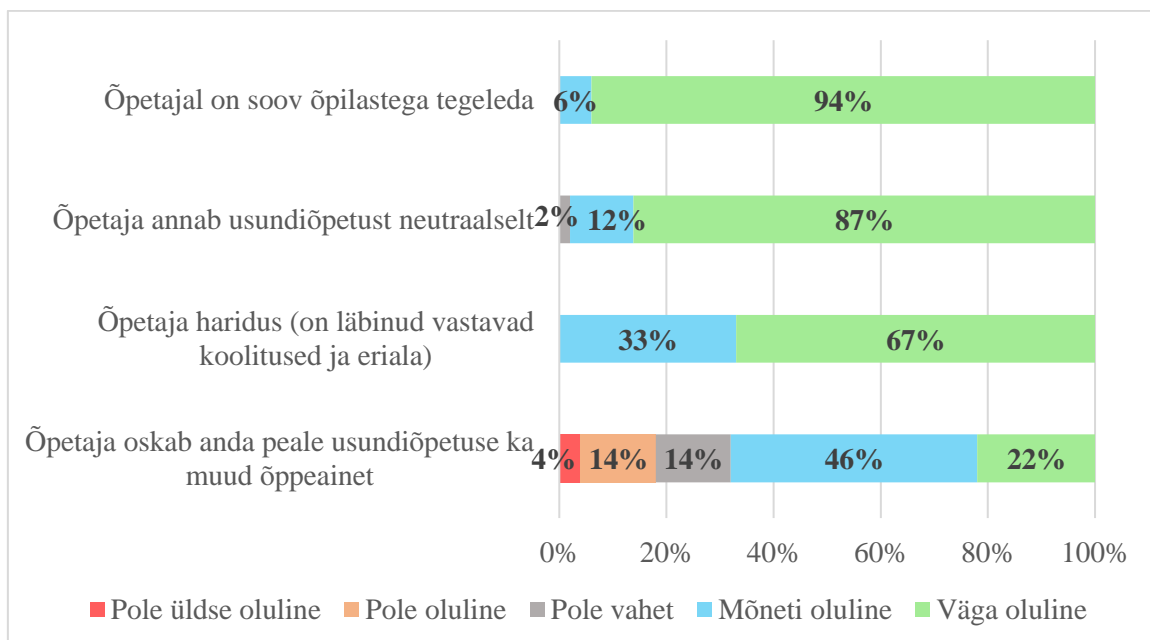
Usundiõpetuse õpetaja valimisel peetakse väga oluliseks (94%) seda, et õpetajal oleks soov õpilastega tegeleda. 87% koolijuhtide hinnangul on õpetaja juures oluline tema neutraalsus ning 67% vastanute meelest on samuti väga oluline õpetaja haridus. Eelnevalt tehtud uuringutele tuginedes oli põhjust oletada, et usundiõpetuse õpetaja puhul peetakse oluliseks just tema neutraalsust, haridust ning oskust anda lisaks muud õppeainet¹⁴⁰, ent üllataval kombel sai see hüpotees ainult osaliselt kinnitust. Neutraalsust pidasid koolijuhid üheks olulisemaks omaduseks õpetaja juures, samas kui vastav haridus ning ka oskus anda muud õppeainet niivõrd olulised ei olnud. Ent huvitaval kombel koolijuhtide arvamused varieerusid enim variandi juures, kuivõrd oluline on see, et

¹⁴⁰ Vt ka H3.2, 28.

õpetaja oskab lisaks usundiõpetusele anda ka muud õppeainet. 4% leidis, et see pole üldse oluline ning 22% pole oluline, samas kui 46% leidis, et see on mõneti oluline.

Üks koolijuhid sõnastas oma arvamuse usundiõpetaja neutraalsuse kohta:

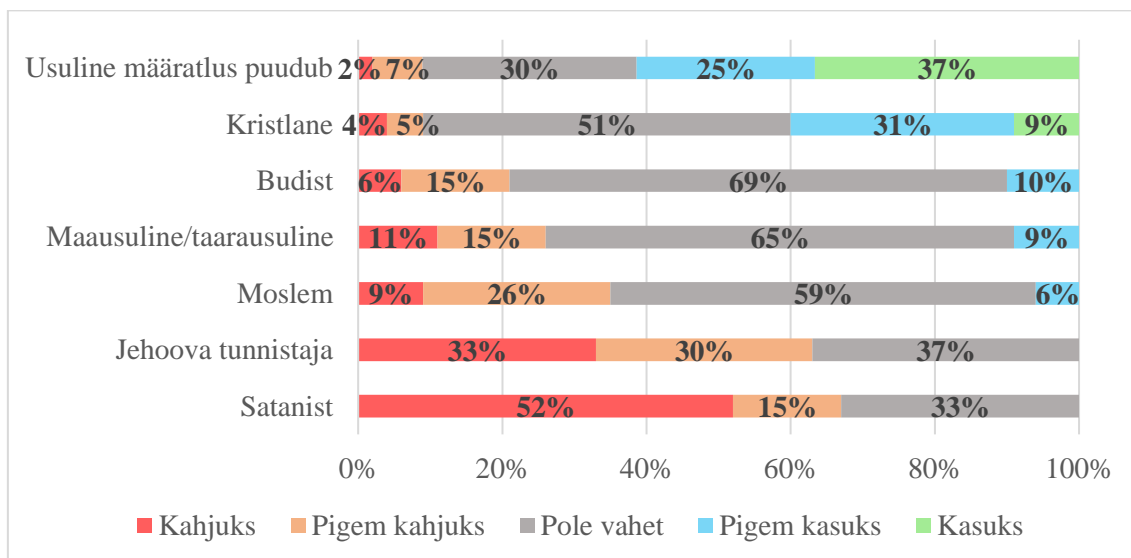
„Ma ei pea eriti sellest arvamusest, et usundiõpetuse õpetaja on absoluutselt neutraalne. Siis tal polegi nagu usulist tausta ega ka usulist "emakeelt", see tekitab küsimusi, et mille (talle tuntud nähtuse) abil ta siis õpetab. Mõni võib ju deklareerida oma absoluutset neutraalsust, aga leian, et enamik usundiõpetuse õpetajaid ei saa sellise asjaga kaasa minna, see pole lihtsalt võimalik, kuna ollakse ikkagi seotud mingi ringkonnaga, selline on päriselu.“ (Munitsipaalkool, mees, Pärnu maakond)

Joonis 17. Milliste kriteeriumite järgi valivad või valiksid koolijuhid oma kooli usundiõpetuse õpetaja.

Järgmises küsimuses oli vastajatel vaja määratleda, milline usuline taust tuleks usundiõpetuse õpetajale kasuks ning milline kahjuks (vt Joonis 18). Vastused olid üldiselt varieeruvad, küll aga on näha, et usundiõpetajale tuleks koolijuhtide meelest enim kasuks see, kui tal puudub usuline määratlus. Kõige rohkem tuleks koolijuhtide meelest kahjuks see, kui õpetaja määratleks ennast satanisti või Jehoova tunnistajana. Enam kui poolte koolijuhtide hinnangul pole vahet, kas õpetaja on budist, moslem, maa- või taarausuline.

2010. aastal uuriti Elust, Usust, Usuelust uuringus eestlaste suhtumist erinevatesse religioonidesse, sõbralikult suhtuti kristlusesse ning islamisse suhtuti skeptiliselt või lausa vaenulikult ning kõige vähem oldi kursis *New Age*'i ning maa- ja taarausuga.¹⁴¹ Seetõttu oli ka eeldatav, et koolijuhid on positiivsemalt meelestatud nende õpetajate suhtes, kes nimetatud religioonidest määratlevad ennast kristlastena. Satanisti ning Jehoova tunnustaja lisasin vastusevariantideks põhjusel, kuna võis eeldada, et need tekitavad koolijuhtides kõige vastakamaid arvamusi¹⁴² ning seda saab ka uuringu tulemustest järeldada. Enam kui poolte koolijuhtide hinnangul tuleks õpetajale kahjuks, kui ta määratleks ennast usuliselt satanisti või Jehoova tunnustajana. Koolijuhtide hinnangul poleks vahet, kui õpetaja oleks budist, moslem või maa- või taarausuline.

Joonis 18. Koolijuhtide hinnangud sellest, milline usuline taust tuleks usundiõpetuse õpetajale kasuks ning milline kahjuks.

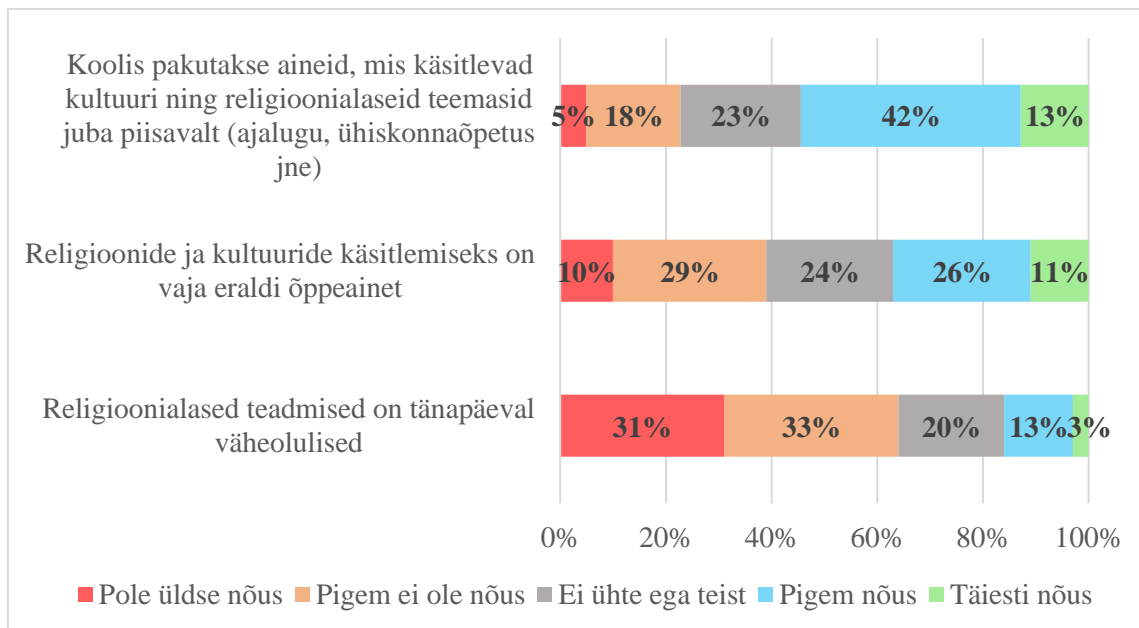
Järgmises küsimuses said koolijuhid määratleda, milline õppevorm oleks kultuuride ning religioonide õpetamiseks sobilik (vt Joonis 19). Enam kui pooled (63%) on arvamusel, et religioonialased teadmised on tänapäeval olulised. Väitega, et juba pakutakse aineid, mis käsitlevad kultuuri ning religioonialaseid teemasid piisavalt, nõustus osaliselt 42% ning täielikult 13%. Kultuuride ning religioonide käsitlemiseks

¹⁴¹ **Schihalejev**, Olga. 2012. Noorte eestimaalaste ja eurooplaste hoiakud religiooni suhtes. – *Astu alla rahva hulka*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 242.

¹⁴² **Feldveber**, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluring*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 25.

mõeldud eraldi õppeaine vajalikkusega oli pigem nõus 26% ning täiesti nõus 11% koolijuhtidest.

Koolides, kus õpetatakse usundiõpetust, olid enam kui pooled koolijuhid nõus, et religioonide ning kultuuride käsitlemiseks on vaja eraldi õppeainet. Kuigi koolides, kus usundiõpetust ei pakuta või kus usundiõpetuse õpetamine välistati täielikult, oldi seisukohal, et eraldi õppeainet selleks tarvis pole.

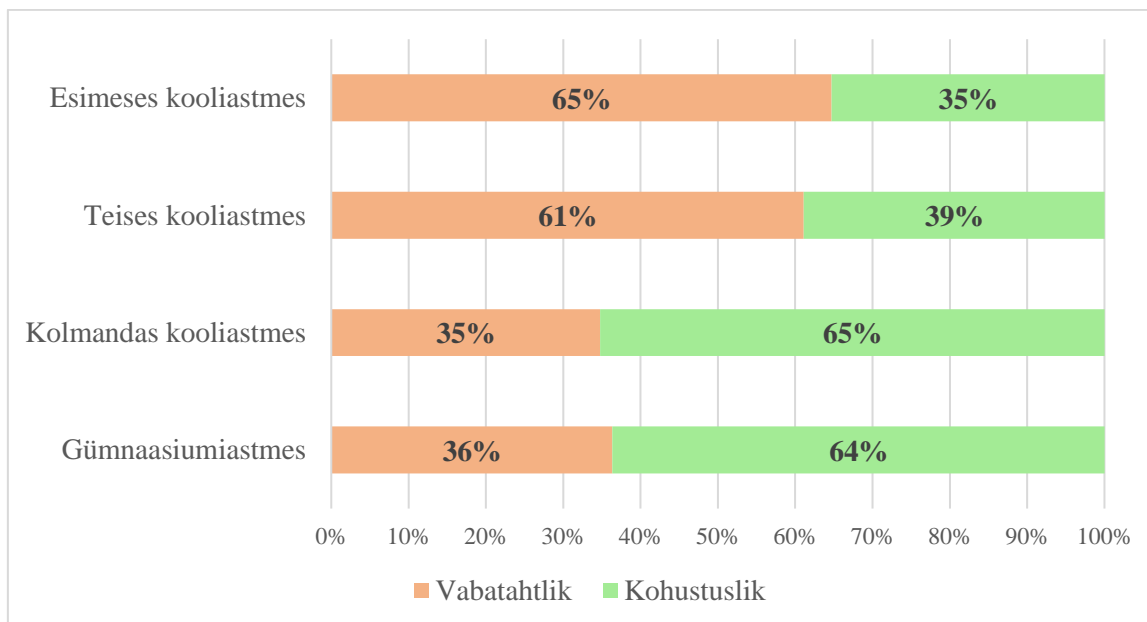

Joonis 19. Koolijuhtide hinnangud sellest, milline kultuuri- ning religioonialane haridus oleks kohane.

Juhul, kui küsimuse „Religioonide ja kultuuride käsitlemiseks on vaja eraldi õppeainet“ vastusevariandiks valiti „pigem nõus“ või „täiesti nõus“, siis andis see võimaluse täpsustada, millises kooliastmes võiks kultuure ning religioone käsitlev aine olla vabatahtlik, millises kohustuslik (vt Joonis 20), seetõttu on vastajate koguarv ka 23.

Sellele küsimusele vastanud koolijuhtidest 65% leidis, et kultuure ning religioone käsitlev aine peaks olema kolmandas kooliastmes (7.–9. klass) kohustuslik, 64% vastanutest leidis, et ka gümnaasiumiastmes peaks kultuure ning religioone käsitlev aine olema kohustuslik. Enam kui pooled (65%) koolijuhtidest on arvamusel, et nii esimeses (1.–3. klass) kui ka teises (4.–6. klass) kooliastmes (61% vastanutest) peaks kultuure ning religioone käsitlev aine olema siiski vabatahtlik. Kuna oli põhjust arvata, et

usundiõpetuse andmist soositakse pigem gümnaasiumiastmes¹⁴³, siis sai ka see hüpotees osaliselt kinnitust, sest koolijuhid soosivad nii kolmandas kui ka gümnaasiumiastmes õppeainet, mis käsitleks kultuure ning religioone, seda kohustusliku ainaena.

Joonis 20. Koolijuhtide hinnangud sellest, millises kooliastmes peaks kultuure ja religioone käsitlev õppeaine olema kohustuslik ja millises vabatahtlik.

5.5. Arutelu

Selles alapeatükis arutlen tulemuste üle ning võrdlen neid kolme mitmekesisusega seonduva uskumusega: erisusi eiravad uskumused, mille kohaselt peaks kultuurilisi erinevusi ignoreerima; mitmekultuurilisus, mille järgi eksisteerib ühes ühiskonnas mitmeid erinevaid kultuure ning mis vaatlleb kultuuri kui inimese identiteedi keset, ning põimkultuurilisus, mis rõhutab, et kõik kultuurid omavahel põimunud.¹⁴⁴

Erisusi eiravad uskumused

Konkreetselt erisusi eirava hoiaku võtsid koolijuhid, kes ei pidanud mitmekesisuse teematikat koolis üldse oluliseks või kelle hinnangul on koolis olulisemaid

¹⁴³ Vt ka H3.1, lk 28.

¹⁴⁴ **Cho**, Jaee; **Tadmor**, Carmit T.; **Morris**, Michael W. 2018. Are all Diversity Ideologies Creatively Equal? The Diverging Consequences of Colorblindness, Multiculturalism, and Polyculturalism. – *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 49(9), 1376–1401. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022022118793528>, 1376–1378.

teemasid, millega arvestada. Küll aga võis erisusi eiravaid uskumusi kohata avatud vastuste puhul ning ka mõningate vastusevariantide puhul. Näiteks selgus, et kuigi paljud koolijuhid peavad mitmekesisust sama oluliseks kui teisi koolis esinevaid teemasid, siis mitmekesisusega seonduva temaatikaga tegeletakse pigem siis, kui selleks tekib otsene vajadus, kuid vastustest ei ilmnenud, mida koolijuhid otsese vajaduse all silmas pidasid.

Enamasti märkisid koolijuhid, et nad ei oska öelda, millised religioonid nende koolipere seas esindatud on. Samuti nenditi, et enamus ei esinda ühtegi religiooni või inimestelt ei küsita nende veendumuste kohta. See võib tuleneda eestlaste vähese seotusega religiooniga.¹⁴⁵ Samas olid koolijuhid teadlikud sellest, millistest rahvustest on nende koolipereliikmed ning osati tuua näiteid sellest, kuidas just kultuuriline mitmekesisus on nende koolielu rikastanud. Ka varasemalt koolijuhtide seas läbi viidud uuringus ilmnis, et direktorid seostasid oma koolis mitmekesisust eelkõige keelelise, kultuurilise ja maailmavaatelise mitmekesisusega, aga ka sisserändaja taustaga õpilastega.¹⁴⁶ Seetõttu ei ole üllatav, et direktorid märkavad õpilaste erisusi eelkõige läbi kergesti nähtavate faktorite, milleks on keel, kultuuriline taust, päritolu jms, seevastu õpilase usuline taust pole niivõrd lihtsasti märgatav, mistõttu ei olda sellest teadlikud.

Tähelepanuväärne oli uuringu tulemuste juures ka see, et mitmekesisusega seonduvate väljakutsete puhul toodi välja peamiselt kogemusi erinevate religioonide esindajatega. Ka Inkeri Rissaneni uuringus esines koolijuhtide seas erisusi eiravaid uskumusi enim seoses religioosse mitmekesisusega, mis oli seotud arusaamaga, et religioon peaks kuuluma privaatsfääri ning religiooni ei tajuta osana identiteedist.¹⁴⁷

Mõneti intrigeeriv ja kohati üllatav oli see, kuidas suhtusid koolijuhid usundiõpetaja usulisse tausta. Eelnevaltki on leitud, et koolijuhid on õpilaste maailmavaadete osas aktsepteerivamad võrreldes õpetajate omadega, kuna õpetajate

---

¹⁴⁵ **Statistikaamet**. 2022. *Rahvaloendus. Usku omaks pidavate inimeste osakaal püsib muutumatuna, õigeusk on jätkuvalt levinuim*. URL: <https://www.stat.ee/et/uudised/rahvaloendus-usku-omaks-pidavate-inimeste-osakaal-pusib-muutumatuna-oigeusk-jatkuvalt-levinuim> (vaadatud 26.03.2024).

¹⁴⁶ **Jantunen**, Anita; **Ahtiainen**, Raisa; **Lahtero**, Tapio ja **Kallioniemi**, Arto. 2022. Finnish comprehensive school principals' descriptions of diversity in their school communities. – *International Journal of Leadership in Education*, DOI: <https://doi.org/10.1080/13603124.2022.2117416>, 15.

¹⁴⁷ **Rissanen**, Inkeri. 2021. School principals' diversity ideologies in fostering the inclusion of Muslims in Finnish and Swedish schools. – *Race Ethnicity and Education*, 24:3, DOI: <https://doi.org/10.1080/13613324.2019.1599340>, 441.

maailmavaateid käsitleti läbi nende professionaalse rolli.¹⁴⁸ Kuna usundiõpetuses ei käsitleta ühtegi maailmavaadet normatiivsena¹⁴⁹, siis on ka mõistetav, miks koolijuhtide hinnangul tuleks õpetajale kasuks, kui ta ennast usuliselt ei määratleks ning miks õpetaja juures peetakse oluliseks tema neutraalsust.

Ka õpilase kultuurilise ning usulise taustaga kurssi viimine viitas erisusi eiravale uskumusele, kuna enim oldi arvamusel, et selle kohta koolis süstemaatiliselt ei uurita ning et õpilase taust pole kooli kontekstis oluline. Oleks huvitav teada, kas selle põhjuseks, et õpilase tausta ei uurita süstemaatiliselt võib olla uskumus, et see pole koolis oluline või on põhjuseks sootuks midagi muud.

Koolides on erandlik õpetajatele täiendkoolituste pakkumine ning ka õppematerjale ei valita üldiselt selle järgi, et seal oleksid esindatud vähemused. Seejuures on enamus koolijuhtide hinnangul koolide ning õpetajate ettevalmistus piisav. Leitakse, et koolis tegutsetakse vastavalt vajadusele ning situatsioonile, kuigi mõned üksikud korrad toodi esile vajadust erinevate koolituste järele. Ent varasematest uuringutest, näiteks 2018. aasta TALISE uuringust, on ilmnenu, et kolmveerand Eesti kolmanda kooliastme õpetajatest tunneb, et nende õpetajatöö ettevalmistuse ajal ei pööratud piisavalt tähelepanu mitmekultuurilises või mitmekeelses klassis õpetamisele.¹⁵⁰ Tähelepanuväärne on tõsiasi, kuivõrd erinevad koolijuhtide hinnangud ettevalmistuse osas õpetajate seisukohtadest, millest võiks eeldada, et koolides tegeletakse õpetajatele täiendkoolituste pakkumisega.

Ühtlasi peegeldasid erisusi eiravaid uskumusi koolijuhtide hinnangud sellest, kui vastuvõetav oleks koolis usulise sümboolika kandmine, sest usuline sümboolika oleks koolis aktsepteeritav üldiselt ainult teatud juhtudel. Kuigi koolijuhtide hinnangul on olnud koolis võrdlemisi vähe esinenud õpilasi, kes kannaks usulist sümboolikat või kellel oleks toidupiirangud või kes koolist puuduksid, siis üldjuhul oleksid need aktsepteeritud.

---

¹⁴⁸ **Lipiäinen**, Tuuli; **Jantunen**, Anita; **Kallioniemi**, Arto. 2020. Leading school with diverse worldviews: Finnish principals' perceptions. – *Journal of Beliefs & Values*, 42:4, 450–465. DOI: <https://doi.org/10.1080/13617672.2020.1859791>, 462.

¹⁴⁹ Gümnaasiumi riikliku õppekava Lisa 8. Valikaine „Usundiõpetus”. 2010. URL: <https://www.riigiteataja.ee/aktiis/0000/1327/2925/13275406.pdf> (vaadatud 14.02.2024), 1.

¹⁵⁰ **Taimalu**, Merle; **Uibu**, Krista; **Luik**, Piret; **Leijen**, Äli. 2019. *Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused*. I osa. Tallinn. URL: https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-02/talis_eesti_raporti_i_osa.pdf, 76–77.

Kokkuvõtvalt peegeldasid koolijuhid erisusi eiravaid uskumusi religioosse mitmekesisuse osas, kuna usulise mitmekesisuse puhul tihti ei osatud määratleda, milliste religioonide esindajaid kooliperes esindatud on. Samuti toodi mitmekesisusega seonduvate väljakutsete puhul esile usulist mitmekesisust.

Mitmekultuurilised uskumused

Selgelt mitmekultuurilise seisukoha võttis ainult üks koolijuht, kelle hinnangul oli kultuuriline ning usuline mitmekesisus koolis võrreldes teiste teemadega prioriteetne. Samas saab mõningatest koolijuhtide vastustest järeldada, et jagatakse teatud määral ka mitmekultuurilisi uskumusi. Kaks koolijuhti mainisid, et mitmekesisus on nende kooli igapäevaeluosa ning ühe kooli põhiväärtuseks on julgus eristuda ning sallivus.

Mitmekultuurilisuse kolmeks vormiks on: erinevate kultuurirühmade erinevuste kohta õppimine; teiseks, õppimine väärtustama erinevate rühmade positiivset panust mitmekesisusse ühiskonda; ja kolmandaks, keskendumine vähemusrühmadele, kel on raskusi domineerivas kultuuris omaenda kultuuri säilitamisega.¹⁵¹ Tulemustest kajastus, et koolijuhtide arusaamad esindavad eelkõige mitmekultuurilise suhtumise esimest vormi. Nende hinnangul õpitakse nende koolis erinevate kultuuride ning religioonide kohta, samuti ka kultuurigruppide tavade ja traditsioonide kohta. Mõned koolid, kel oli kogemusi Ukrainast pärit õpilastega, väljendasid ka kolmandat mitmekultuurilise vormi. Lisaks on mitmetes koolides aktuaalne see, et tegeletakse aktiivselt just nende õpilastega, kellel on teine emakeel. Ka Rissaneni uuringust ilmnes, et keelise mitmekesisusega tegeletakse tavaliselt läbi mitmekultuurilise lähenemise.¹⁵²

Rosenthali ja Levy järgi väljenduvad mitmekultuurilised uskumused koolis üldjuhul just läbi nende tegevuste, mille käigus käsitletakse erinevate kultuurirühmade ajalugu, traditsioone ning panust.¹⁵³ Tulemustest kajastus, et kõige populaarsemateks mitmekultuurilise hariduse tegevusteks on koolides erinevate kirikute ning pühapaikade

---

¹⁵¹ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), 215-246, DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 220–221.

¹⁵² **Rissanen**, Inkeri. 2021. School principals' diversity ideologies in fostering the inclusion of Muslims in Finnish and Swedish schools. – *Race Ethnicity and Education*, 24:3, DOI: <https://doi.org/10.1080/13613324.2019.1599340>, 445.

¹⁵³ **Rosenthal**, Lisa; **Levy**, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>, 223.

külastus, lisaks on tähtistatud erinevate kultuuride ja religioonidega seonduvaid teemapäevi või nädalaid. Samas peab nentima, et mitmete autorite hinnangul pannakse koolis rõhku mitmekultuurilise mudeli järgi liialt rõhku gruppidevahelistele erinevustele, näiteks keskendutakse pidustuste puhul liialt ühele suuremale kultuurigrupile ning selle traditsioonidele.¹⁵⁴ Vastustest ilmnes, et pidustuste puhul tähistatakse õpilaste taustast tulenevaid tähtpäevi, kooli külastavad õpilaste vanemad, kes oma kultuuri või usku tutvustavad, aga kuidas tegeletakse sellega, et ei pandaks liialt rõhku erinevustele ning ei tekiks eelarvamused erineva taustaga õpilaste suhtes, see paraku tulemustes ei kajastunud.

Mitmekultuuriliste uskumuse üheks tingimuseks on ka see, et tuntakse huvi õpilaste tausta ning perekonna vastu.¹⁵⁵ Selleks, et koolis saaksid õpetajad mitmekesisusega hästi hakkama, jagatakse koolijuhtide hinnangul enim kolleegide vahel kogemusi seoses usulise ning kultuurilise mitmekesisusega ning tehakse pidevat koostööd nende õpilaste vanematega, kellel on erinev kultuuri- või usuline taust. Mõnedel üksikikutel kordadel mainiti, et õpilaste pered on käinud koolis ja teinud oma kultuuri kohta esitlusi jms, kuid see, kuidas täpsemalt koostööd peredega tehakse, paraku minu uuringust ei ilmnenu.

Kuigi enamus koolijuhte olid seisukohal, et religioonialased teadmised on tänapäeval olulised, siis enam kui poolte koolijuhtide hinnangul on koolis juba õppeaineid, mis käsitlevad kultuure ning religioone piisavalt. Usundiõpetuse pakkumise välistasid vähesed direktorid. See, et eraldi aine järele pole vajadust, võib tuleneda sellest, et arvatakse, et õppekavades on vähe ruumi. Ka tagasisides mainiti mõnel üksikul korral, et kuigi on vajadus usundiõpetuse järgi, siis lihtsalt see pole õppekava ülekoormatuse tõttu võimalik.

Sellest johtuvalt saab järeldada, et mitmekultuurilist hoiakut väljendavad koolis praktilised tegevused, mille läbi tutvustatakse õpilaste erinevaid kultuure jms. Samuti pannakse koolis rõhku sellele, et õpilased saaksid teadmisi erinevate kultuuride ja

---

¹⁵⁴ **Rosenthal**, Lisa.; **Levy**, Sheri.; **Apriceno**, MaryBeth. 2019. Polyculturalism: Current evidence, future directions, and possibilities for diverse youth. – *Youth in Superdiverse Societies: Growing up with Globalization, Diversity and Acculturation*. Routledge, DOI: <http://dx.doi.org/10.4324/9781351040266-5>, 60.

¹⁵⁵ **Rissanen**, Inkeri. 2021. School principals' diversity ideologies in fostering the inclusion of Muslims in Finnish and Swedish schools. – *Race Ethnicity and Education*, 24:3, DOI: <https://doi.org/10.1080/13613324.2019.1599340>, 438.

religioonide kohta, võimaluse nendel teemadel arutleda ning õpetatakse ka mõistma endast erinevaid inimesi.

Põimkultuurilised uskumused

Põimkultuurilist seisukohti koolijuhtide hinnangutes esines vähem, aga põimkultuurilist suhtumist esindasid mitmed antud vastused. Näiteks mitmetes koolides uuritakse süstemaatiliselt õpilase kultuurilise ning usulise tausta kohta, sisseastumisel küsitakse, kas õpilasel on kultuurilisi või usulisi eripärasid, millega peab koolis arvestama.

Põimkultuurilise uskumuste järgi on oluline kultuuridevaheline suhtlus ning mõju, aga ka see, et teadvustatakse inimese enda kultuurilise identiteedi olulisust.¹⁵⁶ Enam kui poolte koolijuhtide arvamusel julgustatakse nende koolis õpilasi väljendama oma erinevaid identiteete, nt sotsiaalne, kultuuriline jne. Samas on huvitav see, et religioosesse mitmekesisusse suhtuti pigem erisusi eiravalt, kuigi koolis innustatakse oma religioosset identiteeti väljendama. Lisaks seostatakse erinevate uuringute põhjal põimkultuurilisust suurema valmisolekuga suhelda erinevatest rassilistest ja etnilistest rühmadest pärit inimestega.⁶⁷ Ka antud uuringu tulemustest järeldus, et peaaegu kõikide koolijuhtide hinnangul julgustatakse nende koolis ka suhtlema teistest kultuuridest pärit inimestega.

Ja kuna põimkultuurilisus rõhutab kultuuride vahelisi muutusi ning mõjutusi, siis paigutasin mitmekultuuriliste haridusega seonduvate tegevustest siia vahetusõpilaste programmid. Tulemustest kajastus, et koolides rakendatakse mitmekultuurilistest haridustegevustest kõige vähem just vahetusõpilaste programme ning osade koolijuhtide hinnangul pole need oma eesmärki täitnud.

Autorite meelest saab põimkultuurilisust koolis rakendada näiteks õppekavades, tuues esile kultuurilisi mõjutusi erinevatele (ajaloolistele) sündmustele.¹⁵⁷ Samuti õpetatakse põimkultuurilise seisukoha juures erinevate kultuuridevaheliste kokkupuudete

---

¹⁵⁶ **Rosenthal**, Lisa.; **Levy**, Sheri.; **Apriceno**, MaryBeth. 2019. Polyculturalism: Current evidence, future directions, and possibilities for diverse youth. – *Youth in Superdiverse Societies: Growing up with Globalization, Diversity and Acculturation*. Routledge, DOI: <http://dx.doi.org/10.4324/9781351040266-5>, 64.

¹⁵⁷ *Ibid*, 67.

kohta kogu ajaloo vältel.¹⁵⁸ Vastustest ilmnnes, et rohkem kui kolmveerandi vastanute hinnangul õpetatakse nende koolis erinevaid kultuurilisi vaatenurki ajaloolistele ning ühiskondlikele sündmustele, see-eest ei tule uuringu käigus välja, kuidas seda täpsemalt tehakse, kas näiteks ainetundides või läbi mitmekultuuriliste haridustegevuste. Siinkohal ei saa olla täielikult kindel, kas koolijuhid valisid antud vastusevariandid, kuna tegu oli sotsiaalselt vastuvõetavamate seisukohtadega või mitte.

Otseselt erisusi eirava hoiaku võtsid vähesed koolijuhid, kelle hinnangul polnud mitmekesisus koolis oluline, ning mitmekultuurilise ja/või põimkultuurilise hoiaku võttis ainult üks koolijuht. Seejuures peab nentima, et erisusi eiravaid hoiakuid võis kohata mõningate avatud vastuste juures, samuti ka usulise mitmekesisusega seonduvate väidete juures. Vastuste põhjal saab tõdeda, et koolides märgatakse eelkõige kultuurilist mitmekesisust, samuti on koolijuhid kultuurilisse mitmekesisusse võrreldes usulise mitmekesisusega positiivsemalt meelestatud. Mitmekultuurilist lähenemist rakendatakse läbi praktiliste tegevuste, milleks on erinevate tähtpäevade, pühade tähistamine, pühapaikade külastamine ning erinevate kultuuride ning religioonide esindajate kooli esinema kutsumine jms. Samuti annab kool võimaluse õpilastel tutvuda erinevate kultuuride, religioonidega ning õpetab ka mõistma endast erinevaid inimesi. Lisaks eelmainitule jagavad kolleegid omavahel kogemusi seoses usulise ja kultuurilise mitmekesisusega ning ühtlasi tehakse pidevat koostööd nende õpilaste vanematega, kellel on erinev kultuuri- või usuline taust. Võib arvata, et mitmed koolijuhid valisid vastusevariantideks sotsiaalselt oodatavamad valikud. Kõige vähem esines koolijuhtide seas põimkultuurilist suhtumist, kuivõrd seda on veel haridusmaastikul vähe uuritud, siis ongi ühisosa leidmine raskendatud.

---

¹⁵⁸ **Rissanen**, Inkeri; **Kuusisto**, Elina; **Timm**, Susanne; **Kaukko**, Mervi. 2023. Diversity beliefs are associated with orientations to teaching for diversity and social justice: A study among German and Finnish student teachers. – *Teaching and Teacher Education*, 123. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103996>, 3.

6. Uuringu kitsaskohad

Antud uuringul oli mitmeid kitsaskohti, millele tasub edaspidi sarnaste uuringute läbiviimisel tähelepanu pöörata.

Üheks kitsaskohaks oli paraku see, et uuringus osalejaid ei olnud piisavalt, et anda üldistavat ülevaadet kõikide Eesti üldhariduskoolide koolijuhtide hoiakutest seoses kultuurilise ning usulise mitmekesisusega.

Samuti on põhjust arvata, et mitmetes küsimustes ning vastusevariantides valisid koolijuhid vastusteks sotsiaalselt vastuvõetavamad valikud, näiteks kui oldi seisukohal, et mitmekesisus on sama oluline kui paljud teised teemad, millega peab koolis igapäevaselt tegelema. Muuhulgas ei kajastanud mõningad vastusevariandid konkreetseid seisukohti, näiteks „kuivõrd prioriteetseks mitmekesisusega seonduvat temaatikat koolis peetakse“. Antud küsimuse vastusevariantidest esindasid konkreetseid seisukohti ainult kolm vastusevarianti. Vastusevariandid „mitmekesisus pole üldse oluline“ ning „on olulisemaidki teemasid, millega arvestada“, esindasid otseselt erisusi eiravaid seisukohti. Ning vastusevariant, et mitmekesisus on koolis prioriteetne, esindas mitmekultuurilist ja/või põimkultuurilist seisukohta. See-eest vastusevariant „mitmekesisus sama oluline kui paljud teised teemad, mis koolis esile kerkivad“ ei pruugi peegeldada paraku seda, kuivõrd ning kuidas mitmekesisusega koolis otseselt igapäevaselt tegeletakse.

Muuhulgas olid vastusevariantides esitatud suuremas osas mitmekultuurilised, seejärel erisusi eiravad uskumused. Põimkultuurilisi uskumusi leidis küsimustiku vastusevariantides vähem. Mõnes küsimuses olid vastusevariandid kallutatud ühe kindla uskumuse poole. Siin saab näiteks tuua selle, kuidas saadakse koolis teada õpilase taustast. Vastusevariandid „küsimust välditakse“, „õpilase taust pole oluline“ ning seda ei uurita süstemaatiliselt“ väljendasid kõik erisusi eiravaid uskumusi. Samas kui

mitmekultuurilist seisukohta väljendas ainult variant, et kooli sisseastumisel uuritakse, kas õpilasel on eripärasid, millega peab arvestama.

Koolijuhtide hoiakuid mitmekesisuse suhtes võis välja lugeda põhiliselt avatud vastuste puhul. Siin peab nentima, et avatud vastuste puhul jäeti tihti vastamata või vastati väga lühidalt ning põgusalt, seega ka nende vastuste puhul on keeruline anda täpsemat ülevaadet koolijuhtide hinnangutest.

Lisaks tõid mõned üksikud vastajad küsimustiku tagasisides välja, et mitmetele küsimustele on raske vastata „jah“ või „ei“, kuna leiti, et need on oluliselt mitmetahulisemad. Samuti oldi arvamusel, et kuigi usundiõpetus oleks vajalik, siis ei ole õppekavas piisavalt ruumi. Mõnel üksikul korral toodi välja, et koolis on olnud kogemusi õpetajatega, kes on teisest usust ja tal on seoses oma usuga olnud erisoove, aga seda küsimustikus paraku valida ei saanud.

Antud teematikat tasuks koolijuhtide peal edaspidigi uurida, kuid võiks kaaluda kvalitatiivset lähenemist ning mõõteriistana kasutada hoopiski intervjuusid. Võib kaaluda muid lähenemisviise, näiteks seada eraldi rõhuasetus just usulisele mitmekesisusele ning kuidas koolijuhid seda oma koolis tajuvad ning sellesse suhtuvad, kuna kultuurilist mitmekesisust üksi on varasemalt süvitsi uuritud. Üheks võimaluseks oleks võrrelda omavahel ka õpetajate ning direktorite hinnanguid nii kultuurilise kui ka usulise mitmekesisuse kohta, kuna õpetajatel võib olla suurem ülevaade sellest, kuidas õpilaste erisused ainetundides välja tulevad ning mida õpetajad ise omakorda selleks teevad, et õpilast toetada. Kuna toodi ka välja kogemusi õpetajatega, kellel on oma usulise taustaga seoses erisoove, võiks ka seda edasi uurida.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli kaardistada seda, mida peavad Eesti üldhariduskoolide koolijuhid kultuurilise ja usulise mitmekesisuse juures tähtsaks, kuidas tegeletakse nende teemadega väljaspool usundiõpetust ning milles see täpselt nende koolis väljendub. Muuhulgas oli üheks eesmärgiks välja selgitada, millist usundiõpetuse vormi koolijuhid sobilikuks peavad. Püstitasin oma töös kolm uurimisküsimust, millele üritasin vastuseid leida ning tulemuste analüüsimiseks kasutasin kolme mitmekesisusega seonduvat uskumust (erisusi eirav, mitmekultuuriline ning põimkultuuriline).

Otseselt mitmekultuurilise hoiaku võttis ainult üks koolijuht, kelle hinnangul oli mitmekesisusega seonduvad teemad koolielus prioriteetsed. Erisusi eirava hoiaku võtsid 12 (19%) koolijuhti, kes ei pidanud mitmekesisuse teematikat koolis üldse oluliseks või kelle hinnangul on koolis olulisemaid teemasid, millega arvestada.

Esimeses uurimisküsimuses soovisin teada kuivõrd teadvustatakse koolis kultuurilist ning usulist mitmekesisust ja kui oluliseks koolijuhid mitmekesisust peavad. Samuti, kui suurt rolli mängib mitmekesisus koolijuhtide hinnangul kooli igapäevases töös. Üldiselt on koolijuhtide hinnangul mitmekesisus sama oluline kui paljud teised teemad, millega igapäevaselt koolis tegeletakse, samas ei anna see täpsemat ülevaadet sellest, kuidas igapäevaselt mitmekesisusega koolis tegeletakse. Koolis tegeletakse mitmekesisusega seonduvate väljakutsetega üldiselt siis, kui peaks tekkima otsene vajadus. Samuti teadvustatakse ning märgatakse koolis kultuurilist mitmekesisust võrreldes usulise mitmekesisusega rohkem (H1.1). Koolijuhtide arusaam kultuurilisest mitmekesisusest esindas mitmekultuurilist arusaama, samas kui usulisse mitmekesisusse suhtuti pigem erisusi eiravalt.

Pidas paika hüpotees, et need koolijuhid, kes pidasid ka mitmekesisust oma koolis oluliseks, keskenduvad sellele, et nende koolis pakutaks õpetajatele erinevaid täiendkoolitusi seoses mitmekesisuse teemaatikaga – kõik koolijuhid, kes pidasid mitmekesisust oluliseks, keskenduvad ka sellele, et nende koolis pakutaks õpetajatele vastavaid täiendkoolitusi (H1.2). Üldjuhul nendes koolides, kus pakutakse ka

usundiõpetust, peetakse kultuurilist ning usulist mitmekesisust oluliseks (H1.1). Küll aga koolides õpilaste tausta süstemaatiliselt ei uurita, see võib välja tulla näiteks tunniarutelude käigus (H1.3).

Teises uurimisküsimuses keskendusin sellele, kuidas ja milles kultuuriline või usuline mitmekesisus koolis väljendub ning kuidas väärtustatakse koolis seda, et õpilased saaksid oma kultuurilist või usulist mitmekesisust koolis väljendada. Uuringust järelalus, et koolis tähistatakse mitmete erinevate kultuuride ning religioonide tähtpäevi ning pühasid. Kõige vähem kasutatakse mitmekultuurilise haridusega seonduvatest tegevustest vahetusõpilaste programme. Seega väljendasid siin koolijuhid üldiselt mitmekultuurilisi uskumusi, kus läbi praktiliste tegevuste, toetatakse õpilaste kultuurilist ning usulist tausta. Muuhulgas õpetatakse koolijuhtide hinnangul nende koolis mõistma endast erinevaid inimesi, kultuure ning religioone, seega sai kinnitust ka see hüpotees (H2.1). Oli põhjust arvata, et koolijuhtide hinnangul õpitakse koolis eelkõige tundma Eestis elavate erinevate kultuuride kohta ja et ainetundides kasutatakse erisuste õppimiseks õppemeetodeid. Koolijuhid küll suuremal määral nõustusid nende seisukohtadega, aga huvitav oli see, et nende arvates õpivad õpilased pigem tundma muudes riikides elavaid kultuure, võrreldes sellega, et koolis õpitakse Eestis elavate kultuuride ning nende kultuurigruppide tavaid (H2.3).

Koolijuhtide hinnangul õpilaste eripärade väljendamine koolis on pigem erandlik, mida oli ka põhjust arvata. Enim esines koolides õpilasi, kellel on olnud seoses oma usuga toidupiiranguid ning kõige vähem on koolis olnud kogemusi õpilastega, kes kannavad usulist sümbolikat. Samas leidsid koolijuhid, et enamasti oleksid toidupiirangud, puudumine ning teatud juhtudel ka usulised sümbolid koolis lubatud. Näiteks kui usuliste sümbolite sisu on teada ning see ei tekitaks konflikte jms (H2.2).

Kolmandas ja viimases uurimisküsimuses üritasin teada saada, millist religioonialast haridust peetakse koolis kohaseks. Sealhulgas ka milliseid omadusi ja oskusi peavad koolijuhid usundiõpetuse õpetaja juures oluliseks. Tulemustest ilmnes, et koolijuhtide arvates on tänapäeval religioonialased teadmised küll olulised, ent kultuuri ning religiooniga seonduvaid teemasid käsitletakse teistes ainetundides juba piisavalt. Alla poolte koolijuhtide hinnangul oleks tarvilik eraldi õppeainet, mis käsitleks kultuure ning religioone, seda soositakse vanemates õppeastmetes kohustusliku aina ja

nooremates õppeastmetes vabatahtliku ainena. Seega hüpotees, et usundiõpetust soositakse pigem gümnaasiumiastmes, pidas osaliselt paika, kuna ka kolmandas kooli astmes soositakse usundiõpetust, seda kohustusliku ainena (H3.1).

Püstitasin hüpoteesi, et koolijuhtide hinnangul on usundiõpetuse õpetaja valiku juures kõige olulisem tema haridus ning oskus anda usundiõpetust neutraalselt. Vastustest ilmnis, et usundiõpetajate valiku juures peeti kõige olulisemaks seda, et ta sooviks õpilastega tegeleda, samuti ka seda, et õpetaja annaks usundiõpetust neutraalselt, samas vastavat haridust ning oskust anda muud õppeainet niivõrd oluliseks ei peetud (H3.2). Koolijuhtide hinnangul tuleks õpetajale kasuks, kui tal puuduks usuline määratlus, etteantud usulistest määratlustest soositakse pigem kristlikku tausta. Ühtlasi võis eeldada, et kõige rohkem vastakamaid arvamusi tekitavad koolijuhtides satanistid ning Jehoova tunnistajad, mis sai ka minu uuringu puhul kinnitust.

Peab tõdema, et uuringul oli mitmeid kitsaskohti, millest kõige märkimisväärsem on see, et antud uuringu ei võimalda teha üldistusi kõikide Eesti üldhariduskoolide koolijuhtide kohta, seega uuringu eesmärk täielikult ei täitunud. Küll aga võib vastuste põhjal järeldada, et kultuuriline mitmekesisus on koolis lihtsamini märgatav ning sellesse suhtutakse positiivsemalt ning seda on võimalik seostada mitmekultuuriliste hoiakutega. See-eest koolijuhtide suhtumine usulisse mitmekesisusse väljendab pigem erisusi eiravaid uskumusi. Lisaks leidsid vastused uurimisküsimused ning ka mitmed hüpoteesid said kinnitust.

Bibliograafia

Cho, Jae; **Tadmor**, Carmit T.; **Morris**, Michael W. 2018. Are all Diversity Ideologies Creatively Equal? The Diverging Consequences of Colorblindness, Multiculturalism, and Polyculturalism. – *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 49(9), 1376–1401. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022022118793528>.

Civitillo, Sauro; **Juang**, Linda P. ; **Badra**, Marcel; **Schachner**, Maja K. 2018. The interplay between culturally responsive teaching, cultural diversity beliefs, and self-reflection: A multiple case study. – *Teaching and Teacher Education*, 77, 341–351. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2018.11.002>.

Õppeasutuste otsing. – *Eesti Haridus Infosüsteem*. URL: <https://ehis.edu.ee/educationalInstitutions> (vaadatud 01.11.2023).

Feldveber, Gertie. 2021. *Usuline ja kultuuriline mitmekesisus koolis. Eeluring*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Gümnaasiumi riikliku õppekava Lisa 8. Valikaine „Usundiõpetus“. 2010. URL: <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/0000/1327/2925/13275406.pdf> (vaadatud 14.02.2024).

Hachfeld, Axinja.; **Hahn**, Adam.; **Schroeder**, Sascha.; **Anders**, Yvonne.; **Kunter**, Mareike. 2015. Should teachers be colorblind? How multicultural and egalitarian beliefs differentially relate to aspects of teachers' professional competence for teaching in diverse classrooms. – *Teaching and Teacher Education*, 48, 44–55. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.02.001>.

Jantunen, Anita; **Ahtiainen**, Raisa; **Lahtero**, Tapio ja **Kallioniemi**, Arto. 2022. Finnish comprehensive school principals' descriptions of diversity in their school communities. – *International Journal of Leadership in Education*, DOI: <https://doi.org/10.1080/13603124.2022.2117416>.

Jung, Nelli. 2018. 12 koolis õpetatakse nüüd eluoskusi. – *Õpetajate Leht*. URL: <https://opleht.ee/2018/10/12-koolis-opetatakse-nuud-eluoskusi/> (vaadatud 19.04.2024).

Jürgenstein, Tauno. 2014. Kas koolis võiks olla kohta ka meditatsioonil. – *Õpetajate Leht*. URL: <https://opleht.ee/2014/03/kas-koolis-voiks-olla-kohta-ka-meditatsioonil/> (vaadatud 19.04.2024).

Kirss, Laura; **Järv**, Sandra. 2020. *Meie mitmekeelne- ja kultuuriline kool: hindamisjuhend koolipidajale ja koolijuhile*. URL: https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/rita_kooli_ensehindamisvahend.pdf.

Kuusisto, Arniika; **Straarup**, Jörgen; **Schihalejev**, Olga; **Kallioniemi**, Arto; **Vikdahl**, Linda. 2018. Theoretical and methodological perspectives to studying religious and cultural diversity in Finnish, Swedish and Estonian comprehensive schools. – *Research on Religious and Spiritual Education*, Vol. 12. Münster: Waxmann, 31–45.

Käpp, Triin. 2018. Kristlike koolide roll liberaalses ühiskonnas Eesti näitel. – *Usuteaduslik Ajakiri*, 73(2). Tartu: Akadeemiline Teoloogia Selts, 89–111.

Lagerspetz, Mikko. 2017. *Ühiskonna uurimise meetodid: sissejuhatus ja väljajuhatus*. Gigantum Humeris. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Lass, Henry; **Vassiljeva**, Tea; **Randoja**, Käthrin. 2023. Eesti rahvastik on tunduvalt mitmekesisem kui 10 aastat tagasi. – *Statistikaamet*. URL: <https://www.stat.ee/et/uudised/eesti-rahvastik-tunduvalt-mitmekesisem-kui-10-aastat-tagasi> (vaadatud 26.03.2024).

Lipiäinen, Tuuli; **Jantunen**, Anita; **Kallioniemi**, Arto. 2020. Leading school with diverse worldviews: Finnish principals' perceptions. – *Journal of Beliefs & Values*, 42:4, 450–465. DOI: <https://doi.org/10.1080/13617672.2020.1859791>.

OECD. 2020. *PISA 2018 Results. Are students ready to thrive in an interconnected world?* Volume VI. PISA, OECD Publishing, Paris, DOI: <https://doi.org/10.1787/d5f68679-en>.

OECD. 2017. School questionnaire. – *School Questionnaire for PISA 2018. Main Survey Version*.

Pollock, Katina; **Briscoe**, Patricia. 2019. School principals' understandings of student difference and diversity and how these understandings influence their work. – *International Journal of Educational Management*, 34:3, 518–534. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJEM-07-2019-0243>.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. 2023. § 17 lg 2. – *Riigi Teataja*. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/111032023076> (vaadatud 01.11.2023).

Põhikooli riiklik õppekava. 2011. § 4 lg 4. – *Riigi Teataja*. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020> (vaadatud 21.03.2024).

Pärismaa, Sirje. 2015. Õpetajaharidus ülikoolides muutub paindlikumaks. – *Õpetajate Leht*. URL: <https://opleht.ee/2015/06/opetajaharidus-ulikoolides-muutub-paindlikumaks/> (vaadatud 18.03.2024).

Rissanen, Inkeri. 2021. School principals' diversity ideologies in fostering the inclusion of Muslims in Finnish and Swedish schools. – *Race Ethnicity and Education*, 24:3, 431–450. DOI: <https://doi.org/10.1080/13613324.2019.1599340>.

Rissanen, Inkeri; Kuusisto, Elina; Timm, Susanne; Kaukko, Mervi. 2023. Diversity beliefs are associated with orientations to teaching for diversity and social justice: A study among German and Finnish student teachers. – *Teaching and Teacher Education*, 123. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103996>.

Rootalu, Kadri. 2014. Kirjeldav statistika – *Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. URL: <https://samm.ut.ee/kirjeldav-statistika> (külastatud 01.11.2023).

Rootalu, Kadri. 2014. Kvalitatiivne sisuanalüüs – *Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. URL: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> (külastatud 01.11.2023).

Rootalu, Kadri. 2014. Risttabelid ja seosekordajad – *Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. URL: <https://samm.ut.ee/risttabelid-ja-seosekordajad> (külastatud 01.11.2023).

Rosenthal, Lisa.; Levy, Sheri.; Apriceno, MaryBeth. 2019. Polyculturalism: Current evidence, future directions, and possibilities for diverse youth. – *Youth in Superdiverse Societies: Growing up with Globalization, Diversity and Acculturation*. Routledge, 58–73. DOI: <http://dx.doi.org/10.4324/9781351040266-5>.

Rosenthal, Lisa; Levy, Sheri. 2010. The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations. – *Social Issues and Policy Review*, 4(1), 215–246, DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>.

Schihalejev, Olga. 2009. *Estonian young people, religion and religious diversity: personal views and the role of school*. Doktoriväitekirj. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Schihalejev, Olga. 2012. Noorte eestimaalaste ja eurooplaste hoiakud religiooni suhtes. – *Astu alla rahva hulka*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 230–248.

Schihalejev, Olga. 2009. Options beside 'and no Religion too' – Perspectives of Estonian Youth. – *Teenagers' Perspectives on the Role of Religion in their Lives, Schools and Societies*. Münster: Waxmann, 79–120.

Schihalejev, Olga; Kuusisto, Arniika; Vikdhal, Linda; Kallionemi, Arto. 2020. Religion and Children's Perceptions of Bullying in Multicultural Schools in Estonia, Finland and Sweden. – *Journal of Beliefs & Values*, 41:3, 371–384. DOI: [10.1080/13617672.2019.1686732](https://doi.org/10.1080/13617672.2019.1686732).

Statistikaamet. 2022. *Rahvaloendus. Usku omaks pidavate inimeste osakaal püsib muutumatuna, õigeusk on jätkuvalt levinuim.* URL: <https://www.stat.ee/et/uudised/rahvaloendus-usku-omaks-pidavate-inimeste-osakaal-pusib-muutumatuna-oigeusk-jatkuvalt-levinuim> (vaadatud 26.03.2024).

Suvi, Annegret. 2019. *Õpilase usulisest eripärast tulenenud olukorrad mitmekultuurilises klassikollektiivis klassiõpetajate kogemuste põhjal.* Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Taimalu, Merle; Uibu, Krista; Luik, Piret; Leijen, Äli. 2019. *Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused.* I osa. Tallinn. URL: https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-02/talis_eeesti_raporti_i_osa.pdf.

Tiits, Jana. 2012. *Algklasside õpetajate hinnangud oma mitmekultuurilistele pädevustele ja soovitusi õpetajate esma- ning täiendõppeks.* Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Valk, Pille. 2002. Eesti kooli religiooniõpetuse kontseptsioon. – *Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis*, 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Cultural and religious diversity in schools through the eyes of principals

Summary

The aim of this thesis was to inquire about principals' beliefs about cultural and religious diversity in their schools, as well as how important it is for them how these issues regarding cultural and religious diversity are dealt with. For my thesis, I used a quantitative approach, with a questionnaire as the data collection tool. For the analysis part I used three main diversity beliefs – colorblindness, multiculturalism and polyculturalism.

My paper was divided into six chapters. In the introduction of my thesis, I primarily discussed why it is necessary to study headmasters' beliefs about diversity in their schools.

In the first chapter I gave information about several previous studies on religious and cultural diversity. The previous studies I used for conducting my questionnaire were mainly international studies, in which both students, teachers or principals have participated. Previous studies have looked at both cultural and religious diversity as separate dimensions, whereas one of my aims was to look at them together, without one excluding the other.

The second chapter focused on three diversity beliefs – colorblindness, multiculturalism and polyculturalism. Colorblindness claims about the irrelevance of diversity, meanwhile avoiding any identification and categorization of culture, it recognizes only individual identities or supports creating a new common group identity. Multiculturalism sees cultural diversity as an enriching and important part of one's identity and it is believed that studying from diversities helps to prevent stereotyping.

Previous studies have found that multiculturalism is most common in educational settings. Polyculturalism sees cultures as intertwined with one another and it focuses on connections among different cultures and cultural groups.

In the third chapter, I wrote about my research questions and hypotheses, which I developed using previous studies I introduced in the second chapter. The thesis had three research questions and each research question had two or three hypotheses. First research question was „How aware are principals of cultural and religious diversity and how important is diversity considered to be. How big of a role does diversity play in the day-to-day life of the school“. In the second research question I wanted to know how and in what ways is cultural and religious diversity expressed at school. And to what extent is it valued for students to be able to express their diversity. The last research question were, „What kind of religious education is seen to be appropriate. And what characteristics and skills are valued for religious education teacher“.

In the fourth chapter, I gave descriptions of the sample. For the sample, I sent emails to all 515 principals of the general educational schools. The questionnaire was open from the 4th of January until the 18th of January. 63 respondents answered my questionnaire, of which 17 were male and 46 of them were female. Unfortunately, the sample size did not allow me to make generalizations about the principals of Estonian schools, therefore, the research results were presented as a report.

In the fifth chapter, I gave an overview of the results of the study and answered all of my hypotheses. More than a third of the respondents found that cultural and religious diversity is as important as any other topic in the school. Interestingly, principals were more positively related towards cultural diversity, than religious diversity. Principals knew more about which cultures were their members of the school family from, rather than which religions were presented in their school. Some of the respondents also mentioned that they don't talk or ask about one's religious background.

As for my first research questions, I found that when it comes to cultural diversity, principals share some multicultural beliefs. When it comes to religious diversity, principals shared rather colorblind ideas. Often, they were unable to identify which religious backgrounds were represented in their schools. When asked about what

challenges the school has faced in relation to diversity, principals pointed out challenges with students from different religious backgrounds.

For my second research question, principals found that their schools give opportunities to learn and talk about different cultures that exist in different parts of the world, schools encourage communication with people from different backgrounds and school was seen as a place where children can express their different identities. It is common to celebrate different festivities from different cultures or when children and their families introduce their cultures etc – thus, principals expressed multicultural beliefs. More than half of the principals agreed that their schools had not had students who wear religious symbols, however schools have more experience with children who have food restrictions and who have been absent from school for different cultural and religious festivities.

For my third research question I found out that, principals thought that knowledge about religions and religious diversity is important in today's climate, but there is no need for religious education, because different subjects already cover cultural and religious diversity. Less than half of the respondents saw religious education as a necessity, and it was mostly preferred as a compulsory subject in high school.

In principals' opinion the most important characteristics for hiring a religious education teacher were the neutrality of the teacher, as well as teacher's education and willingness to work with children. According to principals, non-religious background was seen as an advantage, having a Christian background was seen as appropriate as well. Interestingly, the least appropriate for a teacher was to be a Satanist or Jehovah's Witness.

In the sixth and the last chapter I wrote about some limitations of this study. First of all, some of the multiple-choice answers did not represent any of the three diversity beliefs. For example, if principals found cultural and religious diversity as important as any other topic in school, it did not give any idea if and how diversity in schools is actually valued and how it is dealt with. Secondly, it seems like principals often chose the answers that seemed more socially acceptable. One of the limitations was that it was hard to conclude if principals shared some polyculturalistic ideas or not, because polyculturalism in educational settings is not as well researched as colorblindness or multiculturalism.

In conclusion, the main goal of this study was to inquire about principals' beliefs about cultural and religious diversity in their schools, as well as how important it is for them and how these issues regarding cultural and religious diversity are dealt with. Unfortunately, too few principals responded to the questionnaire, hence making it impossible to give general conclusions from these results.

Lisad

Lisa 1. Kutse uuringus osalemiseks

Lugupeetud koolijuht

Minu nimi on Gertie Feldveber ning ma õpin Tartu Ülikoolis õpetajaks. Pöördun Teie poole abipalvega osaleda minu magistritöö raames läbiviidavas uuringus, mille teemaks on „Kultuuriline ja usuline mitmekesisus koolis Eesti koolijuhtide pilgu läbi“. Eesti eri paigus on kultuuriline ja usuline mitmekesisus erinev, millest tulenevalt on ka koolide kogemused eripalgelised. Täpsemalt uurin selle kohta, kuidas koolijuhid toimetavad koolis usulise ja kultuurilise mitmekesisusega. Olen tänulik juba ette Teie aja eest, Teie teadmised ja kogemused annavad väärtuslikku teavet, et mõista praegust olukorda ning välja töötada strateegiaid parema koolikeskkonna kujundamiseks!

Palun leidke mõni hetk, et täita meie lühike küsimustik {SURVEYURL}, mis aitab paremini mõista Teie kogemusi ja väljakutseid seoses kultuurilise ja usulise mitmekesisusega koolis. Küsimustikule vastamine võtab aega umbes 15-20 minutit, sõltuvalt vastamise kiirusest. Küsimustik viiakse läbi Tartu Ülikooli LimeSurvey keskkonnas, kus ei salvestata arvuti/telefoni IP-aadressi ega muid isikuandmeid, sellega tagatakse ka kõigi vastajate anonüümsus.

Vastamine on vabatahtlik ning võite vastamise katkestada igal ajahetkel.

Küsimustik on juurdepääsetav isikliku lingiga, mille genereerib küsitluskeskkond LimeSurvey automaatselt. Personaalseid linke hoitakse eraldi andmebaasis, ja need ei ole vastustega seostatavad.

Küsimustik on avatud 4. jaanuarist 18. jaanuarini ning see on leitav siit: {SURVEYURL}.

Kui Teil tekib küsimusi või mõtteid, saab minuga ühendust võtta e-posti teel: gertie.feldveber@ut.ee.

Lugupidamisega

Gertie Feldveber

Lisa 2. „Kultuuriline ja usuline mitmekesisus koolis“ küsimustik

 TARTU ÜLIKOO

0%

Sissejuhatus

Lugupeetud koolijuht

Olen Gertie Feldveber ning õpin Tartu Ülikoolis õpetajaks. Kirjutan oma magistritööd, eesmärgiga paremini mõista koolijuhtide kogemusi ja väljakutseid seoses kultuurilise ja usulise mitmekesisusega koolis.

Küsimustiku täitmine võtab aega 15-20 minutit, sõltuvalt vastamiskiirusest. Küsimused on jaotatud teemade kaupa viiele lehele. Küsimustele vastates märkige vastused, mis kirjeldavad teie seisukohti ja kogemusi ning ühtlasi pöörake ka tähelepanu juhistele, mis on antud küsimuste juures.

Küsimustiku täitmine on vabatahtlik ning selle täitmist arvestatakse nõusolekuna uuringus osalemiseks. Te võite küsimustikule vastamise katkestada igal ajahetkel.

Küsimustik on **anonüümne**. Küsimustiku käigus ei küsita nime ega muid isikuandmeid, samuti ei salvestata IP-aadressi.

Küsimustik on personaalse lingiga juurdepääsetav, mille genereerib küsitluskeskkond LimeSurvey automaatselt. See ei sisalda isiklikke andmeid ega võimalda uurijal vastuseid isikuga kokku viia. Personaalseid linke hoitakse lahus vastustest, need on eraldi andmebaasis. Olen tänulik iga vastuse eest!

Head vastamist!

Kas Te töötate riigi-, munitsipaal-, või erakoolis?

● Palun valige üks järgnevatest vastustest.

Riigikoolis

Munitsipaalkoolis

Erakoolis

Vastusevariant „erakoolis“ korral avanes täpsustav küsimus kooli liigi kohta (vt edasi).

Kas Te töötate riigi-, munitsipaal-, või erakoolis?

● Valige üks järgnevatest vastustest

Riigikoolis

Munitsipaalkoolis

Erakoolis

Tegu on...

● Valige üks järgnevatest vastustest

Waldorfkooliga

Kristliku erakooliga

Muu:

16%

Mitmekesisuse aktuaalsus

Millisest rahvusest inimesi on teie kooliperes?

? Koolipere all on mõeldud õpilasi, töötajaid või lapsevanemaid.

! Palun valige kõik sobivad vastused.

- Eestlased
- Venelased
- Ukrainlased
- Valgevenelased
- Soomlased
- Lätlased
- Sakslased
- Ei oska öelda

Muu:

Milliste religioonide esindajaid on teie kooliperes?

? Koolipere all on mõeldud õpilasi, töötajaid või lapsevanemaid.

! Palun valige kõik sobivad vastused.

- Kristlased
- Moslemid
- Maa- või taarauslised
- Jehoova tunnistajad
- Budistid
- Ei oska öelda

Muu:

Milliseid väljakutseid on teie koolis olnud seoses kultuurilise ja usulise mitmekesisusega?

Kui oluliseks peetakse Teie koolis kultuurilist ja usulist mitmekesisust võrreldes teiste teemadega, millega tuleb koolis arvestada või tegeleda?

● Palun valige üks järgnevatest vastustest.

- Prioriteetne
- Sama oluline kui paljud teised teemad
- On olulisemaidki teemasid, millega arvestada
- Pole üldse oluline

Mida Teie koolis tehakse, et teie kooli õpetajad saaksid kultuurilise ja usulise mitmekesisusega hästi hakkama?

● Palun valige kõik sobivad vastused.

- Õpetajatele pakutakse seoses kultuurilise ning usulise mitmekesisusega erinevaid täiendkoolitusi
- Pidev koostöö nende õpilaste vanematega, kellel on kultuuriliselt või usuliselt erinev taust
- Kolleegid jagavad omavahel erinevaid kogemusi seoses kultuurilise ning usulise mitmekesisusega
- Õppematerjalide valiku üheks kriteeriumiks on vähemusrühmade esindatus nendes materjaldes
- Muu:

Millist ettevalmistust oleks veel vaja?

33%

Kultuuriline ning usuline mitmekesisus

Kuivõrd nõustute järgmiste väidetega

Palun valige igast reast teie kooli kõige paremini iseloomustavam hinnang.

	Pole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ühte ega teist	Pigem nõus	Täiesti nõus
Meie koolis saavad õpilased teadmisi erinevate Eestis elavate kultuuride kohta	☐	☐	☐	☐	☐
Meie koolis saavad õpilased teadmisi teistes riikides elavate erinevate kultuuride kohta	☐	☐	☐	☐	☐
Meie koolis õpivad õpilased tundma erinevate Eestis elavate kultuurigruppide tavasid (nt uskumusi, norme, väärtusi, kombeid või kunste)	☐	☐	☐	☐	☐
Meie koolis õpivad õpilased tundma erinevaid kultuurilisi vaatenurki ajaloolistele ja ühiskondlikele sündmustele	☐	☐	☐	☐	☐
Meie kool toetab tegevusi, mis julgustavad õpilasi väljendama oma erinevaid identiteete (nt rahvuslik, religioosne, etniline või sotsiaalne identiteet)	☐	☐	☐	☐	☐
Meie koolis julgustatakse õpilasi suhtlema teistest kultuuridest pärit inimestega	☐	☐	☐	☐	☐
Meie koolis kasutatakse õpilastele kultuuride vaheliste erinevuste õpetamiseks erinevaid õppemeetodeid (nt rühmatööd, simulatsioonid, probleemõpe, muusika, kunst jne)	☐	☐	☐	☐	☐

Kuidas saate teada õpilase kultuurilisest või religioosest taustast?

Palun valige kõik sobivad vastused.

- Kui vähegi võimalik püüame koolis seda küsimust vältida (võimalik konflikt allikas, isiklik asi jne)
- Õpilase usuline ja kultuuriline taust pole kooli kontekstis oluline
- Õpilase usulist ja kultuurilist tausta ei uurita süstemaatiliselt, kuid see võib ilmnedä juhuslikult tunnis vestluse käigus
- Kooli sisse astudes küsitakse, kas õpilasel on usulisi ja kultuurilisi eripärasid, millega peab koolis arvestama

Kelle poole õpilane üldjuhul pöördub, kui ta tuleb erinevast kultuurist ja tal on raske siinse koolielu ja kultuuriga kohaneda?

☑ Lisage ainult need variandid, mida peate oluliseks.

Vastuste liigutamiseks vasakult tulbast paremale, tehke soovitud vastusel topeltklõps või lihtsalt lohista see paremale poole - teie vastused reastatakse paremal tulbas ülevalt alla kahanevas järjekorras vastavalt teie eelistustele (kõige üleval on kõige eelistatum ning kõige all kõige vähem eelistatud vastus).

Teie valikud

Direktor
Eripedagoog
Huvijuht/noorsootõõtaja
Klassijuhataja
Klassikaaslased
Koolipsühholoog
Sotsiaalpedagoog
Usundiõpetuse õpetaja

Teie reastus

--

Kelle poole õpilane üldjuhul pöördub, kui klassikaaslased kiusavad teda tema kultuurilise või usulise tausta pärast?

☑ Lisage ainult need variandid, mida peate oluliseks.

Vastuste liigutamiseks vasakult tulbast paremale, tehke soovitud vastusel topeltklõps või lihtsalt lohista see paremale poole - teie vastused reastatakse paremal tulbas ülevalt alla kahanevas järjekorras vastavalt teie eelistustele (kõige üleval on kõige eelistatum ning kõige all kõige vähem eelistatud vastus).

Teie valikud

Direktor
Eripedagoog
Huvijuht/noorsootõõtaja
Klassijuhataja
Klassikaaslased
Koolipsühholoog
Sotsiaalpedagoog
Usundiõpetuse õpetaja

Teie reastus

--

Kelle poole õpilane üldjuhul pöördub, et rääkida eksistentsiaalistest muredest?

☛ Lisage ainult need variandid, mida peate oluliseks.

Vastuste liigitamiseks vasakult tulbast paremale, tehke soovitud vastusel topeltklõps või lihtsalt lohista see paremale poole - teie vastused reastatakse paremal tulbas ülevalt alla kahanevas järjekorras vastavalt teie eelistustele (kõige üleval on kõige eelistatum ning kõige all kõige vähem eelistatud vastus).

Teie valikud

Direktor
Eripedagoog
Huvijuht/noorsootõõtaja
Klassijuhataja
Klassikaaslased
Koolipsühholoog
Sotsiaalpedagoog
Usundiõpetuse õpetaja

Teie reastus

--

Kelle poole õpilane üldjuhul pöördub, kui ta soovib nõu küsida enda usuga seotud küsimustes?

☛ Lisage ainult need variandid, mida peate oluliseks.

Vastuste liigitamiseks vasakult tulbast paremale, tehke soovitud vastusel topeltklõps või lihtsalt lohista see paremale poole - teie vastused reastatakse paremal tulbas ülevalt alla kahanevas järjekorras vastavalt teie eelistustele (kõige üleval on kõige eelistatum ning kõige all kõige vähem eelistatud vastus).

Teie valikud

Direktor
Eripedagoog
Huvijuht/noorsootõõtaja
Klassijuhataja
Klassikaaslased
Koolipsühholoog
Sotsiaalpedagoog
Usundiõpetuse õpetaja

Teie reastus

--

Kelle poole õpilane üldjuhul pöördub, kui ta soovib lahendada usulise praktikaga seotud küsimusi (nt soovib koolis palvetada)?

☛ Lisage ainult need variandid, mida peate oluliseks.

Vastuste liigutamiseks vasakult tulpast paremale, tehke soovitud vastusel topeltklõps või lihtsalt lohista see paremale poole - teie vastused reastatakse paremal tulpas ülevalt alla kahanevas järjekorras vastavalt teie eelistustele (kõige üleval on kõige eelistatum ning kõige all kõige vähem eelistatud vastus).

Teie valikud

Direktor
Eripedagoog
Huvijuht/noorsootõõtaja
Klassijuhataja
Klassikaaslased
Koolipsühholoog
Sotsiaalpedagoog
Usundiõpetuse õpetaja

Teie reastus

--

Kelle poole õpilane üldjuhul pöördub, et rääkida oma usulistest tõekspidamistest tulenevatest toidupüüangutest?

☛ Lisage ainult need variandid, mida peate oluliseks.

Vastuste liigutamiseks vasakult tulpast paremale, tehke soovitud vastusel topeltklõps või lihtsalt lohista see paremale poole - teie vastused reastatakse paremal tulpas ülevalt alla kahanevas järjekorras vastavalt teie eelistustele (kõige üleval on kõige eelistatum ning kõige all kõige vähem eelistatud vastus).

Teie valikud

Direktor
Eripedagoog
Huvijuht/noorsootõõtaja
Klassijuhataja
Klassikaaslased
Koolipsühholoog
Sotsiaalpedagoog
Usundiõpetuse õpetaja

Teie reastus

--

Kui teie koolis on olnud kogemusi, kus kultuuriline või usuline mitmekesisus on rikastanud kooli elu või kui olete edukalt lahendanud mõne mitmekesisusega seotud probleemi, siis palun kirjeldage seda lühidalt.

--

40%

Mitmekesisuse avaldumine koolis

Meil on koolis õpilasi, ...

● Palun valige mõlemast skaalast sobilikud variandid.

	Pole kunagi olnud	On esinenud paaril korral	On esinenud tihedamini	Ma ei tea	See pole/poleks üldse vastuvõetav	See on/oleks teatud juhtudel vastuvõetav	See on/oleks täiesti vastuvõetav
kes kannavad usulisi sümboleid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kelle usk seab toidupiranguid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kes puuduvad koolist seoses eri maade ja religioonide pühadega	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vastusevariandid „See on/oleks teatud juhtudel vastuvõetav“, andsid edasi võimaluse täpsustada (vt edasi).

Mitmekesisuse avaldumine koolis

Meil on koolis õpilasi, ...

● Palun valige mõlemast skaalast sobilikud variandid.

	Pole kunagi olnud	On esinenud paaril korral	On esinenud tihedamini	Ma ei tea	See pole/poleks üldse vastuvõetav	See on/oleks teatud juhtudel vastuvõetav	See on/oleks täiesti vastuvõetav
kes kannavad usulisi sümboleid	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kelle usk seab toidupiranguid	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kes puuduvad koolist seoses eri maade ja religioonide pühadega	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐

Millistel juhtudel oleks see vastuvõetav, et õpilase usk seab talle toidupiranguid?

Millistel juhtudel oleks see vastuvõetav, et õpilane puudub koolist seoses eri maade ja religioonide pühadega?

Millistel juhtudel oleks see vastuvõetav, et õpilane kannab koolis usulisi sümboleid?

Milliseid mitmekultuurilise hariduse tegevusi ja üritusi on Teie koolis olnud?

	Ei ole olnud	On olnud mõned üksikud korrad	On olnud pidevalt	Ei ole täitnud oma eesmärki	Mõningal määral täitnud oma eesmärki	On täitnud oma eesmärki täielikult
Erinevate kultuuride ja religioonidega seonduvad teemapäevad/nädalad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kirikute ja pühapaikade külastus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Erinevate kultuuride ning religioonide esindajad külastavad kooli	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vahetusõpilaste programmid (Erasmus jne)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kas Teie kool võtab osa jõulujumalateenistusest?

Valige üks järgnevatest vastustest

Jah

Ei

Kas Teie koolis rakendatakse vaikuseminuteid ja/või mediteerimist?

Valige üks järgnevatest vastustest

Jah

Ei

Eelmine Järgmine

Juhul, kui eelnevalt valiti variant, et töötatakse erakoolis, siis avanes siinkohal lisaküsimus (vt edasi).

Kas Teie kool peab ühispalvusi?

Valige üks järgnevatest vastustest

Jah

Ei

Eelmine Järgmine

60%

Kultuuriliste ning usuliste erinevuste õpetamine koolis

Kuivõrd nõustute järgmiste väidetega

Palun valige igast reast teie kooli kõige paremini iseloomustavam hinnang.

	Pole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ühte ega teist	Pigem nõus	Täiesti nõus
Meie kool annab õpilastele teadmisi erinevatest religioonidest ja kultuuridest	☐	☐	☐	☐	☐
Meie kool annab õpilastele võimaluse arutleda usu ja kultuuriga seotud teemadel	☐	☐	☐	☐	☐
Meie kool pakub ühel maailmavaatel põhinevat usulist kasvatust	☐	☐	☐	☐	☐
Meie kool õpetab mõistma endast erinevaid inimesi (sh religioosseid) ja kultuure	☐	☐	☐	☐	☐

Kas Teie koolis pakutakse usundiõpetust?

Valige üks järgnevatest vastustest

- Jah
- Ei õpetata, aga ei välista võimalust, et kunagi õpetatakse
- Ei õpetata ega kavatsegi õpetada

Juhul, kui valiti vastusevariandid „Jah“ või „Ei õpetata, aga ei välista võimalust, et kunagi õpetatakse“, avanes lisaküsimus (vt edasi).

Milliste kriteeriumite järgi valite või valiksite oma kooli usundiõpetuse õpetaja?

	Pole üldse oluline	Pole oluline	Pole vahet	Mõneti oluline	Väga oluline
Õpetaja haridus (on läbinud vastavad koolitused ja eriala)	☐	☐	☐	☐	☐
Õpetajal on soov õpilastega tegeleda	☐	☐	☐	☐	☐
Õpetaja oskab anda peale usundiõpetuse ka muud õppeainet	☐	☐	☐	☐	☐
Õpetaja annab usundiõpetust neutraalselt	☐	☐	☐	☐	☐

Milline usuline taust tuleks usundiõpetuse õpetajale kasuks ning milline kahjuks?

	Kahjuks	Pigem kahjuks	Pole vahet	Pigem kasuks	Kasuks
Kristlane	☐	☐	☐	☐	☐
Budist	☐	☐	☐	☐	☐
Moslem	☐	☐	☐	☐	☐
Maausuline/taarausuline	☐	☐	☐	☐	☐
Satanist	☐	☐	☐	☐	☐
Jehoova tunnistaja	☐	☐	☐	☐	☐
Usuline määratlus puudub	☐	☐	☐	☐	☐

Kuivõrd nõustute järgmiste väidetega

	Pole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ühte ega teist	Pigem nõus	Täiesti nõus
Religioonilased teadmised on tänapäeval väheolulised	☐	☐	☐	☐	☐
Koolis pakutakse aineid, mis käsitlevad kultuuri ning religioonilaseid teemasid juba piisavalt (ajalugu, ühiskonnaõpetus jne)	☐	☐	☐	☐	☐
Religioonide ja kultuuride käsitlemiseks on vaja eraldi õppeainet	☐	☐	☐	☐	☐

Juhul, kui küsimuse „religioonide ja kultuuride käsitlemiseks on vaja eraldi õppeainet“ vastusevariandiks valiti „pigem nõus“ või „täiesti nõus“, siis andis see võimaluse täpsustada (vt edasi).

Millises kooliastmes peaks religioone ning kultuure käsitlev õppeaine olema kohustuslik ja millises vabatahtlik?

	Vabatahtlik	Kohustuslik
Esimeses kooliastmes	☐	☐
Teises kooliastmes	☐	☐
Kolmandas kooliastmes	☐	☐
Gümnaasiumiastmes	☐	☐

Eelmine

Järgmine

80%

Taustandmed

Palun märkige, mis soost Te olete.

● Valige üks järgnevatest vastustest

- Mees
- Naine
- Muu

Kui kaua olete koolis töötanud?

● Valige üks järgnevatest vastustest

- 0-10 aastat
- 11-20 aastat
- 21-30 aastat
- Üle 31 aasta

Millises maakonnas Te töötate?

● Valige üks järgnevatest vastustest

- Harju maakond
- Hiiu maakond
- Ida-Viru maakond
- Jõgeva maakond
- Järva maakond
- Lääne maakond
- Lääne-Viru maakond
- Põlva maakond
- Pärnu maakond
- Rapla maakond
- Saare maakond
- Tartu maakond
- Valga maakond
- Viljandi maakond
- Võru maakond

Kui Teil on antud uuringuga seoses küsimusi või ettepanekuid, siis palun lisage need siia.

Eelmine

Esita

Lisa 3. Uuringutulemuste küsimustik

 TARTU ÜLIKOOL Lae lõpetamata küsimustik

0%

Uuringu tulemused

Hea koolijuht,

Kui soovite saada teavet minu magistritöö tulemuste kohta, siis saate jätta siia küsimustikku oma kontakti, kuhu antud tulemused Teile ka saadetakse. Tulemused saadetakse teile 2024. a juunikuu esimese nädala jooksul.

Küsimustiku täitmine on vabatahtlik ning selle täitmist arvestatakse nõusolekuna. Teie e-posti aadresse ei seostata vastustega. Lisaks kustutan Teie meiliaadressid oma andmebaasist peale tulemuste saatmist ega jaga neid teiste osapooltega.

Küsimustikus on 1 küsimus.

[Järgmine](#)

 TARTU ÜLIKOOL

0%

Kontakt

Palun sisestage oma meiliaadress siia

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Gertie Feldveber, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kultuuriline ja usuline mitmekesisus koolijuhtide pilgu läbi“, mille juhendaja on Olga Schihalejev, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Gertie Feldveber

29.04.2024